

"OUR AIM IS TO CHALLENGE THIS CONVENTIONAL WISDOM"
Luokkatutkimuksen keskusteluja Sosiologia-lehdessä ja British
Journal of Sociologyssa 1970–2010

Sociologia
Turun yliopisto
Pro gradu -tutkielma
Camilla Kantola
Huhtikuu 2015
Turku

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KANTOLA, CAMILLA: "Our aim is to challenge this conventional wisdom".

Luokkatutkimuksen keskusteluja Sosiologia-lehdessä ja British Journal of Sociologyssa 1970–2010.

Pro gradu -tutkielma, 104 s., 22 liites.

Sosiologia

Huhtikuu 2015

Abstrakti

Tutkielmani aiheena on sosiologisen luokkatutkimuksen erot ja vaiheet Suomessa ja Iso-Britanniassa neljän vuosikymmenen aikana. Keskeinen tutkimuskysymykseni on, minkälaisia muutoksia suomalaisessa ja brittiläisessä luokkatutkimuskeskustelussa on tapahtunut vuosina 1970–2010, ja miten maiden sisäiset painotukset sosiologisessa luokkatutkimuksessa eroavat toisistaan. Empiirinen tutkimusaineisto koostuu suomalaisen Sosiologian ja brittiläisen British Journal of Sociologyn vuosina 1970–2010 julkaistuista luokkatutkimusartikkeleista. Tarkastelen aineistoani ja sen diskursseja luokasta Foucault'n tiedonarkeologista tutkimusotetta soveltaen. Historian keskeisyys kyseisessä lähestymistavassa sopii tämän tutkimuksen historialliseen tutkimusasetelmaan. Tiedonarkeologinen näkökulma erottuu diskurssianalyysin perinteistä siten, että se ei ole kiinnostunut esimerkiksi kirjoittajien positioinnista erilaisiin valta-asemiin, vaan teksteistä sekä niiden suhteista toisiinsa ja historialliseen tekstien jatkumoon. Haasteelliseksi tutkimukselle osoittautui mm. luokkatutkimuksen rajaaminen foucault'laisittain niin, että saataisiin tutkittavien diskurssien kokonaisuus ja suhteet esiin mahdollisimman hyvin.

Diskurssien muutosten ohella olen myös tarkastellut luokkatutkimuksen artikkelimäärien prosentuaalista osuutta kaikista tutkimusartikkeleista vuosittain. Tuloksissa näkyy joitakin eroja maiden välillä, mutta osaksi myös samankaltaisia kehityskulkuja. Muutoksia näkyy esimerkiksi keskustelujen luokkateoreettisissa painotuksissa ja puheessa luokan selitysvoimasta.

Asiasanat: historia, luokkatutkimus, sosiologia, tiedonarkeologia, yhteiskuntaluokat

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. AIEMPAA TUTKIMUSTA	5
2.1. Miten luokkatutkimus rajautuu	5
2.2. Luokkateorian sisäisistä suuntauksista ja keskeisistä kysymyksistä	10
2.3. Rakenne- ja kulttuurintutkimusparadigmojen vastakkainasettelu luokkatutkimuksen historiassa	14
2.4. Foucault luokkatutkimuksen tarkastelun viitekehyksissä	18
3. MICHEL FOUCAULT'N TIEDONARKEOLOGIA TUTKIMUSOTTEENA	20
3.1. Tiedonarkeologian käsitteistöä	22
3.2. Tiedonarkeologisen viitekehysten näkökulma ja tarkoitus	26
3.3. Foucault-kritiikkiä	28
3.4. Tiedonarkeologia menetelmänä	29
4. ARTIKKELIAINEISTON RAJAUKSESTA JA SEN TIEDONARKEOLOGISESTA TARKASTELUSTA	33
4.1. Tiedonarkeologian soveltamisesta tässä tutkimuksessa	34
4.2. Tutkimusaineiston määrittely maakohtaisesti ja muu tekninen rajaus	38
4.3. Mitä on luokkatutkimus ja mitä on tämän tutkimuksen kannalta "kiinnostava" luokkatutkimus?	41
4.4. Luokkatutkimus lehdissä – aineistojen kvantitatiivista vertailua	44
5. LUOKKATUTKIMUSDISKURSSI TUTKIMUSAINEISTOSSA	47
5.1. Tekstien suhde ja sijoittuminen luokkatutkimukseen Sosiologia-lehdessä	48
5.2. Tekstien suhde ja sijoittuminen luokkatutkimukseen British Journal of Sociologyssa	52
6. LUOKKATUTKIMUSDISKURSSIEN SISÄISISTÄ MUUTOKSISTA JA SUUNTAUKSISTA	56
6.1. Luokkadiskurssien sisäiset muutokset Sosiologia-lehdessä	57
6.1.1. Funktionalistinen luokkatutkimus Sosiologiassa	58
6.1.2. Marxilainen ja weberiläinen luokkatutkimus Sosiologiassa	61
6.1.3. Bourdieulainen ja kulttuurinen luokkatutkimus Sosiologiassa	68
6.1.4. Historiallinen ja teoreettiselta taustaltaan epäselvä luokkatutkimus Sosiologiassa	70
6.2. Luokkadiskurssien sisäiset muutokset British Journal of Sociologyssa	

	73
6.2.1. Funktionalistinen luokkatutkimus BJS:ssa	74
6.2.2. Marxilainen ja weberiläinen luokkatutkimus BJS:ssa	79
6.2.3. Bourdieulainen ja kulttuurinen luokkatutkimus BJS:ssa	86
6.2.4. Historiallinen ja teoreettiselta taustaltaan epäselvä luokkatutkimus BJS:ssa	90
6.3. Suomalaisen ja brittiläisen sosiologian keskinäissuhde ja diskurssien taitekohtien vertailu	94
6.4. Ei-diskursiivisten elementtien vaikutus luokkatutkimuksessa	97
7. POHDINTAA	100
7.1. Yhteenvetoa	100
7.2. Tehdyistä valinnoista ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksista	102
LÄHTEET	105
LIITTEET	
Liite 1: Tutkimusaineisto	110
Liite 2: Luokkatutkimuksen artikkelimäärä ja osuus kaikista artikkeleista	129
Liite 3: Luokkatutkimusartikkeleiden prosenttiosuudet kaikista artikkeleista vuosikymmenittäin Sosiologiassa ja British Journal of Sociologyssä	131

1. JOHDANTO

Luokkatutkimuksen teoreettinen perinne on ollut Suomessa jonkin aikaa enemmän tai vähemmän hyljeksityssä asemassa, etenkin jos vertaa 1970-lukuun. Esimerkiksi marxilainen luokkatutkimus on ollut "vähän passé", tai näin saattoi kuulla sanottavan vielä vuonna 2007 Turun yliopiston sosiologian luennolla. Toisaalta viime vuosien aikana tilanne on saattanut muuttua: ainakin luokasta on puhuttu ja kirjoitettu uutta tutkimusta, vaikka mielipiteet vaihtelevat, onko luokkarakenne enää ajankohtainen ja mielekäs tapa hahmottaa yhteiskuntaa (esim. Erola 2010a).

Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin jatkuvassa muutoksessa ja erilainen kuin muut yhteiskunnat. Suomen 1990-luvun lama ja sitä seurannut nousukausi nostivat 2000-luvun mediamielenkiinnon kohteeksi sen, että rikkaiden ja köyhien välinen kuilu omaisuudessa ja varallisuudessa oli alkanut kasvaa talouskasvusta huolimatta. Journalistit ja poliitikot ovat toisinaan yhdistäneet ilmiön luokkajakoon (esim. Uusi Suomi 2011).

Myös tuoreita tutkimustuloksia luokkien kehityksestä saatetaan esitellä, mutta ei välttämättä kovin dramaattiseen sävyyn. Esimerkiksi Jaakko Lyytinen yksinkertaistaa kolumnissaan Kulttuurieliitti on kuollut: "Distinktion voi viimeistään nyt kuopata marxilaisten analyysien hautuumaalle. (...) Eliitti ei enää erottele korkeaa ja populaaria, mutta luokkajako ei toki ole kadonnut. Distinktio on siirtynyt kulttuurista ruokaan, muotiin ja sisustukseen" (Helsingin Sanomat 2013). Helsingin Sanomat on tehnyt vuonna 2014 "luokkakoneen", joka mittaa, mihin yhteiskuntaluokkaan käyttäjä kuuluu. Luokkakone on laadittu kyselyn pohjalta sosiologin avustuksella kuten Britanniassa tuotettu esikuvansa, joka oli BBC:n laatima. (Helsingin Sanomat 2014; BBC 2013) Testiä laatimassa olleen Jani Erolan blogista käy ilmi, että Helsingin Sanomien luokkakoneen luokkajako perustuu brittiläisiin "Eriksonin–Goldthorpen ammattipohjaisiin yhteiskuntaluokkiin", tietyin muutoksin (Erola 2014).

Britanniassa yhteiskunta näyttäytyy suomalaiselle matkailijalle toisenlaisena. Siellä luokkayhteiskunta on enemmän läsnä jokapäiväisessä elämässä, aatelisvaikuttajien TV-

puheista työväenluokan omaan murteeseen. Britanniassa myös sosiologinen keskustelu luokista on oman kokemukseni mukaan hieman erilaista. Leedsissä vuonna 2006 opiskellessani puolet kurssieni luennoitsijoista oli marxilaisia, ja ei-marxilaisilta luennoitsijoiltakin saattoi kuulla argumentaatiota sen puolesta, että Englanti on luokkayhteiskunta. Myös poleemista keskustelua oli luennoilla enemmän kuin Turussa. Kehotus "discuss" oli usein luennoitsijan käytössä ja opiskelijat reagoivat siihen. Opiskelijoita jopa kutsuttiin työväenluokan tueksi mukaan sosialistiseen liikkeeseen. Saamani mielikuvat sosiologioiden mielipiteistä ja keskusteluista eri maissa poikkesivat toisistaan huomattavasti. Olipa tämä sitten seurausta kurssivalinnoistani tai muista asioista kuten sattumasta, se sai kuitenkin kiinnostukseni heräämään.

Suomalaisen ja brittityhteiskunnan erilaiset piirteet herättävät kysymyksen, ovatko suomalainen ja brittiläinen sosiologia kehittyneet samalla tavalla. Mitä sanottavaa suomalaisilla sosiologeilla on yhteiskuntaluokista? Mitä tieteenalalla on tapahtunut marxilaispainotteisen 70-luvun jälkeen? Onko Britanniassa sosiologisen luokkatutkimuksen kehitys kulkenut samaan suuntaan, vai onko keskustelussa päädytty ehkä erilaisiin johtopäätöksiin?

Vertailen tässä tutkielmassa luokkatutkimuksen vaiheita keskusteluna kahdessa sosiologisessa aikakauslehdessä ajanjaksolla 1970–2010. Keskeinen tutkimuskysymykseni on, minkälaisia muutoksia suomalaisessa ja brittiläisessä luokkatutkimuskeskustelussa on tapahtunut vuosina 1970–2010, ja miten maiden sisäiset painotukset sosiologisessa luokkatutkimuksessa eroavat toisistaan. Empiirinen tutkimusaineisto sisältää suomalaisen Sosiologian ja brittiläisen British Journal of Sociologyn vuosina 1970–2010 julkaistut luokkatutkimusartikkelit, joiden oletan läpäisseen tarkemman vertaisarvioinnin kuin kommentit, kirja-arvostelut ja muu.

Aineiston rajaus perustuu paitsi siihen, että oletin artikkelien olevan muita aikakauslehtien tekstejä tärkeämpiä luokkakeskustelussa, myös tutkijan käytettävissä olevan ajan rajallisuuteen. Mielenkiintoista keskustelua olisi ollut paljon laajemman käsittelyn edestä

kuin pystyin tähän tutkimukseen sisällyttämään. Pidin kuitenkin kiinni työn ohjaajalta saamastani neuvosta tarkastella tätä neljän vuosikymmenen ajanjaksoa, koska pitkä ajanjakso sopii paremmin keskustelun muutosten arviointiin. Luvuissa 4 ja 5 kerron tarkemmin artikkelien valikoitumisesta aineistoon.

Tarkastelen empiiristä artikkeliaineistoani ja sen diskursseja luokasta Foucault'n tiedonarkeologista tutkimusotetta soveltaen. Historian keskeisyys kyseisessä lähestymistavassa sopii tämän tutkimuksen historialliseen tutkimusasetelmaan, ja tutkimusotteen tekee kiinnostavaksi sekin, että luokkakeskustelua ei aiemmin ole juurikaan tutkittu tästä näkökulmasta. Tiedonarkeologinen näkökulma erottuu diskurssianalyysin perinteistä siten, että se ei ole kiinnostunut esimerkiksi kirjoittajien positioinnista erilaisiin valta-asemiin, vaan teksteistä sekä niiden suhteista toisiinsa ja historialliseen tekstien jatkumoon.

Aiempaa tutkimusta luokista ja foucault'laista yhteiskuntatieteen tutkimusta esittelen tarkemmin luvussa 2. Tiedonarkeologisen menetelmän viitekehyksestä kerron tarkemmin luvussa 3 ja sen soveltamisesta tähän tutkimukseen luvussa 4. Luvuissa 5 ja 6 analysoin tutkimusaineistoa foucault'laisella viitekehyksellä edeten kummankin maan sisäisen kehityksen tarkastelusta erikseen kohti maiden keskinäistä vertailua. Luvussa 7 teen yhteenvedon tutkimustuloksista ja pohdin jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

Vertailevaan asetelmaan tutkimusta motivoi myös se, että suomalaisessa tai brittiläisessäkin luokkatutkimuksessa näyttää olevan melko harvoin pohdittu luokkatutkimusperinteen eroja valtioiden tai yhteiskuntajärjestelmien välillä (poikkeuksena esim. Smyth (1971)), vaikka kansainvälistä vertailevaa luokkatutkimusta onkin tehty (esimerkiksi Luokkaprojekti (1984) on osa tällaista projektia). Vertaileva yhteiskuntaluokkien tutkimus voisi valottaa luokkatutkimuksen ajankohtaisia kysymyksiä eri yhteiskunnallisissa konteksteissa, esimerkiksi yllä mainittua kysymystä luokan kuolemasta. Tämän tutkimuksen näkökulma kuitenkin painottuu keskusteluihin. Pikemminkin kuin "todellisista" luokista tai suomalaisesta ja brittiläisestä yhteiskunnasta

keskustelun ulkopuolella olen kiinnostunut itse keskustelun muutoksista, tutkijoiden painotusten ja perustelujen eroista.

Brittiläinen ja suomalainen sosiologinen tutkimusperinne ovat olleet jonkin verran vuorovaikutuksessa. Tuotetun luokkatutkimuksen määrässä ja saaduissa vaikutteissa on kuitenkin epäsuhta maiden välillä. Monet suomalaiseen luokkatutkimusperinteeseen vaikuttaneet ”klassikot” ovat brittejä tai asuneet Britanniassa, kun taas suomalaisilla luokkatutkimuksen ”klassikoilla” ei ole ollut yhtä suurta vaikutusta brittiläiseen luokkatutkimukseen. Samanlainen yleisesti tiedossa oleva epäsymmetria näkyy yleisemminkin englanninkielisten maiden ja muun maailman välillä. Sosiologista materiaalia on toisaalta myös julkaistu paljon enemmän Britanniassa kuin Suomessa. Tähän on täytynyt vaikuttaa kansakuntien kokoero ja sitä kautta maiden tieteellisten yhteisöjen kokoero.

Toisaalta on mahdollista, että brittiläinen luokkatutkimuksen teoriaperinne ei ole vaikuttanut yhtä paljon suomalaiseen vastineeseensa kuin muiden länsimaiden luokkatutkimus sekä brittiläiseen että suomalaiseen sosiologiaan. Ranskassa, Saksassa ja Yhdysvalloissa ovat vaikuttaneet useat teoreetikot, jotka ovat kansainvälisesti päässeet tärkeään asemaan luokkatutkimuksen diskurssien jatkumossa pitkällä aikavälillä, kuten Émile Durkheim, Pierre Bourdieu, Max Weber ja Talcott Parsons. Lisäksi itäblokin maista kulkeutui ajoittain (eniten 70-luvulla) vaikutteita sekä suomalaiseen että brittisosiologiaan.

British Journal of Sociology ja Sosiologia-lehden luokkatutkimusartikkelien keskusteluisältö on vain pieni osa kaikesta siitä sosiologisesta keskustelusta, joka luokkatutkimuksesta on käyty.

Tieteellistä keskustelua luokasta on käyty sosiologisesta näkökulmasta myös sosiologisten julkaisujen ulkopuolella. Suomessa näitä ovat esimerkiksi Poliitikka-lehti ja Kommunisti, Britanniassa New Left Review, British Journal of Arts and Social Sciences ja moni muu. Sosiologisia julkaisuja ovat myös kirjat ja kirjasarjat. Tärkeää luokkatutkimukseen liittyvää

keskustelua on käyty mm. 80-luvulla Tampereen yliopiston julkaisemassa sarjassa tutkimusraportteja.

Sosiologisia aikakauslehtiä Suomessa on ollut Sosiologian lisäksi Tiede ja Edistys, jota on julkaistu tosin vasta vuodesta 1976 lähtien. Britanniasta sosiologisia aikakauslehtiä löytyy British Journal of Sociology ohella useampia. British Sociological Association julkaisee kolmea lehteä: Sociology; Cultural Sociology; ja Work, Employment and Society. Wiley julkaisee The Sociological Reviewia, joka on Britannian vanhin sosiologinen aikakauslehti. A History of Sociology in Britain -teoksen mukaan kolme keskeisintä sosiologista aikakauslehteä Britanniassa ovat olleet viime vuosikymmenellä Sociology, The British Journal of Sociology ja The Sociological Review. (Halsey 2004, 183.)

2. AIEMPAA TUTKIMUSTA

2.1. Miten luokkatutkimus rajautuu

Luokan käsite on yksi vanhimmista ja kiistellyimmistä sosiologisista käsitteistä (Melin 1999, 21; Toivonen 2010, 187). Teollistumisen ja palkkatyöläistymisen myötä sillä alettiin kuvata ihmisryhmiä. 1790-luvulla alettiin puhua keskiluokasta, 1830-luvulla teollistumisen uhriksi joutuneesta työväenluokasta. (Melin 2010, 211) Tässä alaluvussa kerron, miten luokkatutkimusta on rajattu sosiologisissa teksteissä ja miten se suhteutuu sitä lähellä oleviin tutkimusaloihin.

Luokan käsitteen on esitetty edelleen olevan sosiologialle olennaisimpia käsitteitä (esim. Toivonen 2010, 187), ja esimerkiksi Britanniassa se on nähty pitkään jopa sosiologian keskeisenä ytimenä (Strangleman 2008, 15). 1980-luvulla Duke ja Edgell esittivät, että luokan käsitteen voi historiallisesti väittää olevan sosiologian alan keskeisin käsite (Duke ja Edgell 1987, 445). Toisaalta on myös esitetty, että luokka on menettänyt merkitystään,

esimerkiksi hallitsevana elämäkokemuksena (Kolbe 2010, 5). Luokkatutkimuksen suosio länsimaissa koki notkahduksen 1980- ja 1990-luvuilla (Kirk 2006; Strangleman 2008, 15). Osa sosiologeja halusi erottautua tutkimusalasta (Strangleman 2008, 15–16).

Sosiologian alalla ei ole täysin yhteneviä määritelmiä siitä, mikä milloinkin on luokkatutkimusta. Tyypillisesti luokkatutkimus tutkii yhteiskuntajärjestelmän tai -rakenteen jakautumista eriarvoisiin luokka-asemiin (Toivonen 2010, 187). Crompton hahmottelee (omien sanojensa mukaan vähän yksinkertaistaen) kolme erilaista luokan saamaa merkitystä: "luokka" arvostuksena, statuksena, kulttuurina tai elämäntyylinä; "luokka" rakenteellisena eriarvoisuutena joka liittyy taloudellisiin tai valtasuhteisiin; ja "luokat" todellisina tai mahdollisina sosiaalisina ja poliittisina toimijoina. (Crompton 1998, 11.)

On kuitenkin joukko käsitteitä, joiden merkitys on jossain määrin päällekkäinen luokkatutkimuksen ja sen käsitteistön kanssa. Esimerkiksi työn ja luokan sosiologian voidaan katsoa historiallisesti kehittyneen samoista juurista (Atkinson 2009, 896). Rakennetutkimus, ammattiasematutkimus, kerrostumatutkimus (eli stratifikaatiotutkimus) ja luokkatutkimus eivät ole aina samansisältöisiä käsitteitä, vaikka niitä on voitu käyttää samankaltaisesti tai samojen ilmiöiden tutkimukseen. Rajanveto näissä asioissa on joillekin tutkijoille jopa poliittinen eikä vain tekninen kysymys (esim. Smyth 1971, 392). Toivosen (2010, 187) mukaan yhteiskuntaluokan käsite on ankkuroitunut voimakkaasti marxilaiseen tulkintaan. Melinin (2010, 212) mukaan Suomessa yhteiskuntaluokan käsite on ollut hyvin latautunut historiallisista syistä. Sisällissota on jättänyt traumoja. Luokasta ei oikein ole ollut sopivaa puhua, sitä on yritetty häivyttää tai se on yhdistetty vahvasti politiikkaan. (Mt.)

Stratifikaatio- eli kerrostumatutkimuksessa on tutkittu paitsi yhteiskuntaluokkaa, myös muita yhteiskunnallisia jakoja eriarvoisiin väestöryhmiin, esimerkiksi etnisyyden, sukupuolen, koulutuksen tai asuinpaikan mukaan (Alapuro 1983). "Eriarvoisuuden ja yhteiskunnan rakenteen välistä suhdetta tutkivaa otetta sanotaan stratifikaatiotutkimukseksi", tiivistää Kainulainen (1998, 45).

Toisaalla stratifikaatiota ja luokkajakoa on käytetty tarkoittamaan samaa asiaa. Esimerkiksi Timo Toivosen mukaan voidaan yleistää, että käsitettä "yhteiskuntaluokka" käytetään sosiologiassa, kun halutaan korostaa selvästi toisista ryhmistä erottuvaa ryhmää (esimerkiksi marxilaisittain työväenluokkaa). Luokkien intressit ovat myös periaatteessa ristiriidassa keskenään. Kerrostumista taas puhutaan, kun luokkien välit ovat liukuvat. (Toivonen 2010, 187.) Toivonen (mt., 187–188) ei tee eroa kerrostumien ja luokkien välillä katsauksessaan Suomen tilastopohjaisen luokkatutkimuksen historiaan, koska kerrostuman käsite on hänen mielestään "paperinmakuinen". Erolan tapa määritellä stratifikaatiotutkimusta puolestaan on, että stratifikaatiotutkimuksen mukaan yhteiskuntaluokat perustuvat ammanteille, siispä Erolan toimittaman luokkatutkimuskirjan kirjoittajat ovat yhdessä ottaneet tämän määrittelyn lähtökohdaksi (Erola 2010c, 22). Erola esittää ammanteille perustuvien yhteiskuntaluokkien olevan keskeisiä, koska "(...) ne muodostavat välttämättömän reitin hyvä- ja huono-osaisuuden ja sen syiden välille" (mt. 23).

Suomen väestönlaskentatilastoissa on käytetty monenlaisia luokituksia, ja näitä tilastoja on käytetty luokkatutkimusten pohjana. Toivosen mukaan vuodesta 1950 alkaen tilastoissa puhuttiin ammattiasemista. Luokitusperusteet vaihtelivat eri väestönlaskennoissa. Jakoa perusteltiin vuonna 1950 YK:n suosituksilla ja palkansaajien osalta pohjoismaisella käytännöllä. Vuodesta 1960 alkaen väestönlaskentaan tuli mukaan sosioekonominen luokitus. Senkin sanottiin perustuvan YK:n suositukseen joskaan ei täysin tarkasti, mutta luokitus oli aiempaa ammattiasemaluokitusta yksityiskohtaisempi. (Toivonen 2010, 198–199)

Ammattiaseman ja sosioekonomisen aseman lisäksi tilastoissa käytettiin 1960- ja 1970-luvuilla luokittelua sosiaaliryhmään ja sosiaaliasemaan. Kaksi viimeksimainittua perustuivat ns. subjektiiviseen luokitukseen, joka muodostettiin siltä pohjalta, miten yksilöt, tässä tapauksessa kunnanvaltuutetut arvostivat eri ammatteja. Muut mainitut luokitukset perustuivat ns. objektiivisiin luokitusperusteisiin kuten ammattiin, toimeentuloon ja valtaan.

Subjektiiivisiä luokituksia käytettiin 1980-luvulle asti apuna "erittäin runsaasti". (Mt., 200–201) Näihin luokitteluihin viitataan myös Sosiologia-lehden luokkatutkimusaineistossani, varsinkin 1970-luvun luokkatutkimuksessa.

Britannian väestönlaskentatilastot puolestaan ovat käyttäneet toisenlaisia luokituksia: vuodesta 1913 lähtien väestönlaskennasta vastaava Registrar General on käyttänyt "social class" -luokitusta, jonka perusteet ja luokkarajat ovat niinkään vaihdelleet. Luokittelu kehitettiin alun perin lapsikuolleisuuden seurantaan. Sen kehitysajankohtana Britanniassa käytiin keskustelua eugeniikasta ja siitä, oliko luokkahierarkia luonnollinen. Registrar Generalin luokittelu on ollut alusta asti hierarkkinen ja kategoriat heijastelivat aluksi tätä keskustelua. Luokittelu on käynyt läpi useita revisioita, ja vuoteen 1998 mennessä "yleisimmin käytetty" versio vuodelta 1971 oli ammattipohjainen. (Crompton 1998, 59.) Cromptonin mukaan jotkut väestönlaskentojen luokkakategoriat ovat aiheuttaneet luokitteluvaikeuksia ja keskustelua luokkarajoista sen jälkeen, kun vuonna 1951 otettiin käyttöön yksityiskohtaisempi sosioekonominen luokittelu. (Mt. 60.) Myös keskustelua Registrar Generalista oli mukana British Journal of Sociology luokkatutkimusaineistossani.

Luokka-käsitteen käytön on joskus todettu vaihdelleen valtio- tai aluekohtaisesti riippuen siitä, mikä on sopinut yleiseen poliittiseen ilmapiiriin. Esimerkiksi on tunnettua, että maailmansotien jälkeen yhteiskuntaluokan käsite oli yleisemmässä käytössä Britanniassa ja manner-Euroopassa kuin Yhdysvalloissa, jossa suosittiin enemmän statuksen tai sosioekonomisen statuksen käsitettä stratifikaatiotutkimuksessa (esim. Smyth 1971, 381).

Cromptonin (1998) mukaan sosiaalisen stratifikaation tutkimus loi vahvan empiirisen tutkimuksen tradition USA:ssa kiinnittämällä huomiota toisen maailmansodan jälkeen erityisesti ammattien epätasa-arvoon ja sosiaaliseen liikkuvuuteen, usein pienien yhteisöjen tapauksessa. Crompton kirjoittaa: "As has frequently been noted, in such studies 'class' was in practice operationalized as a particular dimension of the Weberian concept of *status* in that it was mainly concerned with social prestige rankings within the community." (Crompton 1998, 36; kursivointi Cromptonin).

John A. Smyth (1971, 381) puolestaan vertaa luokan ja statuksen käsitteitä stratifikaation mittaamisessa ja niiden erilaista suosiota Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Smyth kommentoi samalla ajan poliittista ilmapiiriä ja arvelee, että sosiaalista statusta koskevat teorit eivät olisi menestyneet Euroopassa, koska ne eivät olleet riittävän marxilaisia ja siksi niiden puutteisiin olisi kiinnitetty enemmän huomiota kuin USA:ssa. Yhdysvalloissa puolestaan niiden menestyksen takasi se, että ne eivät olleet marxilaisia:

"However, that the theories were not Marxian, and were respectable intellectual constructs, may have determined their ready acceptance by the multitude. It is doubtful that the theories would have had such a good run in Europe, where Marxian sympathies are stronger, and scrutiny perhaps on that account would have been closer." (Smyth 1971, 392)

Yhdysvalloissa suosittujen Parsonsin ja Hattin stratifikaatioteorioiden erityispuutteena Smyth näkee "idealismia" sillä perusteella, että statustutkijat päätyivät luokittelemaan ammattiarvostuksen hyvin subjektiivisesti, vastaajien mielipiteiden perusteella, mikä puolestaan ei ollut eurooppalaisen luokkatutkimuksen suuria ongelmia. (Mt. 391–393)

Professio- ja ammattialatutkimus on lähellä luokkatutkimusta siten, että luokkatutkimuksella on ollut perinteisesti tapana hahmottaa luokkia erityisesti työssäolevan väestön ja ammattiryhmien tutkimuksen kautta. Työn ja luokan sosiologian voidaan katsoa olevan historiallisesti niin lähellä toisiaan, että ne sodanjälkeisessä brittisosiologiassa käytännöllisesti katsoen sulautuivat toisiinsa: jos tutki luokkaa, tutki myös työtä, ja toisinpäin. (Atkinson 2009, 896) Vielä 1970–1980-luvulla kriittinen professiotutkimus oli Suomessakin kiinnostunut yhteiskunnan makrotason ilmiöistä kuten yhteiskunnan kerrostumien, sukupuolen ja työmarkkinoiden hierarkkisten rakenteiden merkityksestä professionaalisten asemien muotoutumisessa. (Haapakorpi 2009, 12–14; 21–22)

Kulttuurinäkökulma on tuonut vielä lisää suuntauksia luokkien tutkimukseen. Bourdieulainen luokkatutkimus ryhmittelee ihmisiä eri asemassa oleviin ryhmiin sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen vallan mukaan, mutta näistäkin puhutaan usein

"eliittinä" ja esim. "köyhälistönä" (esim. Sanaksenaho 2006).

2.2. Luokkateorian sisäisistä suuntauksista ja keskeisistä kysymyksistä

Sekä Suomessa että Britanniassa on tehty historiallisia katsauksia luokkatutkimuksesta (esim. Crompton 1998; Melin 1999). Osa näistä on tehty oppimateriaaliksi (esim. Valkonen ym. 1983). Sosiologia-lehdissä ja *British Journal of Sociology*ssa on myös julkaistu artikkeleita, jotka refleктоivat luokkatutkimuksen omaa historiaa (esim. Laaksovirta 1972; Siisiäinen 2003; Connerton 1974; Duke & Edgell 1987). Tieteen, mm. luokkatutkimuksen historiaa tutkivasta tieteesosiologiasta oli muodostunut oma alansa 1990-lukuun mennessä (Alapuro 1995, 172).

Eurooppalainen sosiologia kehittyi voimakkaasti heti toisen maailmansodan jälkeen amerikkalaisvaikutteiseen funktionalistiseen suuntaan (Allardt 1992, 201; Heiskala 1994a, 31). Crompton (1998, 40) ajoittaa erityisen luokka-analyysin suuntauksen synnyn kansainvälisessä sosiologiassa välittömästi toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Amerikkalaisessa sosiologiassa oli 1960-luvulle asti vallalla positivistinen, funktionalistinen lähestymistapa luokkiin (mt. 25). 1950-luvun alkuun mennessä Yhdysvaltoihin oli syntynyt sosiaalisen stratifikaation tutkimusperinne, jossa operoitiin erityisesti weberiläisillä käsitteillä (mt. 36). Heiskala (1994b, 91) puolestaan esittää, että tuolloin erityisesti rakennefunktionalistiksi mielletyn Talcott Parsonsin ajatuksista tuli hegemoninen sosiologian malli maailmassa. Kuitenkin Harri Melinin (1999, 21) mukaan ne sosiologian klassikot, jotka ovat eniten hallinneet kansainvälisiä sosiologisia keskusteluja luokasta 1900-luvulla, ovat Karl Marx ja Max Weber. Tämän käsityksen jakaa Crompton (1998, 21). Cromptonin mukaan Marxin ja Weberin ideat 1990-luvulla muotoilivat ja muokkasivat edelleen ("continue to shape") luokkateoreettisia keskusteluita, mutta näitä ideoita on uudelleentulkittu ja -muotoiltu tutkijasukupolvesta toiseen (mt. 25).

Allardt, Alapuron ja Alestalon (1992, 21) mukaan toisen maailmansodan loppuun asti Suomessa opetettu sosiologia oli 1990-luvun käsitteillä ymmärrettynä sosiaaliantropologiaa tai etnologiaa. Toisen maailmansodan jälkeen akateemisen sosiologian asema oli täällä kuitenkin parempi kuin toisissa Pohjoismaissa (mt. 25). Tuolloin Suomen sosiologiassa oli vallalla loogiseksi empirismiksikin kutsuttu positivistinen tieteenfilosofinen ajattelu (Allardt 1992, 201). Allardt tosin tähdentää, että suomalainen positivismi on yhdistetty "usein liian varomattomasti" amerikkalaiseen sosiologiaan, vaikka Suomessa sosiologian positivismi sai toisen maailmansodan jälkeen tärkeimmät vaikutteensa Euroopasta (mt. 237).

Risto Alapuron (1990, 65) mukaan suomalaisen sosiologian keskeiseksi tehtäväksi nousi 1960-luvulla laajemman muutoksen osana ajatusvälineiden tarjoaminen luokkaristiriidan sääntelylle, "siis uudelle suhtautumiselle kommunisteihin", jotka olivat tärkeä vaikuttava voima politiikassa. Positivistinen funktionalistinen luokkatutkimus oli osa tätä projektia. Kuitenkin Allardt mukaan loogisesta empirismistä ei täällä enää paljon puhuttu 1950-luvun puolivälin jälkeen, vaan keskustelu kääntyi analyysimenetelmiin ja teorioihin (Allardt 1992, 237). Allardt esittää, että tärkeitä positivismin aineksia on säilynyt sosiologiassa 90-luvullekin asti varsinkin kokemuseräisyyden ja käsiteanalyysin tärkeydessä ja jopa "keskitason teorioiden suosimisessa" (mt. 240).

Cromptonin mukaan Britannian sosiologia puolestaan oli "suhteellisen alikehittynyttä" vielä 1950-luvulla (Crompton ei täsmenä väitettä). Yhteiskunnallisen epätasa-arvon rakenteista oli kuitenkin kiinnostuttu sosiologiassa, ja luokkia tutkittiin tyypillisesti ammattiluokituksina.

1960-luvulla luokkatutkimuksen länsimainen valtavirta sosiologiassa muuttui yleisesti ottaen kriittisemmäksi vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä kannattanutta positivistista funktionalismia kohtaan. Marxia kohtaan heräsi uutta kansainvälistä akateemista kiinnostusta 1960-luvulta alkaen, funktionalismin aikaan liittynyttä painotusta yhteiskunnan rakenteisiin kritisoiitiin. Sen sijaan haluttiin korostaa ihmisen toimintaa, samoin positivismia

ja integraationäkökulmia haastamaan nousivat vallankäytön ja konfliktin näkökulmat (Crompton 1998, 21; 25–26).

Suomessa marxilaisuus oli Alapuron (1995, 167) mukaan luokkatutkimuksen ja samalla sosiologian hallitseva suuntaus ennen kulttuurisen käänteen kriittistä irtautumista Marxista; 1970-luvulla marxilaisesta näkökulmasta tutkittiin paljon mm. luokkarakennetta ja luokkien konflikteja. Alapuron näkemys on, että luokkateorialle heitettiin laajasti hyvästit Suomessa 1990-luvulla samalla kun marxilaisuudesta luovuttiin. Tuolloin perinteiset (marxilaiset) luokkateoriat eivät osanneet selittää enää riittävästi tai sosiologeja tyydyttävästi uuden keskiluokan nousua ja menestystä. (Mt. 170–172) Alapuro (1990, 69) on esittänyt myös, että vuonna 1990 marxilaisuus oli "projektina rauennut" siinä muodossa kuin sitä käytettiin 1900-luvun Euroopassa yhteiskunnan kehittämässä ja selittämässä.

Britanniaan, kuten Pohjois-Amerikkaankin, toinen maailmansota ja fasismin nousu toi monia pakenevia yhteiskuntatieteilijöitä. Cromptonin mukaan tämä osaltaan vaikutti siihen että teorian asema vahvistui brittisosologiassa luokkatutkimuksessa maailmansotien jälkeen. (Crompton 1998, 36.) 1940- ja 1950-luvun länsimaisissa funktionalistisissa luokkatutkimuksissa luokkaa oli lähinnä käsitteellistetty weberiläisen (mm. Parsonsin käyttämän) statuskäsitteen avulla. Tämä käsitteellistys johti huomiota pois yhteiskunnallisista konflikteista luokkatutkimuksessa ja korosti järjestysnäkökulmaa yhdistämällä luokan käsitettä sosiaaliseen arvostukseen. Crompton esittää, että konfliktinäkökulma on kuitenkin luokka-ajattelulle keskeinen. 1950- ja 1960-luvulla uudet vaikutteet käänsivät luokkatutkimuksen suuntaa, ja Britanniassa ryhdyttiin korostamaan enemmän luokan ja statuksen käsite-eroja. Marxilaisia ja weberiläisiä teorioita luokasta otettiin tuolloin käyttöön kuvaamaan luokkien epätasa-arvon rakennetta. Tämä tapahtui edelleenkin ammattien ryhmittelyn kautta. Nyt konfliktinäkökulmaa suosittiin enemmän. Luokkateoriat olivat kuitenkin moninaisia ja yhdistelivät Marxin ja Weberinkin ajatuksia eri tavoin. (Mt. 36–37; 40.)

Luokan käsitteen operationalisoinnin on nähty myöhemminkin olevan eräs keskeinen kysymys luokkatutkimukselle. Ala on tuottanut erityisesti eriäviä näkemyksiä käsitteen soveltamisesta tutkimuksessa. Duken ja Edgellin mukaan brittisosologiassa oli 80-luvulla meneillään keskustelu luokan käsitteen operationalisoinnista. (Duke ja Edgell 1987, 445)

Marxilaisia ja weberiläisiä luokkanäkökulmia yhdistää Cromptonin mukaan se, että Marx ja Weber kumpikin käsittivät luokat taloudellisten suhteiden aikaansaamina rakenteina ja merkittävänä toimijoina kapitalistisessa teollistumisessa. Weber näki luokat kuitenkin markkinatilanteeseen pohjautuvina elämän mahdollisuuksien eroina, Marx taas tuotantosuhteisiin juurtuneen riiston aikaansaamina. Weber kritisoi myös Marxin historiallista materialismia eikä nähnyt luokkakonfliktia väistämättömänä. (Mt. 35; 50.) Eräs keskeinen marxilaista ja weberiläistä teoriaa yhdistävä kysymys brittisosologiassa 1960-luvulla oli, voiko luokkatietoisuutta ja sen syntyolosuhteita tutkia (mt. 37).

Rattansi (1985, 641–642) arvioi kriittisesti 1980-luvulla, että kansainvälisessä sosiologisessa luokkatutkimuksessa maailmansodista asti vallinnut marxilainen suuntaus oli tullut hauraaksi ja haavoittuvaksi kapean tulkinnan vuoksi. Yhteiskunnalliset muutokset olivat Rattansin mukaan saattaneet marxilaisen luokkateorian sodanjälkeiset sovellukset alttiiksi sosiologiselle kritiikille. (Mt.)

Rattansin (mt.) mukaan luokan tärkein määritelmä marxilaiselle sosiologiselle luokkatutkimukselle on ollut vuoteen 1984 asti kiinnostus tuotantovälineiden omistamista kohtaan. Marxilaisille pääasiassa vain se erottaa työväenluokan kapitalistiluokasta, ja muut luokat ja ryhmät näiden kahden luokan välillä ja ulkopuolella katoavat vähitellen. Köyhtymisen marxilaiset ovat ajatelleet johtavan tietoisuuden kasvuun työväenluokassa, joka muuttuu tämän myötä "luokasta itsessään" (class-in-itself) "luokaksi itseään varten" (class-for-itself). Hallitsevan taloudellisen luokan eli kapitalistiluokan suhteisiin poliittisen vallan ja valtion välillä on myös kiinnitetty marxilaisessa luokkasosiologiassa huomiota ja todettu valtio vain kapitalistiluokan vallan välineeksi. Marxilainen historiallinen materialismi luokkatutkimuksen historiakäsityksenä on esittänyt historian

deterministisenä ja yksinomaan talouden kautta näyttäytyvänä: suunta on kohti luokkien uusia konflikteja ja aina uutta tuotantotapaa, ja poliittinen ja kulttuurinen "ylärakenne" on siis vain heijastusta talouden "alarakenteesta". Rattansi kritisoi edellämmainitun lähestymistavan lisäksi myös sitä, että Marxin tulevaisuudenvisioihin on harvoin kiinnitetty huomiota ja jos on, se keskittyy Marxin varhaisten töiden "maailmanloppuvisioihin" työnjaon, puutteen, luokkien ja valtion hävittämisestä. (Mt. 644–646)

Allardtin, Alapuron ja Alestalon (1992, 21) mukaan luokkajaon ja -konfliktien kysymykset ovat nousseet Suomessa poikkeuksellisen voimakkaasti esiin, koska monet sosiaaliset muutokset ovat täällä tapahtuneet ristiriitaisemmin, myöhemmin, rajummin ja nopeammin kuin muualla Länsi-Euroopassa.

Luokkatutkimuksen käsitteistöstä ja muista kysymyksistä on keskusteltu edelleen. Mike Savage näki vuosituhanen vaihteessa luokkatutkimuksen "käsitteistökaapin" olevan pölyttynyt. "To those not socialized into its particular interests, the problem is not that the cupboard is bare, but rather that the items inside seem out of date" (Savage 2000, 19–20). Smith puolestaan esittää, että tärkeä kysymys luokkatutkimukselle on luokan rajojen määrittäminen:

After all, if even social classes do not have boundaries, then what does? And if sociologists cannot even say what are the exact boundaries of a social class – one of the most fundamental of all sociological concepts – then what is the point of sociology? (Smith 2007, 88.)

2.3. Rakenne- ja kulttuurintutkimusparadigmojen vastakkainasettelu luokkatutkimuksen historiassa

On yleisesti tunnettua, että yhteiskuntatieteen nykyhistoriaa maailmansodista lähtien hahmotetaan tyypillisesti jakamalla se rakenne- ja kulttuurintutkimusparadigmaan, ja kulttuurintutkimuksen mielletään saaneen enemmän jalansijaa 1980-luvun kulttuuriseksi

käänteeksi kutsutun paradigmanmuutoksen myötä (esim. Heiskala 2003, 20). Luokkatutkimus esitetään usein osana rakennesosiologian historiaa (esim. Heiskala 2003, 20–21; Haapakorpi 2009). Tästä huolimatta luokkatutkimusta on tehty kulttuurisen käänteiden jälkeen vielä nykypäiviin asti. Rojek ja Turner nimeävät yhdeksi kulttuurisen käänteiden syntyyn myötävaikuttaneista avaintekijöistä sen, että työväenluokan omaa kulttuuria alettiin tutkia ja pitää tärkeänä (Rojek & Turner 2000, 631). Tästä näkökulmasta kulttuurinen käänne ilmeni osana luokkatutkimuksenkin uusia suuntia.

Luokan käsitteen on toisaalta nähty myös menettäneen merkitystään sekä brittiläisessä että suomalaisessa sosiologiassa kulttuurisen käänteiden myötä (ks. alaluku 2.1.). Rojek ja Turner (2000, 635) pitävät kulttuurisen käänteiden kannalta toisena oleellisena seikkana sitä, että marxilainen teoria joutui kriisiin: vallankumousta sellaisena kuin Marx sen ennusti ei tapahtunut länsimaissa ja Itä-Euroopassa kyseisen vallankumouksen tuloksena oli tyrannia. Tätä aiemmin myös vuoden 1968 Prahan kevät ja sitä seurannut Tšhekkoslovakian miehitys innoitti osaa sosiologeista hylkäämään marxilaisuuden (mt, 636).

Rakennesosiologiaan yhdistetty luokkatutkimus nähdään joissakin suomalaisen luokkatutkimukseen tehdyissä katsauksissa monoliittisena, yksitotisena suomalainen sosiologian historiallisena jaksena. Esimerkiksi Risto Heiskala (2003) näkee varhaisemman suomalaisen sosiologian voimakkaan rakennepainotteisuuden yhtenä mahdollisena syynä siihen, että uudemmassa kulttuurisosiologiassa kulttuurin ja yhteiskuntarakenteen välinen erottelu on kadotettu liiksi näkyvistä. Sosiologian paradigma oli Heiskalan mukaan poikkeuksellisen voimakkaasti rakennesosiologinen ennen 80-luvun kulttuurista käännettä eli kulttuurintutkimuksen nousua, ja ei-marxilaisetkin rakennesosiologit pitivät yhteiskuntaa "melko yksinkertaisesti taloudellisena luokka- tai kerrostumajakona". (Heiskala 2003, 21–22.) Myös esimerkiksi Alapuron (2003, 86) mukaan Ranskan sosiologisessa luokkatutkimuksessa suosittu representaationäkökulma on jäänyt toissijaiseksi suomalaisessa sosiologiassa, kun sen sijaan täällä on tutkittu erityisesti sosiaalista rakennetta ja rakennemuutosta.

Rakenneperspektiivistä kulttuuriperspektiiviin siirryttäessä taas näkyi poikkeuksellisen vahva katkos: "Aikaisemmat marxilaiset korvasivat ideologian käsitteen kokonaan kulttuurin käsitteellä, ja aikaisemmat rakennesosiologit lakkasivat kokonaan esittämästä tulkintoja kulttuurin ja rakenteiden välisistä kausaalisuhteista." (Heiskala 2003, 21–22.) Alapuron (1995, 167) mukaan suomalaisen sosiologian oli koettu kadottaneen suhteellinen yhtenäisyytensä 1990-luvulle mennessä.

Toisesta, vähän samansuuntaisesta näkökulmasta 1970-luku näyttäytyy Suomessa kiistojen vuosikymmenenä. Esimerkiksi Sulkunen kirjoittaa "Tandem-traumasta". Tällä Sulkunen tarkoittaa, että Jukka Gronowin, Pertti Klemolan ja Juha Partasen vuonna 1977 julkaisema raportti (Demokratian rajat ja rakenteet, WSOY, luokkatutkimuksenkin tunnettu klassikko) joutuu tuoreessa tutkimuksessa liiankin ankaran kriittisen tarkastelun kohteeksi aikansa marxilaispainotteisen sosiologian edustajana. Sulkusen mukaan on hämmentävää, mistä se johtuu. (Sulkunen 2010, 236) Alapuro (1995, 171) kiinnittää huomiota siihen, että monet 1960- ja varhaisen 1970-luvun luokkatutkijat tekivät myöhemmin 1990-luvulle mennessä pesäeron marxilaisuuteen ja luokan käsitteeseen ja siten käsitteellivät kulttuurin ja rakenteen välisen suhteen uudelleen; marxilaisuus ja luokka edustivat rakennesosiologiaa. Joissakin tapauksissa marxilaisuus taas oli 1990-luvulle tultua suomalaisille sosiologeille eksplisiittinen ongelma tai negatiivinen lähtökohta, jossa ei ole järkeä nyky-yhteiskunnan jäsenille (mt. 171–172).

Entä Britanniassa? Mylesin ja Turegunin (1994, 103) mukaan "Marxin aave" palasi 1970-luvulla hallitsemaan sosiologista keskustelua Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa luokan renessanssin muodossa ja sama tapahtui Britanniassakin; tämän jälkeen brittisosiologian suunnat, joissa tehtiin merkittävää tutkimusta, olivat 1970–1980-luvulla marxilaisia ja weberiläisiä, ja näihin teoriaperinteisiin liittyi oleellisesti yhteiskunnan hahmottaminen luokkajaon kautta. Myös Atkinson (2009, 896–897) näkee Britanniassa tapahtuneen työn ja luokan sosiologian sodanjälkeisen yhteisen nousun taustalla Marxin ja Weberin vahvan vaikutuksen, joka on näkynyt pitkälle 80- ja 90-luvuille asti käydyissä keskusteluissa mm.

luokan rajoista (mt.) On myös esitetty, että perinteinen brittiläinen sodanjälkeinen tapa soveltaa Marxin teorioita oli liian yksipuolinen (Rattansi 1985, 641).

Atkinsonin mukaan kulttuurinen käänne on tuonut vasta "viime vuosina", 90-luvun lopulta lähtien brittiläiseen keskusteluun tuoreita ajatuksia, joilla on mahdollisuuksia haastaa Marxin ja Weberin hegemoniaa mm. Bourdieun käsitysten pohjalta. Atkinson katsoo tämän välttämättömäksi työn ja luokan sosiologian erottamiseksi toisistaan (Atkinson 2009, 897). Rojek ja Turner puolestaan näkevät Bourdieunkin töissä vahvan marxilaisen luokkanalyysin perinnön (Rojek ja Turner 2000, 641).

Täysin toinen näkökulma tästä kulttuurisen käänteen aikakaudesta ennen 2000-lukua on John Kirkillä (2006), jonka mukaan sosiologia ja kulttuurintutkimus väheksyivät luokkatutkimusta sosioekonomisten ja kulttuuristen olosuhteiden selittäjänä 1980-luvun loppupuolen ja 1990-luvun ajan. Tämä liittyi raskaan teollisuuden katoamiseen, joka muutti työväenluokan elämää (mt.) Myös Tim Strangleman kirjoittaa luokan olleen keskeisin brittiläisen sosiologian tukipylväs vain 1980-luvun kulttuuriseen käänteeseen ja perinteisen teollisuuden katoamiseen asti. Tämän jälkeen luokkatutkimuksen relevanssi näytti Stranglemanin mukaan häviävän osalle luokkatutkijoista 1990-luvun loppuun mennessä, kun taas toisille luokkatutkimuksessa pysyneille sosiologeille hyväksyttävän luokkatutkimuksen määritelmä kapeni liian kapeaksi ja keskittyi yhä esoteerisempiin menetelmäkysymyksiin. Strangleman syyttää tästä erityisesti John Goldthorpea kollegoineen, koska nämä olivat esimerkiksi omineet itselleen sosiologian ydintä edustavan luokkamallin laatijoiden aseman. Kuitenkin myös Strangleman näkee luokkaerojen pysyneen keskeisenä kysymyksenä sosiologiassa samalla kun kulttuurintutkimus on alettu nähdä vakavastiotettavampana näkökulmana luokkatutkimukselle. Hän näkee brittiläiselle luokkatutkimukselle tulevaisuuden mm. USA:ssa juuri syntyneessä New Working Class Studies -työväentutkimuksessa. (Strangleman 2008, 15–16.)

Brittiläisillä sosiologeilla näyttää olevan siis ristiriitaisia käsityksiä siitä, mitä paikalliselle luokkatutkimukselle on parin viime vuosikymmenen aikana tapahtunut. Kulttuurisen

käänteiden tuottamia muutoksia vanhaan strukturalistiseen luokkatutkimusparadigmaan on muillakin tavoin sekä puolustettu että kritisoitu siitä, että jotkut teoreetikot ovat nousseet keskustelussa hallitsevampaan asemaan kuin ennen, kun taas toiset ovat jääneet unohduksiin (esim. Atkinson 2009; Rojek & Turner 2000). Suomalaiset sosiologit puolestaan näyttävät olevan aiemmin mainitun perusteella sitä mieltä, että luokkatutkimus on pitkään ollut vähenevän kiinnostuksen kohteena. Haapakorven (2009, 22) mukaan luokkatutkimuksen määrä on vähentynyt viime vuosikymmenen aikana huolimatta aiheen sosiologisesta tärkeydestä, mutta se on vuotta 2009 edeltävinä vuosina noussut taas kiinnostuksen kohteeksi sosiologiassa. Brittiläisessäkin sosiologiassa kiinnostuksen luokkatutkimusta kohtaan on esitetty kääntyneen taas uuteen kasvuun tai saaneen lisää tuoretta, yhteiskunnan muutoksiin päivitettyä teoriapohjaa 2000-luvulla (Strangleman 2008, 15; Atkinson 2009).

2.4. Foucault luokkatutkimuksen tarkastelun viitekehyksissä

En ole löytänyt (EBSCO:n Academic Search Premier -viitetietokannasta eikä kotimaisista tietokannoista 15.6.2010) yhtään foucault'laista tutkimusta, joka olisi tehty erityisesti luokkatutkimuksen historiasta. Luokkatutkimusta on kuitenkin tutkittu sosiologiassa muilla tavoin kuin foucault'laisella diskurssianalyysillä. Lisäksi Foucault'n näkemyksillä on ollut tunnetusti merkittävä vaikutus koko tieteesosiologiseen tutkimukseen (tai foucault'laisittain hahmotettuna tieteesosiologiseen diskurssiin) viimeistään 1980-luvulta alkaen.

Usein yhteiskuntatieteellisen kiinnostuksen kohteena on Foucault'n "genealogia"-viitekehys, jossa näkökulma valtaan ja vallankäyttöön korostuu. Esimerkiksi ajatus subjekteista vallan verkostoissa on kiinnostanut tieteilijöitä (Ahlbeck-Rehn 2006).

Toisaalta foucault'laista näkökulmaa on sovellettu sosiologian yleisemmän historian tutkimisessa pelkän luokkatutkimuksen tarkastelun sijaan. Doran (2004, 333–357) esittelee (vaihtoehtona Dorothy Smithin 70-luvulla esittämälle marxilaiselle sosiologiakritiikille)

Jacques Donzelot'n foucaultlaista tapaa käsitellä sosiaalisen historiaa genealogiana: Sosiaalisen käsite on toimijoiden luoma diskurssi, joka on muotoutunut 1800-luvulta lähtien. Käsite on keskeinen ja tärkeä sosiologian tieteenalalle, joten Doran soveltaa ajatustaan sosiaalisen genealogiasta sosiologian historiaan. Hän esittää, että sosiologiaa voisi ymmärtää paremmin Foucault'n tieto/valta-käsitteen avulla samalla tavalla kuin kriminologian historiaa tulkitaan genealogiana Foucault'n teksteissä. (Mt.)

Doran kohdistaa kritiikkiä erityisesti Smithin kyseenalaistamattomaan marxilaisuuteen sillä perusteella, että marxilaisuus oli vahvasti mukana sosiologian ja sosiaalisen käsitteen synnyssä. Marxismi pitäisi siis sijoittaa sosiologian analyysiin ja tarkastella sitä omana diskurssinaan, toisin kuin Smithin analyysissä sosiologiasta hallintakoneistona ("ruling apparatus"). Doranin mukaan sosiologiasta puuttuu kestävä "sosiaalisen" analyysi ennen kuin näin tehdään. (Mt.)

Doranin (ja Donzelot'n) foucault'lainen analyysi lähtee siitä, että sosiaalisen käsite syntyi eri poliittisten voimien valtataistelussa ja neuvottelussa Ranskan yhteiskunnallisten levottomuuksien ja luokkakonfliktien yhteydessä 1800-luvulla. Donzelot itse mainitsee omassa aiheita sivuavassa artikkelissaan Ranskan 1848 vallankumouksen ja sitä seuranneet tapahtumat tärkeänä sosiaalisen solidaarisuuden käsitteen käyttöönottoajankohtana (Donzelot 1991, 170). Määrittelytaistelun kohteena oli myös "oikeuksien" diskurssi. Mukana konfliktissa olivat mm. Karl Marx ja marxilaisuus, jotka vaikuttivat sosiologian määrittelyihin vahvasti erityisesti Durkheimin kautta. (Doran 2004, 336–338; 341–343) Foucault'n, Donzelot'n ja Doranin mukaan sosiaalitieteet onnistuivat tuottamaan "normaalin" ja "patologisen" genealogian jakamaan "vaarallista" työväenluokkaa, mutta sosiologia mahdollisti työväenluokan yhtenäistymisen pääoman jakavaa vaikutusta vastaan (Doran 2004, 347). Doran argumentoi myös, että tärkeää olisi kiinnittää luokkatutkimuksen huomio työväenluokan kulttuuriseen sulauttamiseen ("incorporation") ja hävittämiseen:

"[...]a whole tradition of scholarship has been concerned with documenting "the making of the (English) working class." yet little

attention, to date, has been focussed on the “unmaking” of that same class.” (mt, 348)

Sen lisäksi, että sosiologian (tai sosiaalisen) historia kattaa sosiologisen luokkatutkimuksen historian, Doran siis myös tarttuu luokkaan erityisenä diskurssina. Doranin mukaan luokan diskurssi on on muuttumassa, katoamassa. (Mt.)

3. MICHEL FOUCAULT'N TIEDONARKEOLOGIA TUTKIMUSOTTEENA

Olen valinnut Michel Foucault'n teoreettiseksi ja metodologiseksi oppaakseni tutustumisretkelle luokkatutkimuksen historiaan. Metodoini käytän Foucault'n kehittämää tiedonarkeologista lähestymistapaa aineiston tarkasteluun. Valintani perustuu erityisesti siihen, että tiedonarkeologinen tutkimusote näyttää olevan historiallinen ja pyrkii antamaan työvälineitä nimenomaan historialliseen analyysiin. Foucault on myös soveltanut tiedonarkeologiaa tieteen tutkimukseen. Lähestymistapa näyttää siis sopivan tieteensosiologiaan, jota tämäkin tutkimus on. Käsitteideni Foucault'n näkemyksistä perustuu ensisijaisesti Tiedon arkeologia -kirjan englanninkieliseen ja suomenkieliseen käännökseen. Rajallisen kielitaidon vuoksi jouduin jättämään ranskankielisen alkuteoksen lukematta. En siis pysty vertailemaan, missä määrin suomennos ja englanninnos, joissa paikka paikoin käytetään hyvin erityyppisiä sananvalintoja, ovat lähellä alkuperäistekstin merkityksiä. Esittelen siis tiedonarkeologian näkökulmaa ja käsitteistöä siltä osin kuin on mielestäni tutkimukseni kannalta oleellista, Foucault'n näkemystä sen soveltamisesta ja siitä esitettyä kritiikkiä. Vertailen myös menetelmän eri sovellustapoja, joista saattaisi olla hyötyä tässä tutkimuksessa.

Foucault'n erityinen kiinnostuksen kohde on ollut tiedon historia. Esimerkiksi Foucault'n Sanat ja asiat (2010) käsittelee tiedon ja tieteenalojen historiaa 1600–1800-luvulla tiedonarkeologisesti. Omakin tutkimukseni analysoi erään tieteenalan historiaa sen yhden osa-alueen osalta.

Foucault on noussut esiin sosiologisissa keskusteluissa paljon, ja hänen teorioidensa vaikutus ihmistieteisiin kuten sosiologiaan ja sosiologeihin on tunnetusti suuri. Kuitenkin sellaista aikaisempaa tutkimusta, jossa sovelletaan Foucault'n teoriaa ja menetelmiä vastaavaan tarkoitukseen kuin omassani – tieteen tai erityisesti sosiologian historialliseen tutkimukseen – on ollut vaikeaa löytää. Käsitelin tätä tarkemmin luvussa 2 aikaisemman tutkimuksen esittelyn yhteydessä.

Onko tutkimukseni luonteeltaan tiedonarkeologista vai genealogista? Tiedonarkeologiaksi mielletään Foucault'n varhaisempi tuotanto. Myöhemmässä tuotannossaan hän puhuu enemmänkin genealogiasta. Genealogian ja tiedonarkeologian näkökulmaeroja Foucault arvioi haastattelussa (Foucault 1986, 57) seuraavasti: "When I think back now, I ask myself what else it was that I was talking about, in *Madness and Civilization* or *The Birth of the Clinic*, but power? Yet I'm perfectly aware that I scarcely ever used the word and never had such a field of analyses at my disposal."

Toisaalta genealogialle olennaista näyttää olevan myös, että "'Truth' is linked in a circular relation with systems of power which produce and sustain it, and to effects of power which it induces and which extends it. A 'regime' of truth." (Foucault 1986, 74) Toisin sanoen genealogia on kiinnostunut tutkimusotteena arkeologiaa enemmän tiedon (tai totuuden) ja vallan keskinäissuhteista, kun taas tiedonarkeologian kiinnostus painottuu diskursseihin, historiallisiin keskusteluihin, joiden arkistoista "arkeologinen" tutkimus etsii murtuma- ja katkoskohtia. (Foucault 2002b; Kendall & Wickham 1999; Foucault 2010)

Tutkielmassani en käsittele sosiologisen luokkatutkimuksen ja yhteiskunnallisen vallankäytön suhteita, vaan rajaan tutkimustehtävän luokkatutkimuksen kuvaukseen diskurssina. Miellän siis tutkimusotteeni tiedonarkeologiseksi, en genealogiseksi.

3.1. Tiedonarkeologian käsitteistöä

Foucault operoi omalla käsitteistöllään. Tutkimukseni kannalta olennaisia ovat ykseyden, jatkuvuuden, epäjatkuvuuden, yleisen ja kokonaishistorian, arkiston, lausuman, diskurssin, talouden, diskursiivisen muotoutuman ja diskursiivisen ryhmittymän käsitteet. Foucault'n itsensä mukaan hänen kehittämäänsä menetelmiä saa ja kuuluukin käyttää vapaasti. Foucault kirjoittaa, että hän on tarkoittanut tuotantonsa käytännölliseksi työkalupakiksi, josta voidaan poimia työkaluja käyttöön sen mukaan, mikä milloinkin on tutkimuskohde. (Foucault 1994, 523–524.)

Ykseys, jatkuvuus ja epäjatkuvuus näyttävät olevan oleellisia käsitteitä tiedonarkeologiselle tutkimukselle. Sille historialliset jatkuvuudet ovat historiantutkijoiden kiinnostuksen kohteita, historian ajallisia kokonaisuuksia, jotka ovat sisäisesti yhtenäisiä. Epäjatkuvuuden käsite kuvaa historian kohtaa, jossa jatkuvuus katkeaa tai häiriintyy ja jokin oleellisesti muuttuu siinä, mitä pidetään normaalina. (Foucault 2002b, 9–10) Ykseydet (unities) ovat sellaisia asioita, joita historia tai kulttuuri pitää itsestäänselvinä kokonaisuuksina tietyn historiallisen jatkuvuuden aikana. Tiedonarkeologian harjoittamisen tärkeänä edellytyksenä näyttää olevan ykseyksien asettaminen kyseenalaiseksi, joskaan ei hylkääminen vaan teoreettinen kuvailu. (Foucault 2002b, 23–25; 79) Jopa "kirja" ja "tuotanto" ovat tällaisia ykseyksiä (mt. 25; Foucault 2005, 35).

Yleinen historia (englanninnoksessa "general history") ja kokonaishistoria ("total history") ovat käsitepari, jonka elementit Foucault rinnastaa ja asettaa vastakkain ja pitää jälkimmäistä huonompana vaihtoehtona, koska se on sokea epäjatkuvuuksille. Tiedon arkeologian kirjoitusajankohtana 1960-luvulla historiantutkimus oli Foucault'n mukaan kulkemassa kohti suuntaa, jota hän nimittää "yleiseksi" historiankäsitteeksi. Aikaisemmin vallalla oli sen sijaan ollut kokonaishistoria, joka muodostuu yhtenäisyyksistä ja jatkuvuuksista kuten "meriväylien historia". Kokonaishistoria hahmottaa historiallisia jatkumota kokonaisuuksina (totalities), ykseyksinä, joilla ei ole alkua eikä loppua (Foucault 2002b, 9–10; 2005, 18–19). Tässä asiassa Foucault on myös oman aikansa ranskalaisen annalistihistorioitsija Fernand

Braudelin linjoilla ja käyttää hänen käsitteitään (Alhanen 2007, 53). "Discontinuity was the stigma of temporal dislocation that it was the historian's task to remove from history", Foucault kirjoittaa (Foucault 2002b, 9). Uusi yleisen historian ajatus on kiinnostuneempi epäjatkuvuuksista historian tapahtumissa. Foucault pitää yleiselle historiankäsitykselle tyypillisten strategioiden olennaisimpana yhdistävänä tekijänä "dokumentin kyseenalaistamista". (Foucault 2002b, 9–10; 32.)

Dokumentin kyseenalaistamisesta Foucault tarkentaa myöhemmin, että arkeologia

"ei kohtelee diskurssia *dokumenttina*, merkkinä jostakin muusta, (...). Arkeologia kohdistuu *monumentiksi* käsitetyn diskurssin laajuuteen. Se ei ole tulkitseva tieteenala: se ei etsi paremmin piilotettua 'toista diskurssia'. Se kieltäytyy olemasta 'allegorista'." (Foucault 2005, 181–182, kursiivi Foucault'n.)

Tiedonarkeologia on siis kiinnostunut diskurssista omana kokonaisuutenaan, ei jonkin tuntemattoman toisen diskurssin edustajana, kuten selkeämmin käy ilmi saman kohdan englanninkielisestä käännöksestä: "(...) it is concerned with discourse in its own volume, as a *monument*." (Foucault 2002b, 155, kursiivi Foucault'n.) Tämäkin näyttää korostavan tiedonarkeologian pyrkimystä kyseenalaistaa käsitteet, joilla tutkija tarkastelee tutkimuskohdettaan.

Foucault määrittelee lausuman seuraavasti:

"(...) we can call *sentence* or *proposition* the units that grammar or logic may recognize in a group of signs; (...). (...) We will call *statement* the modality of existence proper to that group of signs: a modality that allows it to be something more than a series of traces, something more than a succession of marks on a substance, something more than a mere object made by a human being; a modality that allows it to be in relation with a domain of objects, to prescribe a position to any possible subject, to be situated among other verbal performances, and to be endowed with a repeatable materiality." (Foucault 2002b, 120, kursiivi Foucault'n.)

Lausuma (statement) on toisin sanoen merkkien muodostamien lauseiden tai propositioiden kokonaisuus – esimerkiksi artikkeli – josta keskustellaan tai on keskusteltu.

Diskurssin Foucault määrittelee täsmällisimmillään seuraavasti:

"(...) discourse is constituted by a group of sequences of signs, in so far as they are statements, that is, in so far as they can be assigned particular modalities of existence. And if I succeed in showing, as I shall to do shortly, that the law of such series is precisely what I have so far called discursive formation, if I succeed in showing that this discursive formation really is the principle of dispersion and redistribution, not of formulations, not of sentences, not of propositions, but of statements (in the sense in which I have used this word), the term discourse can be defined as the group of statements that belong to a single system of formation; thus I shall be able to speak of clinical discourse, economic discourse, the discourse of natural history, psychiatric discourse."

(mt., 121)

Diskurssi koostuu siis lausumista, jotka kuuluvat yksittäiseen diskursiiviseen muotoutumaan. Samalla tulee määritellyksi diskursiivinen muotoutuma (tai Tiedon arkeologian suomenkielisessä käännöksessä "diskursiivinen muodostelma" (esimerkiksi Foucault 2005, 93)), joka on Foucault'n mukaan lausumien hajaannuksen ja uudelleenjakelun periaate, lausumien sarjojen laki. Esimerkkejä tietynlaisista diskursiivisista muotoutumista ovat kielioipit ja taksonomiat (Foucault 2005, 91). Diskurssi on keskustelua, jolla on myös historiallinen aspekti sitä kautta, että käyty keskustelu on samalla keskustelun kohde. Diskurssi kuvaa toisin sanoen jonkin historiallisen keskustelun kokonaisuutta tai siitä muodostuneita käsityksiä tai käsitteitä. (Foucault 2002b, 120–121; 130–131) Diskurssi on Foucault'lle oleellinen tutkimuskohde esimerkiksi ihmistieteiden tutkimuksessa: "(...) yritin tutkia tieteellistä diskurssia, en puhuvien yksilöiden tai näiden sanomien asioiden muodollisten rakenteiden näkökulmasta, vaan niiden sääntöjen näkökulmasta, jotka muodostuvat itse tuon diskurssin olemassaolossa (...)" (Foucault 2010, 11)

Arkiston käsite on puhuttujen ("valmiiksi" käsiteltyjen, historiaan siirtyneiden) asioiden alue, jota tiedonarkeologia analysoi. Arkistossa on asioita, joita ei enää käsitellä sellaisina kuin aluksi tai ei ehkäpä käsitellä ollenkaan. (Foucault 2002b, 145–146) Arkistosta riippuu

samalla se, mitä on mahdollista sanoa. Se on lausumien ilmaantumista ja muuttumista säätelevä yleinen järjestelmä. (Foucault 2005, 171–172)

Tieteelliset diskurssit tuottavat tietyn tyyppisiä lausumia. Lausumista muotoillaan tieteellisessä keskustelussa teemoja ja teorioita, joita Foucault kutsuu diskurssien strategioiksi. Strategia on siis tietylle ajankohdalle tyypillisen diskurssin tuottamien käsitejärjestelmien ja objektiryhmittelyiden muodostama yleinen, historiallinen teoria tai teema, kuten vaikkapa evoluutioajattelun teema 1700-luvulla. Tiedonarkeologian avulla voi tutkia, miten strategiat muodostuvat, ja analysoida niitä. (Foucault 2005, 87; Foucault 2002b, 71–72)

Diskurssin taittumispisteet ovat historiallisen jatkumon kohtia, joissa esiintyy keskenään yhteensopimattomia diskursseja. Nämä diskurssit (esimerkiksi objektit tai käsitteet) muotoutuvat samoilla esiintuloehdoilla ja säännöillä. Taittumispisteessä diskurssit eivät ole välttämättä lausumissa keskenään yhtä tärkeitä, mutta ne esiintyvät toisensa poissulkevin vaihtoehtoina. Diskurssien taittumispisteet Foucault määrittelee yhdeksi tiedonarkeologian mahdollisista tärkeistä kiinnostuksenkohteista. (Foucault 2002b, 73; 2005, 89)

Diskursiivinen ryhmittymä (englanniksi käännettynä "discursive constellation" (Foucault 2002b, 74)) on samanaikaisten ja toisiaan lähellä olevien diskurssien muodostama arkkitehtuuri tai suhdeverkosto (jossa diskurssit ovat suhteissa toisiinsa ja muihin diskursseihin), joka esiintyy tietynä historiallisena ajankohtana. (Foucault 2005, 90–91; 2002b, 74–75.) Diskursiivisen ryhmittymän talouden tarkastelu eli sen ehtoihin vaikuttaneiden tekijöiden selvittäminen on Foucault'ille yksi tiedonarkeologian tärkeistä tehtävistä (Foucault 2005, 90; 2002b, 74). Palaan käsitteen käyttöön seuraavassa alaluvussa.

3.2. Tiedonarkeologisen viitekehyksen näkökulma ja tarkoitus

Foucault'n tiedonarkeologiasta on pelkästään Tiedon arkeologia -kirjan perusteella hankala saada otetta, sillä kirjoittaja pyrkii jatkuvasti irtautumaan tekstissään monenlaisista määritelmistä, esimerkiksi strukturalismista ja traditionaalisesta historiakäsityksestä. Foucault ilmaisee monisanaisesti, mitä hänen teoriansa (ja menetelmänsä) ei ole. (esim. Foucault 2002b, 16–18; 155–156)

Foucault on myös herättänyt kiivasta keskustelua tieteessä. Esimerkki tästä on The Oxford Dictionary of Sociology, joka kirjoittaa Foucault'sta seuraavasti:

Foucault, Michel (1926–84) A controversial French post-structuralist philosopher, professor of 'the history of systems of thought', who had a pronounced (some say unfortunate) impact on sociology from the mid 1970s onwards. His work defies easy description and characterization. The one major intellectual influence on his work was probably Nietzsche.
(Scott & Marshall 2005)

Voikin huomata, että Tiedon arkeologiassa Foucault haluaa kyseenalaistaa kaikki itsestäänselvinä pidetyt kulttuuriset yhtenäisyydet kuten maailmankuvat, ideaalityypit ja ajan hengen (Foucault 2002b, 17 & 34). Tiedon arkeologia on tiivis ja teoreettisesti, menetelmällisesti ja filosofisesti painottunut, ja vaikka siinä on lueteltu tiedonarkeologian tehtäviä ja mahdollisia sovellustapoja, siinä on niukasti käytännön esimerkkejä siitä, *miten* käsitteistöä voisi soveltaa.

Toisaalta Foucault kehittää tiedonarkeologiaa varhaisemmassa tutkimuksessaan käytännönläheisemminkin soveltamalla sitä tieteen historiaan esimerkiksi Sanoissa ja asioissa (Foucault 2002b, 72). Tutkimus kartoittaa käsitteiden ja niihin liittyvien ajattelutapojen syntyä ja kehitystä tiedonarkeologisesti diskursseina (Foucault 2010, 7–8), ja se päättyy löytämään länsimaisen kulttuurin episteemistä kaksi suurta epäjatkuvuutta, joista toinen ilmenee klassisen aikakauden, toinen modernin ajan alussa (mt. 19). Sanat ja asiat havainnollistaa tiedonarkeologisia tutkimusvälineitä käytännön esimerkein ja tutkii

käsiteverkostojen muotoutumista, joskin se Foucault'n mukaan paikantaa diskurssien strategioita vasta "yleisluontoisesti", eikä näin ollen ehdi analysoida strategioiden (kuten aiemmin mainitsemani evoluutioteorian) muotoutumista, mihin taas Tiedon arkeologia yrittää antaa menetelmällisiä välineitä (Foucault 2005, 88). Tiedon arkeologian jälkeen Foucault'n tutkimus näyttää painottuvan enemmän genealoggiaan liittyviin kysymyksiin valtajärjestelmistä. Tässä tutkimuksessa soveltamani tiedonarkeologinen viitekehys perustuu siis ensisijaisesti siihen, mitä Foucault esittää Tiedon arkeologiassa aiempaan tuotantoonsa tukeutuen ja sitä eteenpäin kehittäen.

Tiedon arkeologia -teos määrittelee Foucault'n tiedonarkeologista teoriaa/tutkimusotetta ja hahmottelee historiallisen analyysin menetelmää määrittelemällä käsitteitä ja niiden käyttöä kuten Sanat ja asiatkin, mutta tiiviimmin ja teoreettisemmin. Tiedonarkeologiselle tutkimusotteelle tärkeää näyttää olevan edellisessä aluvuossa mainitsemani käsitteellisten ykseyksien ja jatkuvuuksien alituinen kyseenalaistaminen, ja näin esittää Kai Alhanenkin (Alhanen 2007, 55). Tämän tausta-ajatuksena historiantutkimuksen taustaa vasten Foucault'lla on kokonaishistorianäkemyksen kyseenalaistaminen ja pyrkiminen sen sijaan yleiseen historiaan, minkä Foucault näki yleisemminkin aikansa ilmiönä. Foucault asettaa tiedonarkeologiankin tavoitteeksi pyrkimyksen kohti avoimempaa, vähemmän kaavoihin kangistunutta ajattelua, jotta historiasta löytyisi uudentyyppisiä suhteita ja säännönmukaisuuksia siinä, mitä on sanottu tai miten on toimittu. (Foucault 2002b, 32.)

Sanoissa ja asioissa Foucault (2010) tutkii diskurssien historiaa eri aikakausilla tarkastelemalla perinteisiä tai arkistoituneita diskursseja uudelleen suhteessa toisiinsa ja ilmestymisajankohtansa muihin keskusteluihin ja ilmiöihin. Foucault esimerkiksi rinnastaa Pierre Belonin kuvauksen ihmisten ja lintujen luurangoista muihin tuon ajan kuvauksiin valaistakseen sen ajalleen tyypillistä analogista maailmankuvausta (mt, 41). Kai Alhasen (2007, 46) mukaan Sanat ja asiat eroaa Tiedon arkeologia -teoksesta tiivistetysti siten, että ensinmainitussa käytetään epistemen käsitettä, jälkimmäisessä taas diskursiivisten käytäntöjen käsitettä kuvaamaan diskurssien toimintaa.

Tiedonarkeologiassa on kyse historian tietyn ajankohdan poikkileikkauksesta. Tältä ajankohdalta (joka saattaa tosin olla laajakin) tutkitaan diskurssin "arkistot" (Kendall ja Wickham 1999, 25 & 30–31). Tiedonarkeologia kuvaa toisin sanoen lausumien historiaa tutkimalla diskursiivisia muotoutumia arkistossa ilmenevinä käytäntöinä (Foucault 2005, 174). Keskeisiä kysymyksiä on, miten diskurssin teemat ja teoriat ovat jakautuneet historiallisesti (Foucault 2005, 87). Esimerkkinä historiallisesta muutoksesta, josta Foucault itse oli kiinnostunut, on paradigmanmuutos (Foucault 2010).

3.3. Foucault-kritiikkiä

Foucault'sta on myös kirjoitettu kriittiseen sävyyn. Esimerkiksi Staf Callewaert (2006) mukaan lausumien, tiedon, tieteen ja muun esittäminen samantasoisena vailla mitään alla piilevää sisältöä johtaa tendenssiin, jossa pyrkimyksenä on vaimentaa tiedettä tutkimusten taustalla, mikä johtaa lopulta siihen, että tiede on lopulta vain vapaa merkityksen konstruktio:

"Bourdieu is comprehending both agent and structure, both discourse and action, respecting not only their different but their antagonistic logic, and therefore he is not, like Foucault, exposed to the danger of promoting the devastating trend in the social sciences today, where the everlasting need to tone down science, positivism and behaviorism lead to the absurd idea that social practice is nothing but free construction of meaning."
(Callewaert 2006, 96)

Toisaalta Nick J. Fox (1998) esittää Foucault'n soveltamisen sosiologiaan sortuvan jopa determinismiin joka ilmenee niin, että "ruumiin" oletetaan joissakin teksteissä olevan passiivinen, kykenemätön vastustamaan valtaa. Foucault'n teorioita voidaan soveltaa siis hyvin erilaisista näkökulmista, joista kaikki eivät ole hedelmällisiä tutkimuksen ja tieteen kannalta.

Otan kritiikin huomioon siitä näkökulmasta, että Foucault'n teoreettista viitekehystä ei kannata noudattaa täydellisenä sanasta sanaan tai kyseenalaistamatta, vaan tilannekohtaisesti. Ovatko paradigmanmuutokset sitten mielivaltaisia ja sattumanvaraisia, kuten Fox esittää

tieteenfilosofi Thomas Kuhnin argumenttien pohjalta (Fox 1998, 430), eivätkä tulosta käydystä keskustelusta, kuten Foucault esittää? Tätä Foxinkin näkemystä voisi kritisoida, nimittäin historiattomuudesta.

3.4. Tiedonarkeologia menetelmänä

Tiedonarkeologia tutkii siis historiallisia diskursseja, niiden suhteita toisiinsa ja niiden esiintymisen ehtoja, kuten alaluvussa 3.2 totean. On syytä tarkastella erikseen sitä, miten Foucault'n oma tuotanto ja sen myöhemmät tulkitsijat hahmottelevat tiedonarkeologisen viitekehyksen soveltamista, ja toisaalta sitä, minkälaisiin tutkimusaiheisiin tiedonarkeologiaa on käytännössä sovellettu ja miten. Vasta tämän jälkeen pohdin, mikä olisi paras tapa soveltaa sitä tässä tutkimuksessa.

Alhanen esittää, että tiedonarkeologisessa analyysissä tutkimuskohteena olevista dokumenteista "poimitaan niiden sisältämät lausumat ja analysoidaan, millaisissa suhteissa ne ovat toisiinsa" (Alhanen 2007, 56). Lausumia tarkastellaan välttämättä perinteisiä luokitteluja, eikä niitä selitetä valmiilla taustaselityksillä, esimerkiksi "ajanhengellä" tai traditioilla. (Mt. 55–57)

Tiedon arkeologia -teoksessa Foucault pohtii, miten diskurssien strategioita voi analysoida, ja jakaa tiedonarkeologisen tutkimuksen kolmeen osatehtävään (tai suuntaan: "The most I can do is indicate the directions in which the research will proceed.", lukee englanninkielisessä käännöksessä (Foucault 2002b, 73)). Ensimmäinen osatehtävä on tutkimuskohteena olevan diskurssin taittumispisteiden, esimerkiksi murtuma- ja epäjatkuvuuskohtien, etsintä tai tunnistaminen. Toinen osatehtävä on sen "diskursiivisen ryhmittymän talouden" tutkiminen, johon tutkimuskohteena oleva diskurssi kuuluu. Kolmas on tutkimuskohteen kriittinen tarkastelu ei-diskursiivisten käytäntöjen kentällä. (Foucault 2005, 88–91; Foucault 2002b, 73–76.)

Diskurssin taittumispisteiden etsintä ja tunnistaminen tarkoittaa sellaisten keskenään ristiriitaisten diskurssien etsimistä, jotka kuuluvat samaan jatkuvuuteen. Ne ovat samassa diskursiivisessa muotoutumassa, mutta eivät voi osallistua yhteensopimattomuuden vuoksi samaan lausumien sarjaan. Taittumispisteessä esiintyy tällaisia diskursseja, mistä syystä Foucault nimittää taittumispisteitä "yhteensopimattomuuspisteiksi". Pisteet ovat myös "vastaavuuspisteitä", mikä tarkoittaa, että ristiriitaiset diskurssit esiintyvät niissä samoilla ehdoilla, samassa ajankohdassa ja samojen sääntöjen pohjalta. Pisteet ovat lisäksi "systematisointipisteitä", mikä tarkoittaa, että taittumispisteistä löydetty yhteensopimattomat ja "samanarvoiset" elementit (lausumat) muodostavat sarjoja, ja mahdollisesti diskursiivisia osajoukkoja laajemmissa diskursiivisissa kokonaisuuksissa.

Diskursiivisen ryhmittymän talouden tutkiminen tarkoittaa selon tekemistä siitä, mitkä vaihtoehdot toteutuivat (Foucault 2005, 90) niiden sijasta, jotka jäivät toteutumatta (tai siitä, mitä valintoja tehtiin (englanninnoksessa edellisestä, Foucault 2002b, 74)). Edellisessä alaluvussa mainitsemani diskursiiviset ryhmittymät eli historiallisesti samanaikaisten, toisiaan lähellä olevien diskurssien suhdeverkostot ovat tässä tutkimuskohteena. Diskursiivisen ryhmittymän talous tarkoittaa tutkittavan diskursiivisen ryhmittymän esiintuloehtoja tai määrittymisen periaatteita; sen asemaa toisiin, samaan aikaan esiintyviin ja niitä lähellä olevien diskursiivisten ryhmittymiin nähden. (Foucault 2005, 90.)

Diskursiivinen ryhmittymä voi esiintyä eri muodoissa, esimerkiksi muodollisena järjestelmänä, jonka sovelluksia toiset diskurssit ovat. Historiallisena tapauksena tästä Foucault mainitsee 1600–1700-lukujen yleisen kieliopin. Diskurssit voivat toisaalta olla myös analogisissa, vastakohtaisissa tai toisiaan täydentävissä suhteissa toisiinsa. Lopuksi diskurssit voivat myös rajoittaa toisiaan suhteidensa kautta: "Koko tämä suhteiden kimppu muodostaa määrittymisperiaatteen, joka sallii tai sulkee pois tietyt lausumat annetun diskurssin sisällä." (Mt. 91.) Diskursiivinen ryhmittymä vaikuttaa laajemmalla, korkeammalla tasolla kuin yksittäinen diskursiivinen muotoutuma. Niinpä diskursiivisia muotoutumia (kuten kielioppeja ja taksonomioita) voi poimia aikansa diskursiivisista ryhmittymistä ja tarkastella

niitä vaikkapa tutkimusajankohdan diskursiivisessa ryhmittymässä. Tällöin ne näyttäytyvät eri valossa kuin alkuperäisissä yhteyksissään. (Mt. 91.)

Tutkimuskohteen tarkastelu ei-diskursiivisten käytäntöjen kentällä tarkoittaa tutkittavan diskurssin tarkastelua erilaisten sellaisten käytäntöjen parissa, joita ei käsitellä kyseisen diskurssin sääntöjen mukaan, esimerkiksi miten yleistä kielioppia on sovellettu peruskoulun pedagogiassa. Diskurssin muotoutumisessa toteutuviin teoreettisiin valintoihin vaikuttaa sellainenkin instanssi (englanninnoksessa "authority" (Foucault 2002b, 75)), joka toteuttaa tutkittavan diskurssin tehtävää ei-diskursiivisten käytäntöjen kentällä. (Mt.) Tähän tahoon liittyy myös diskurssien haltuunottojärjestelmä ja -prosessi: omistusoikeus diskurssiin, kuten vaikkapa talouden diskurssiin, on yhteiskunnissa varattu tietyille yksilöryhmälle. Lisäksi halun mahdolliset asemat diskurssiin nähden luonnehtivat tätä instanssia. (Foucault 2005, 91–92.) Luokkakeskustelulle relevantit ei-diskursiiviset käytännöt voivat olla esimerkiksi yhteiskunnan tulonjakoon liittyviä käytäntöjä tai väestönlaskentakäytäntöjä.

Kendallin ja Wickhamin (1999) menetelmäopas *Using Foucault's Methods* pyrkii tiivistämään, mikä tiedonarkeologiassa (ja genealogiassa) on oleellista. Kendall ja Wickham korostavat arkeologian hyötyjä yhtäältä lausumien ja toisaalta näkyvien yhteiskunnallisten käytäntöjen tarkastelussa: tiedonarkeologi näkee lausumia yhteiskunnassa näkyvissä järjestelyissä ja yhteiskuntajärjestelyjä lausumissa (mt. 24–25). Arkeologia on myös prosessiluontoista diskurssien arkistojen tutkimista, toisin sanoen lausuman historian tutkimusta (mt. 25). Kendall ja Wickham ovat hahmotelleet esimerkkilistaksi seitsemän kohtaa, joiden pohjalta tiedonarkeologiaa voisi soveltaa yhdellä tapaa.

Listassa on seuraavat kohdat: 1) suhteiden kartoittaminen sanottavissa olevan (tai sanotun) ja näkyvän välillä, 2) suhteen analysoiminen lausuman ja muiden lausumien välillä, 3) sääntöjen muodostaminen lausumien käytölle, 4) subjektien välillä vallitsevien positioiden analysointi suhteessa lausumiin, 5) ”ilmaantumispintojen” kuvailu, 6) ”instituutioiden” kuvailu sekä 7) ”erikoistumisen muotojen” kuvailu. (Kendall & Wickham 1999, 26–28) Vaikka lista on pitkä ja kattavanoloinen, sen sovellusarvo luokkatutkimuksen analysointiin tuntuu vähäiseltä. Jos

ajatellaan vaikkapa suhteiden kartoittamista artikkeliaineistossa luokasta sanotun ja näkyvän välillä, on selvää että tätä olisi erittäin vaikeaa toteuttaa käytännössä. Voi myös kysyä, olisiko tehtävä tutkimuskysymysten kannalta edes oleellista saati välttämätöntä.

Tiedonarkeologiaa soveltavat tutkimukset ovat harvassa. Kantola (2007) on väitöskirjassaan tarkastellut energiapoliittista keskustelua foucaultlaisin metodein. Hän on ottanut käyttöönsä tämän alaluvun alussa mainitsemani tiedonarkeologian kolme tutkimusvaihetta Foucault'n Tiedon arkeologia -kirjasta:

"The research question restated will ask: if there are regularities in the history of the energy political debate then what are the rules of formation of the energy political discourse? If the relevant research methods beg their *raison d'être* from a certain reading of Michel Foucault's archaeology of knowledge, then the analysis should proceed via the following steps:

- 1) recognition of diffraction points i.e. observing and discussing about what could count for and how it could be singled out as a diffraction point in an energy debate;
- 2) giving a formal presentation of the economy of an energy political discursive constellation;
- 3) critical reflection on the function of the energy political discourse in the field of non-discursive practices and on the place of desire in relation to the discourse." (Kantola 2007, 12–13.)

Givenin ja Olsonin (2003) mukaan tiedonarkeologiaa voidaan kuvata metodologiaksi, jolla paljastetaan diskurssien tukena olevia tiedon organisointijärjestelmiä (mt. 172–173). Erona toisiin tekstintutkimuksen suuntauksiin Given ja Olson ovat kiinnostuneet erityisesti Foucault'n tiedonarkeologisesta pyrkimyksestä hylätä vakiintuneet, sovinnaiset yhteydet lausumien välillä ja etsiä aiemmin huomaamatta jääneitä teemoja ja yhteyksiä, jotka tuottavat erilaista kuvaa tutkittavista diskursseista (mt. 159, 172). Olson on soveltanut tiedonarkeologiaa luokittelun tutkimiseen länsimaisessa kontekstissa. Hän on ottanut aineistokseen Platonin, Coleridgen, Darwinin, Durkheimin ja muiden tunnettujen länsimaisten ajattelijoiden tekstejä ja etsinyt niistä länsimaista luokitteludiskurssia vahvistavaa kategorioiden keskinäistä poissulkemista ("mutual exclusion of categories"), teleologista etenemistä konkreettisesta abstraktiin sekä hierarkioita. (Mt. 172–174) Olson esittää

etsineensä piilossa olevia diskursseja hakemalla teksteistä niitä manifestoivia teemoja. (Mt. 173)

Diskursseja yhdistävien ja erottavien teemojen etsintä tekstistä Olsonin tutkimuksen tapaan soveltuu luokkatutkimusartikkelienkin tiedonarkeologiseen tarkasteluun. Erilaisten luokkadiskurssien, kuten marxilaisen ja weberiläisen teorian muotoutumisesta, kehityksestä ja suhteista voidaan saada tällä tavoin lisää tietoa. Myös Foucault'n kolmekohtainen esimerkki tiedonarkeologisen tutkimuksen etenemisestä näyttäisi soveltuvan ainakin osittain luokkatutkimuksen analyysiin. Diskursiivisen ryhmittymän tai konstellaation taloutteen (eli diskursiivis-materiaalisiin keskustelun edellytyksiin, esimerkiksi julkaisufoorumeihin) ja aineiston luokkadiskurssien ulkopuolisten tekijöiden vaikutuksiin liittyviä asioita en kuitenkaan pysty rajaamaani aineistoa laajemmin ja systemaattisemmin tutkimaan tämän tutkimuksen aika- ja resurssirajoitteista johtuen. Tässä olisikin aihetta jatkotutkimukseen.

Edellä mainittuun liittyen myös ei-diskursiivisten elementtien tarkastelu jää tässä tutkimuksessa luokkatutkimusaineistoon ja Aiempaa tutkimusta -lukuun perustuvan pohdinnan varaan; tiedonarkeologinen viitekehys tässä tutkimuksessa keskittyy diskursiivisten elementtien tarkasteluun luvuissa 5 ja 6.1.–6.3.

4. ARTIKKELIAINEISTON RAJAUKSESTA JA SEN TIEDONARKEOLOGISESTA TARKASTELUSTA

Tiedonarkeologian soveltaminen menetelmänä artikkeliaineiston tarkasteluun tarvitsee tarkempia perusteluja ja täsmennystä tässä luvussa. Ennen aineiston tiedonarkeologista analyysiä teen vielä alustavan katsauksen aineistoon, käsittelen sen rajausta ja vertaan kvantitatiivisesti luokkatutkimuksen kehitystä eri lehdissä eli suhteellista osuutta kaikista artikkeleista Sosiologia-lehdessä ja BJS:ssa tutkittavan jakson eri ajankohdissa.

Koska luvussa 2.3 mainitsemani Doran (2004) tarttuu luokkatutkimukseen analyysissään sosiologian tieteenalan historiasta ja luokkatutkimus on tärkeä osa sosiologian historiaa, pitää kysyä, onko Doranin genealogisesta analyysistä hyötyä luokkatutkimuksen analysointiin tässä tutkimuksessa.

Genealogian sijasta olen päätenyt kuitenkin valitsemaan tutkimusmenetelmäkseni tiedonarkeologian, koska nähdäkseni jälkimmäinen sopii tähän tutkimukseen paremmin. Genealogia tutkimusotteena on arkeologiaa kiinnostuneempi tiedon ja vallan keskinäissuhteista (tästä kirjoitin yksityiskohtaisemmin luvussa 3). Kuitenkin tiedon ja vallan suhteesta luokkakeskustelussa on vaikea todeta mitään pelkästään tähän tutkimukseen valitsemani artikkeliaineiston perusteella. Aineistoni soveltuu siis paremmin luokkakeskustelun muutosten analysointiin.

Doran on kiinnostunut "sosiaalisen" ja "luokan" käsitteestä valta/tieto-komplekseina, joilla säännellään työväenluokkaa (Doran 2004, 347). Koska en ole kiinnostunut muuttamaan tutkimukseni painopistettä ja näkökulmaa kohti valtajärjestelmien analyysiä enkä ottamaan laajentamaan aineistoa yhteiskunnallisia valtasuhteita paljastaviin lähdemateriaaleihin, en tässä tutkimuksessa Doranin tavoin pohdiskele löytämiäni luokkadiskurssien merkitystä työväenluokkaan kohdistuvassa vallankäytössä tai sen vastustamisessa. Tiedonarkeologisessa viitekehyksessä tarkastelen Doranin tapaan kuitenkin luokkaa ja marxilaisuutta (muiden osadiskurssien ohella) diskursseina sosiologisessa keskustelussa.

4.1. Tiedonarkeologian soveltamisesta tässä tutkimuksessa

Sovellan foucault'laista tiedonarkeologiaa löyhästi tässä tutkimuksessa. Erityisesti tähän tutkimukseen näyttää soveltuvan hyvin tiedonarkeologian tieteenhistoriallisuus. Erona Foucault'n suosimiin lähtökohtiin on se, että olen tarkastellut vain pientä osaa luokkatutkimuksesta, ja toisaalta aineisto jatkuu lähes nykyhetkeen. Lisäksi (kuten luvussa 3.4 totesin) näyttää mielekkäältä tarkastella tiedonarkeologisesti luokkadiskurssien

strategioita eli luokkakeskustelussa ilmeneviä yleisempiä teemoja. Olen valinnut tarkasteltaviksi teemoiksi luokkatutkimuksen sisäiset teoreettiset ajatussuuntaukset. Huomioin kolme Foucault'n määrittelemää tiedonarkeologian osatehtävää tässä tutkimuksessa seuraavilla tavoin: Tutkin ensinnäkin näiden luokkakeskustelun osadiskurssien taittumispaikkoja eli muutoksia keskustelussa, toiseksi luokkakeskustelun diskursiivisen ryhmittymän taloutta eli luokkatutkimuksen asemaa muuhun sosiologiseen tutkimukseen nähden ja kolmanneksi luokkatutkimuksen asemaa ei-diskursiivisten käytäntöjen kentällä eli miten luokkatutkimuksen käyttöä ja käyttämättä jättämistä perustellaan yhteiskunnallisilla käytännöillä.

Foucault on kehittänyt tiedonarkeologiaansa tieteenhistorialliseen tutkimukseen. Esimerkiksi Sanat ja asiat -teos on "ihmistieteiden arkeologia", kuten Foucault jo kirjan otsikossa kertoo. (Foucault 2010.) Myös sosiologia on ihmistiede, samoin luokkatutkimus sosiologian osa-alueena. Tämän opinnäytetyön tutkimuskohteeksi rajaamani aineisto koostuu Sosiologian ja BJS:n luokkatutkimusartikkeleista vuosilta 1970–2010. Mukaan ei ole otettu kommentteja eikä kirja-arvosteluja. Teksteissä kiinnostavaa ei ole kirjoittaja, vaan itse teksti, sen lausumat ja niiden suhteet toisiin lausumiin. Kiinnostavaa on siis se, mitä on voitu sanoa luokkatutkimuksen keskusteluun osallistuen ja sitä kritisoiden.

Tämä tutkimus tarkastelee kuitenkin lyhyempää ajanjaksoa ja sen aineisto sijoittuu ajallisesti lähemmäs nykyhetkeä kuin ne Foucault'n omat tutkimukset, joiden pohjalta hän alkoi kehittää tiedonarkeologiaa. Toisaalta Foucault'n tutkimuksen tarkka imitointi ei olisi mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan. Luokkatutkimuksesta saatavilla olevaa tieteellistä keskustelumateriaalia on ilmestynyt paljon enemmän tutkittavaksi valitsemieni vuosikymmenten aikana kuin Foucault'n tutkimalla 1800-luvulla ja aiemmin. Aivan viime vuosina julkaistuja artikkeleita ei päästä vielä vuonna 2013 tarkastelemaan oman aikansa diskursiivisen ryhmittymän ulkopuolella siinä määrin kuin esimerkiksi 1970-luvulla ilmestyneitä.

Tiedonarkeologisesti ajatellen osittain rajoittavaa aineistoni tarkastelulle näyttää olevan, että oma aineistoni ylittää lähes nykyhetkeen, ja kronologisesti tuoreimpien artikkelien tarkastelu ja arviointi tieteellisessä keskustelussa uutena tietona on vielä kesken enkä voi tutkia sitä oman aikani "ulkopuolelta". Foucault'n tutkimus kohdistuu suurelta osin 1800-luvulle ja sitä varhemmalle ajalle, jonka tieto on jo arkistoitunut/sedimentoitunut. Toisaalta nykytutkimusta voi verrata siihen, mitä aiemmin on sanottu, ja tutkimusta voi jatkaa myöhemmin. Tämänkin tutkimuksen tarkastelu vuosikymmeniä myöhemmin saattaa tuottaa uusia näkökulmia asiaan.

Ongelmallista tiedonarkeologisen tarkastelun kannalta on se, että käytössäni oleva aineisto on rajallinen: siinä on huomioitu vain kahden tieteellisen aikakauslehden tutkimusartikkelit. Foucault korostaa, että diskurssin taitekohdissa näkyviin pitää saada koko diskurssin kokonaisuus, jotta mitään ei jäisi huomaamatta (Foucault 1970, 217). Toisaalta oma aineistoni muodostaa neljän vuosikymmenen varsinaisten tutkimusartikkeleiden kokonaisuuden. On hämäämpi kysymys, missä menee foucault'laisittain diskurssin "kokonaisuuden" raja. Myös kommentit ja kirja-arvostelut ovat osa tieteellistä keskusteluperinnettä luokasta, mutta niin ovat haastattelut, tieteelliset seminaarit, muut julkaisut ja jopa suulliset keskustelut, joista ei ole jäljellä dokumentteja. Näitä ei toisaalta Foucault'kaan voi tutkia.

Toisaalta tutkittaviksi kokonaisuuksiksi voidaan kuitenkin nähdäkseni mielekkäästi rajata brittiläisen ja suomalaisen sosiologisen luokkatutkimuksen keskustelut – Sosiologian tutkimusartikkelien voidaan katsoa edustavan jälkimmäistä ja BJS:n ensinmainittua – ja toisaalta suuntaukset luokkatutkimuksen sisällä. Vaikka 40 vuoden ajanjakso ei kata luokan diskurssia historiallisessa kokonaisuudessaan, oletan lähtökohtaisesti, että siihen mahtuu joidenkin osakeskustelujen nousuja ja katoamisia, siis luokkadiskurssin muutoksia. Käyn läpi keskustelua artikkeli kerrallaan ja tutkin, onko teksteissä olennaisessa osassa vaikkapa Frankfurtin koulukuntaan, wrightilaisuuteen, neuvostomarxilaisuuteen, weberiläisyyteen, bourdieulaisuuteen tai historialliseen luokkatutkimukseen tai muuhun historialliseen suuntaukseen kuuluvia diskursseja. Tiedonarkeologisen analyysin kannalta kiinnostavaa on

se, miten nämä tekstit jatkavat tai kyseenalaistavat luokkatutkimuksen (osa-alueen) perinteitä, toisin sanoen arkistoitua diskurssia.

Tiedonarkeologian näkökulmasta analysoin diskurssien strategioita, tässä sosiologisen luokkakeskustelun sisäisiä ajatussuuntia. Diskurssi on tässä tutkimuksessa tieteellistä puhetta tutkimuskohteesta, siis puhetta, joka käsittelee, määrittelee ja nimeää luokkatutkimusta. Luokkadiskurssin strategiat eli historialliset teemat ja teorit ovat luokkatutkimuksen sisäisiä teorioita tai teemoja, jotka näyttävät yhdistävän luokkaa koskevia lausumia. Etsin tällaisia strategioita artikkeliaineistosta ja pyrin ryhmittelemään samanlaiset strategiat suuntauksiksi. Tässä ongelmana on, että luokkatutkimus on hajanainen ja aineistoni on vain murto-osa kaikesta julkaistusta materiaalista, joten diskursiivinen muotoutuma – luokkatutkimuksen lausumien muodostama jatkumo – ei näyttäydy yhtenäisenä suhdekimppuna.

Otan analyysini lähtökohdaksi kolme Foucault'n määrittelemää tiedonarkeologisen tutkimuksen osatehtävää, jotka esittelin luvussa 3.4.

Aluksi pyrin etsimään taittumispisteitä luokkatutkimusdiskurssista. Etsin siis keskustelusta kohtia, joissa diskurssi näyttää muuttuvan poikkeuksellisesti, siihen sekoittuu vieraita teemoja uudella tavalla tai keskustelijat sanoutuvat irti joistakin käsitteistä. Poikkeamat "normaalista" ja artikkelit, jotka eivät sovi historiallisiin suuntauksiin, voivat kertoa katkoskohdista diskurssissa.

Toiseksi otan selvää diskursiivisen ryhmittymän taloudesta. Diskursiivisen ryhmittymän talous tarkoittaa tässä tutkimuksessa luokkatutkimuksen asemaa muuhun sosiologiseen keskusteluun nähden. Luokkakeskustelut näyttävät olevan samanaikaisten, toisiaan lähellä olevien luokkadiskurssien suhdeverkostoja. Oleellista on selvittää "tutkitun diskurssin asema samanaikaisiin ja sitä lähellä oleviin diskursseihin nähden" (Foucault 2005, 90).

Kolmanneksi tarkastelen luokkatutkimusta ei-diskursiivisten käytäntöjen kentällä. Tällä tarkoitetaan erityisesti sitä, miten luokkadiskurssi on otettu haltuun ja kenen toimesta, miten halu suhteutuu luokkadiskurssiin ja miten luokkadiskurssin tehtävää toteutetaan. Yksi mahdollisuus olisi tutkia sosiologisten luokkadiskurssien näkymistä jokapäiväisissä käytännöissä, kuten päätöksenteon perusteluissa. Toisaalta tutkimus ohjautuisi tällöin täysin uuteen suuntaan eikä tämänhetkinen aineistoni riittäisi siihen. Myös halun – eli diskurssiin ja sen tuottamiseen liittyvien toiveiden, tavoitteiden, intressien ja mieltymysten – suhteutuminen luokkadiskurssiin on hankala tutkimuskohde tämänhetkiselällä aineistolla. Halun asemat diskurssiin nähden voivat liittyä vaikkapa keskustelijoiden pyrkimyksiin saada luokkatutkimukseen liittyvä artikkeli julkaistuksi tieteellisessä lehdessä tai siihen, miten ja missä määrin keskustelijoiden yhteiskunnalliset sitoumukset kohtaavat sosiologista luokkatutkimusdiskurssia. Näitä asioita olisi kuitenkin hyvin vaikea tutkia yksityiskohtaisesti ilman laajempaa aineistoa, kuten luokkatutkijoiden haastatteluja. Tieteellisten lehtien vertaisarviointikäytännöt määrittelevät sitä, kuka saa keskustella luokasta Sosiologiassa ja BJS:ssä. Kumpaakaan lehteä lukemalla ei saa näkymää prosessiin, jonka kautta toimituskunta valikoi artikkelit. Vain lopputulos näkyy ja sekin vain sen osalta, ketkä saivat puhua luokasta. Hylätyistä artikkeleista ei ole tietoa.

Luokkatutkimusartikkeleita tarkastelemalla voidaan kuitenkin tutkia luokkadiskurssin haltuunottoa ja suhdetta ei-diskursiivisiin käytäntöihin. Otan artikkeliaineiston avulla selvää, miten luokkatutkimuksen käyttöä tai käyttämättä jättämistä perustellaan yhteiskunnallisilla käytännöillä ja millä muulla tavalla yhteiskunnan käytännöt ja luokkatutkimus ovat aineistossa suhteessa toisiinsa.

4.2. Tutkimusaineiston määrittely maakohtaisesti ja muu tekninen rajaus

Tutkimukseni pyrkimyksenä on verrata suomalaista ja brittiläistä sosiologista keskusteluperinnettä, mutta tekstien määrittely ja rajaaminen kansallisuuden mukaan edellytti valintoja. Suomalainen sosiologia olisi ollut helppo rajata kielen perusteella,

vaikka osa tutkijoista tekeekin kansainvälistä tutkimusta. Brittiläisen sosiologian kohdalla tämä olisi ollut vaikeampaa.

Koska Britannia kuuluu englanninkieliseen kielialueeseen, ei ole itsestäänselvää, miten erotella yksittäiset artikkelit tai teokset brittiläiseen sosiologiaan ja muuhun englanninkielellä julkaistuun sosiologiaan, esimerkiksi pohjoisamerikkalaiseen tai australialaiseen, tai pelkästään kansainvälisyyden takia englannin kielellä julkaistuihin. Vastaavaa ongelmaa ei ole luokkatutkimuslähteiden suomalaisuuden määrittelyyn (paitsi mahdollisesti joidenkin Suomessa julkaistujen ruotsin- ja englanninkielisten tekstien) kohdalla. Toinen mahdollisuus rajata brittiläinen sosiologia olisi määrittellä brittiläisen sosiologian luokkatutkimuksen keskusteluperinteen jatkumo, mutta tämäkin päättyy epämääräisyyksiin. Brittikeskustelun ja kansainvälisen tai muiden maiden "sisäisen" sosiologisen keskustelun välistä rajaa on mahdotonta määrittellä tarkasti.

Olen ohittanut edellämainitut ongelmat tässä tutkimuksessa rajaamalla aineistolähteekseni pelkästään yhden sosiologisen aikakauslehden kummastakin maasta. Määrittelen kaikki British Journal of Sociology luokkaa koskevat artikkelit – periaatteessa mielivaltaisesti – brittiläiseksi sosiologiaksi. Näin menetellessäni laskeen myös yksittäisten, kansainvälisesti tai pääosin toisessa maassa vaikuttaneiden teoretikkojen (kuten Erik Olin Wrightin) kaikki luokkaa koskevat tieteelliset tekstit kuuluvaksi brittiläiseen aineistoon.

Johdantoluvussa 1 esittelin sosiologisen keskustelun foorumeita Suomessa ja Britanniassa. British Journal of Sociology ja Sosiologia-lehti valikoituivat aineistokseni, koska ne ovat maidensa tunnetuimpia ja merkittävimpiä sosiologisia julkaisuja.

British Journal of Sociology (BJS) ja Sosiologia-lehti ilmestyvät neljä kertaa vuodessa. Julkaisussa on samankaltainen rakenne: tieteellisen yhteisön arvioimat artikkelit ovat yhdessä osastossa, kirja-arvostelut omassa osastossaan. Aineiston kronologisella alkupuolella ei kuitenkaan ole helppoa erottaa varsinaisia tieteellisiä artikkeleita (joilla lienee enemmän merkitystä keskustelussa) muista, kuten kirjeenvaihdosta tai

kommenttipuheenvuoroista. Kirja-arvostelut on helpoin erottaa joukosta. Kommentit ovat BJS:ssä artikkeleiden joukossa, kun taas uudemmissa Sosiologia-lehdissä on oma kommenttiosionsa. Sosiologia-lehdessä kommenttipuheenvuorot ovat lähdeviitteettömiä ja usein lyhyempiä kuin "varsinaiset" artikkelit. BJS:ssä on yleensä merkitty kommentit kommentteiksi jo otsikossa, mutta joskus raja "varsinaisen" tutkimusartikkelin ja kommentin, huomion tai vastauksen välillä ei ole itsestäänselvä. Artikkelin hämärärajaus erityisesti 1970-luvun lehdissä johtuneen siitä, että julkaisukäytännöt eri tyyppisten artikkelien kohdalla eivät olleet vielä eriytyneet niin pitkälle kuin nykyään. Vuodesta 1974 Sosiologia-lehtien viimeisillä sivuilla oli englanninkieliset tiivistelmät tieteellisistä artikkeleista. Tästä artikkelin erotti selkeimmin muusta materiaalista.

Erottelu artikkelin ja kommentin välillä on toisinaan epämääräistä BJS:ssä. Ratkaisin tästä seuraavan kategorisointiongelman niin, etten ota artikkeliaineistoon BJS:n niitä tekstejä, jotka otsikossa tai sisällysluettelossa on merkitty sanoilla "research note", "critical note", "comment(s)", "commentary", "debate", "clarification(s)", "correction", "further thoughts", "rejoinder", "introduction" (lehden teeman esittelyn merkityksessä), "reanalysis", "memorial lecture", "again" (vanhaan aiheeseen palaamisen merkityksessä), "letter" tai "reply", enkä niitä tekstejä jotka ovat "Review Article" -osastossa. Tällä tavoin pois luultavasti jää jokunen tutkimusartikkelityyppiseksi laskettava ja mukaan tulee muutama kommenttityyppiseksi laskettu teksti. Lisäksi kommenttityyppisiä artikkeleita lienee BJS:ssä vähemmän kuin Sosiologia-lehdessä. Myös "editorial note" -kirjoitukset jäävät pois, koska ne ovat kommenttityyppisiä. Sosiologia-lehdestä pois jäävät Katsauksia-osasto ja yhteisestä temasta tehdyt lyhyiden tekstien kirjoitussarjat. En ole myöskään kummastakaan lehdestä ottanut aineistoon haastatteluja, koska niissä painottuu usein vahvasti henkilöhistoriallisuus ja luokkadiskurssien osuus jää helposti monitulkintaiseksi. En ota mukaan muistokirjoituksia ja onnitteluja, joissa keskitytään jonkin kirjoittajan elämäntyöhön ja merkitykseen sosiologialle. Näitä on melko harvakseltaan. Näiden yhteys keskusteluihin on vähäisempi, koska henkilön juhlinta tavalla tai toisella näyttää kuuluvan kirjoitustyyppiin.

4.3. Mitä on luokkatutkimus ja mitä on tämän tutkimuksen kannalta "kiinnostava" luokkatutkimus?

Ei ole myöskään helppo vastata kysymykseen, mitä on luokkatutkimus. Tässä tapauksessa lienee mielekkäintä tehdä rajausta siihen perustuen, mitä historiallisesti on pidetty luokkatutkimuksena. Tiedonarkeologian yhtenä tärkeänä lähtökohtana on hylätä valmiit myöhemmin konstruoidut kategoriat, kuten tässä ja edellisessä luvussa totean. Tätä ajatusta noudattaen otin siis lähtökohdakseni, että tekstit itse voivat vastata oman historiallisen kontekstinsa perusteella kysymykseen, ovatko ne luokkatutkimusta vai ei. Kuitenkin tutustuttuani aineistoon tarkemmin totesin, että tämä ei ole mitenkään yksiselitteistä. Luokkatutkimus ei näytä olevan kategoria, johon sosiologit haluavat välttämättä aina julistaa kuuluvansa tai jättäytyä sen ulkopuolelle. Esimerkiksi Laura Huey (2010, 63–82) esittelee valvonnan tutkimuksen yhteyttä luokkatutkimukseen:

"(...) academic views of CCTV have often been based on the assumption that such systems provide false security to the consumer classes (Atkinson 2003). This perceived sense of security is said to be at the expense of youth, drug users, the homeless and other classes of the urban poor, who are easily cast as criminal threats and thus become the targets of CCTV surveillance (Atkinson 2003; Botello 2007)." (Huey 2010, 74–75)

Huey kuitenkin päätyy omassa tutkimuksessaan tarkastelemaan valvontaa sosiaalisen inklusion ja eksklusion kannalta, erityisesti turvallisuuden ja sen tasa-arvoisen jakautumisen näkökulmasta (67–69). Tutkittavana on kodittomien yhteiskunnallinen ryhmä. Hueyille kodittomien "urbaanien köyhien luokka" (johon myös viitataan "luokkana" vain kerran) ei kuitenkaan näytä määrittävän muilla sosioekonomisilla mittareilla kuin kodittomuudesta käsin. En siis ole määritellyt Hueyn artikkelia luokkatutkimukseksi. Toisessa esimerkkitapauksessa Julkunen (1975) tutkii suomalaista "työnjakojärjestelmää" marxilaisesti työvoiman tavaraluonteen näkökulmasta, mutta jaottelee tutkimuksessaan väestön kahteen toimihenkilö- ja kahteen työntekijäkerrokseen (127). Otin tapauksen mukaan luokkatutkimusaineistoon, vaikka näistä kerroksista ei puhuta

luokkina, koska siinä tutkittiin näiden kerrosten välisen palkan ja elinolojen erilaistumista ja koska kerrostumatutkimus näyttää sulautuvan paikoin luokkatutkimukseen aikakauden muissa teksteissä.

Toisaalta keskustelua luokkatutkimuksesta on käyty joissakin artikkeleissa siten, että niiden kirjoittajat aloittavat tekemällä pesäeron luokan käsitteeseen määrittäessään suhdettaan aiempaan tutkimukseen, mutta joiden oma tutkimus samoissa artikkeleissa ei liity mitenkään tai juuri mitenkään luokkiin. Esimerkiksi Laine ja Peltonen (2000, 306) toteavat tutkimusartikkelissaan Tampereen aseveliakselista, että aseveliyhteistyön "yhteisen habituksen" syntymisessä sotasukupolven kokemus oli mm. luokkaa painavampi tekijä. Tämän jälkeen luokkaan ei viitata. (mt. 306–320) Sen sijaan Törrösen (2000, 243–255) kontribuutiota subjektiaseman käsitteestä empiirisessä sosiaalitutkimuksessa on vaikeampaa määritellä luokkakeskusteluaineistoon tai sen ulkopuolelle kuuluvaksi. Törrönen toteaa, että yksilön toimintaympäristöä on alettu tarkastella "representaatiojärjestelmien, ristiriitaisten käytänteiden ja sosiaalisten suhteiden moninaisuutena, prosesseina, joissa kehkeytyy yksilöille joukko erilaisia ja usein hankauksessa olevia ja vaikeasti toisiinsa sovittavia 'subjektiasemia'" (mt. 243). Hän korostaa yksilöllisyyden, arjen ja kulttuurin merkityksen kasvaneen. "Samalla ajatus vakaasta, yhtenäisestä ja sosiaaliluokkaan palautuvasta identiteetistä on ajautunut pois raiteiltaan." (mt. 243). Tämän jälkeen Törrönen viittaa luokan käsitteeseen ja luokkateorioihin siellä täällä, mutta ne jäävät enemmänkin lyhyiksi ja anekdootinkaltaisiksi esimerkeiksi aikaisemman keskustelun puutteista (esim. 245–246, 249). Keskustelu keskittyy siihen, mitkä ovat uusia tapoja hahmottaa subjektiasemia. (Mt.)

Haluan myös määrittää luokkatutkimuksen mahdollisimman lavasti siitä syystä, että luokkatutkimuksen kronologisen loppupään suomalainen aineisto on vähäistä ja muuttuu luokan käsittelytavoiltaan moninaiseksi.

Luokkatutkimusta tässä tutkimuksessa ovat siis tekstit, jotka täyttävät seuraavat ehdot: Ensisijaisesti tekstit itse saavat tiedonarkeologisesti vastata tähän, jos ne siihen ottavat kantaa. Jos teksti ei kuitenkaan ota luokkatutkimuksellisuuteensa suoraan kantaa, se on silti

luokkatutkimusta, mikäli se käyttää luokkatutkimukseksi historiallisesti miellettyä viitekehystä ja termistöä. Aineistossani tällaisia ovat esimerkiksi ja erityisesti bourdieulaista viitekehystä tai kerrostuman tai sosiaaliryhmän käsitettä käyttävät artikkelit. Kolmanneksi määrittelen, että artikkeli ei ole luokkatutkimusta, jos luokkaan liittyvä näkökulma ei ole siinä kovin tärkeässä osassa, vaan lyhyen eronteon kohde tai hyvin pieni osa esimerkiksi laajempaa katsausta monenlaisiin yhteiskunnallisiin jakoihin tai tieteenhistoriaan.

Tällä määrittelyllä tutkittavaan aineistoon jää vielä paljon hämäriä raja-alueita, joita pohdin tässä erikseen.

Sosioekonomisen aseman tarkastelun ryhmittäin olen rajannut luokkatutkimuksen sisälle, vaikka stratifikaatiotutkimuksella onkin historiallisesti ja aluekohtaisesti eri perinteissä hieman erilainen suhde luokkatutkimukseen (ks. luku 2.1). Tasa-arvotutkimus ja köyhyystutkimus jäävät pääasiassa pois, koska näitä edustavat artikkelit eivät yleensä anna ymmärtää tutkivansa yhteiskuntaluokkia, eli ne eivät itse sijoita itseään sosiologian luokkadiskurssiin. Tällainen rajanveto ei toki ole ongelmaton.

Vielä yksi luokkatutkimuksen rajaa lähestyvä suuntaus on vallan tutkimus. Yhteiskuntaluokkien välillä ajatellaan usein olevan valtataistelua, mutta valtaa voi tutkia myös ilman luokkia – esimerkiksi Foucault ja toisesta näkökulmasta eliittitutkijat ovat tarkastelleet valtasuhteita ilman luokkanäkökulmaa.

Luokkatutkimuksen käsite merkitsee sosiologian eri teksteissä eri asiaa. Sen tutkimuskohteen eli luokan rajaus muuttuu paljon tekstistä toiseen. Erityisesti luokkatutkimuksen ala itse on käynyt omaa keskusteluaan siitä, mitä on luokka. Edellä tarkentamallani määritelmällä olen pyrkinyt rajaamaan luokkatutkimuksen tässä tutkimuksessa niin, että se rajoittaa tutkimusaineiston laajuutta riittävästi, mutta pitää luokkatutkimuskeskustelun riittävän monipuolisena havainnointikohteenä.

Olen laskenut luokkatutkimusartikkeliksi myös sellaiset artikkelit, joissa perustellaan luokkanäkökulmasta, miksi luokkaa ei löydy. Kuitenkin jos artikkelissa tehdään vain lyhyt irtiotto luokkatutkimukseen ja pääasiassa käsitellään toista näkökulmaa, en ole ottanut sitä aineistooni.

Olen rajannut tarkasteltavan ajanjakson vuosiin 1970–2010. Ajanjakso on valittu sillä perusteella, että sillä välillä suomalaisessa sosiologisessa keskustelussa luokasta näyttäisi tapahtuneen muutos, jonka seurauksena luokka on väistynyt sosiologisen diskurssin keskiöstä. Luokasta on toki keskusteltu tieteellisesti muuallakin kuin sosiologiassa, mutta koko luokkatutkimusaineiston laajuuden vuoksi rajaan muut tieteenalat (kuten historian) pois – paitsi niissä mahdollisissa tapauksissa, joissa jokin keskustelu on laajentunut muualta sosiologian puolelle.

Tieteellisten artikkelien taustateorian ja taustakeskustelun kaivaminen esiin rivien välistä osoittautui useissa tapauksissa hitaaksi prosessiksi artikkelien suuren määrän vuoksi. Lehtien kaikista 1738 tutkimusartikkelista luokkatutkimuksen käsitteitä käyttäviä artikkeleita oli ainakin nelisensataa. Näistä aineistoon päätyi 388.

4.4. Luokkatutkimus lehdissä – aineistojen kvantitatiivista vertailua

Olen rajannut tarkasteltavan aineiston varsinaisiin artikkeleihin, mitä perustelen tarkemmin aineiston rajausta koskevassa luvussa 4.2. BJS:ssa on enemmän varsinaisia tieteellisiä artikkeleita kuin Sosiologia-lehdessä, ja Britanniassa on enemmän sosiologisia julkaisuja kuin Suomessa. Kuvaan liitteen 2 taulukoilla sitä, miten Sosiologia-lehdessä ja British Journal of Sociologyssa julkaistun luokkatutkimuksen määrä vaihtelee vuosittain aikavälillä 1970–2009. Jotta määrät olisivat vertailukelpoisia, on otettava huomioon, että BJS on artikkelimääriltään isompi lehti kuin Sosiologia. Olen siis laskenut luokkatutkimuksen osuuden kunkin lehden tai vuosikerran artikkelien kokonaismäärästä.

Vuosittainen vaihtelu on joskus ollut suurtakin. Voidaan kuitenkin kysyä, kannattaako tarkasta vuosikohtaisesta luokkatutkimuksen esiintymisen vaihtelusta tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä, erityisesti 1990–2000-luvuilla, kun sekä artikkelien kokonaismäärä että luokkatutkimuksen osuus siitä putoavat. Parhaimmillaan myös yhden vuosikerran artikkeleita oli kummassakin lehdessä kolmisenkymmentä, ja niin vähäisen artikkelimäärän perusteella ei voida vielä tehdä kovin syvällisiä johtopäätöksiä siitä, kuinka suosittua luokkatutkimus on ollut. Myös esimerkiksi BJS:n teemanumerot vaikuttivat joidenkin vuosikertojen kohdalla siihen, kuinka suuri luokkatutkimuksen osuus oli. Määrällinen katsaus pidemmän (esimerkiksi kymmenen vuoden) ajanjakson luokkatutkimuksen keskimääräiseen esiintymiseen lehdissä näyttää mielekkäämmältä. Olen tehnyt aineiston neljästä vuosikymmenestä erillisen vertailun (liite 3), josta näkyy, miten osuus vaihtelee lehdissä.

Luokkatutkimuksen osuus Sosiologian artikkeleista käy ilmi liitteestä 2.

Luokkatutkimusartikkelien määrä vaihtelee BJS:ssa vuosittain paljon, Sosiologia-lehdessä niitä taas on niin vähän, että vuosittaisvaihtelu ei kerro juuri mitään. Kuitenkin pidemmällä aikavälillä kummankin lehden luokkatutkimuksen prosentuaalisessa osuudessa kokonaisartikkelimäärästä on havaittavissa muutos. 1970- ja 1980-luvulla kummassakin lehdessä julkaistiin suhteellisesti eniten luokkatutkimusta.

1970-luvulla luokkatutkimusta ilmestyi Sosiologiassa eniten (31% kokonaisartikkelimäärästä), mutta tästä eteenpäin sen osuus on pienentynyt joka vuosikymmenellä. Suurin pudotus tapahtui 1970-luvulta 1980-luvulle (jolloin luokkatutkimuksen osuus kaikista artikkeleista oli 18%). Luokkatutkimuksen osuus on vähentynyt edelleen 1990-luvulla (13%) ja 2000-luvulla (9%).

British Journal of Sociology:ssa sitä vastoin luokkakeskustelun suhteellinen osuus kokonaisartikkelimäärästä kasvoi hieman 1970-luvulta (28%) 1980-luvulle (32%). Myös BJS:ssa luokkatutkimuksen osuus on pienentynyt edelleen 90-luvulla (20%), mutta pysynyt lähes samana 2000-luvulla (19%). Vuosikohtaisia prosenttiosuuksia tarkastellessa 2000-

luvun loppupuolella luokkatutkimuksen osuus BJS:ssä jopa hieman kasvoi vuosikymmenen alkupuoliskon tilanteesta, toisin kuin Sosiologiassa. BJS:ssa luokkatutkimuksen osuuden huippuvuosi on 1986 (luokkatutkimusta 53% kaikista vuosikerran artikkeleista). Sosiologiassa se on 1979 (luokkatutkimusta 47% kaikista vuosikerran artikkeleista).

Luokkatutkimusta on julkaistu BJS:ssa 1980–2000-luvuilla selvästi enemmän kuin Sosiologia-lehdessä suhteessa artikkelien kokonaismäärään. 1970-luvulla osuudet vielä olivat melkein tasoissa. 1970–1975 luokkatutkimuksen osuus lisääntyi sekä BJS:ssa että Sosiologia-lehdessä, Sosiologiassa vähän voimakkaammin. Kummassakin lehdessä luokkatutkimuksen osuus on vähentynyt lähtötilanteesta, mutta Sosiologia-lehdessä jyrkemmin kuin BJS:ssa. Aikaväli vuodesta 1974 alkaen 1980-luvun loppupuolelle näyttää olleen luokkatutkimuksen "kulta-aikaa" British Journal of Sociologyssa luokkatutkimusartikkelien suuren osuuden perusteella. 1980-luvulla Sosiologian luokkatutkimuksen osuus puolestaan romahti melkein puoleen siitä, mikä oli BJS:n osuus tuolloin.

1980-luvun lopulla luokkatutkimuksen prosenttiosuus artikkelien kokonaismäärästä putosi kummassakin lehdessä ja jäi 1990- ja 2000-luvuilla selvästi pienemmäksi kuin aiemmin. BJS:ssä luokkatutkimus näyttää kuitenkin säilyttäneen asemansa selvästi paremmin. 2000-luvulla Sosiologia-lehdessä oli jopa vuosia, joina ei julkaistu lainkaan luokkatutkimusartikkeleita, toisin kuin BJS:ssä. Vaikka BJS on artikkelimäärältään suurempi, myös luokkatutkimusartikkelien osuus kaikesta tutkimuksesta oli 2000-luvulla BJS:ssä kaksinkertainen Sosiologiaan verrattuna. Kaiken kaikkiaan artikkelimäärien vertailun perusteella valitsemallani ajanjaksolla näyttää siis tapahtuneen muutoksia luokkatutkimuksen julkaisemisessa. Aineiston tiedonarkeologinen tarkastelu seuraavassa luvussa puolestaan kertoo itse keskustelussa tapahtuneista muutoksista.

5. LUOKKATUTKIMUSDISKURSSI TUTKIMUSAINEISTOSSA

Tässä ja seuraavassa luvussa kerron, miten keskustelu on edennyt Suomen ja Britannian luokkatutkimusaineistossa.

Sekä Sosiologia-lehdessä että British Journal of Sociology:ssa osa luokkatutkimusartikkeleista on katsauksia tai vertailuja eri teoreettisista lähestymistavoista, tai esimerkiksi analyysyjä paradigmanmuutoksesta. Enimmäkseen luokasta kuitenkin kirjoitetaan artikkeleissa pääasiassa yhden valitun näkökulman pohjalta siten, että tutkimuskohteena ei ole tiede. Aineistoon valikoitumisen kriteerit täyttävien artikkelien tiheään esiintymiseen joissakin numeroissa vaikuttaa ilmeisesti myös se, että muutamissa lehdissä on erityinen teema.

Kävin ensin läpi kummankin julkaisun kaikki artikkelit silmäillen ja poimin tutkimusaineistooni ne, joissa maininta luokkatutkimuksesta tai luokkaan liittyvistä käsitteistä ei mielestäni jäänyt sivulauseen tasolle. Rajanveto tässä oli paikoin hankalaa. Käsittelin rajatapauksia ja tekemiäni valintoja luvussa 4. Silmäillessä luin sanasta sanaan artikkelin otsikon ja lyhennelmän, ja artikkelin koko tekstin silmäilin läpi etsien avainsanoja: "luokka", "stratifikaatio", "kerrostuma", "liikkuvuus", "pääoma" tai "status". Jos avainsanoja löytyi, tutkin lukemalla tarkemmin artikkelia, miten avainsanoja artikkelissa käytettiin.

Seuraavaksi sovelsin luokkatutkimusaineistooni valikoituneisiin artikkeleihin lähilukua. Luin nämä artikkelit huolellisesti läpi ilmestymisajankohdan mukaisessa järjestyksessä ja tein muistiinpanoja siitä, mikä oli kunkin tekstin suhde luokkatutkimukseen ja luokkadiskurssin ja sen eri osadiskurssien käyttämiin käsitteisiin. Selvitin, miten kukin artikkeli tekstikokonaisuutena sijoittui sitä edeltävien diskurssien jatkumoon, eli mikä sen suhde oli aikaisempiin luokkatutkimuksen keskusteluihin. Useimmiten tämä selvisi parhaiten artikkelin alusta, jossa on tapana esitellä aiempaa tutkimusta. Kiinnitin erityistä huomiota

siihen, miten teksti suhteutti itsensä diskursseihinsa. Suhteuttamistapoja oli kolme: kyseenalaistamaton, kriittinen ja koko diskurssista erottautuva.

Luvuissa 5.1. ja 5.2. tutkin diskursiivisen ryhmittymän taloutta, tarkemmin sanoen luokkatutkimusdiskurssin asemaa yleisemmässä sosiologisessa keskustelussa sikäli kun siihen viitataan luokkatutkimusartikkeleissa eri ajankohtina. Etsin keskustelusta myös taittumakohtia.

5.1. Tekstien suhde ja sijoittuminen luokkatutkimukseen Sosiologia-lehdessä

Havainnoimalla luokkadiskurssin asemaa yhteiskunta-analyysiä koskevassa sosiologisessa keskustelussa Sosiologia-lehdessä vuosina 1970–2010 pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, miten luokkadiskurssi hyväksyttiin Sosiologian artikkeleissa käyttökelpoiseksi diskurssiksi eri ajankohtina. Tällä tavoin käsittelen luokkatutkimusta osana laajempaa diskursiivista ryhmittymää ja ryhmittymän taloutta. Etsin keskustelusta tiedonarkeologisessa mielessä taittumapisteitä eli muutoksia siinä, miten yhteiskuntaluokasta analysointivälineenä on puhuttu.

Väestöä jaotellaan luokka-artikkeleissa myös muilla, esimerkiksi asema- ja ammattipohjaisilla tavoilla, jotka kirjoittajat erottavat luokan käsitteestä toisinaan selkeästi, toisinaan epämääräisemmin. Esimerkiksi Alestalon ja Uusitalon (1972) tutkimuksessa eliittien sosiaalisesta taustasta on eliittien rekrytointipohja jaettu neljään kerrokseen: ylin kerros, keskiluokka, talonpojat ja työväestö (mt. 195). Myöhemmin Uusitalo (1977) tutkii tulonjakoa jakamalla väestön paitsi tulokvintiileihin ja alueellisten tuloerojen mukaan, myös väestöryhmiin, "(...) joita yksinkertaisuuden vuoksi kutsutaan kerrostumiksi, vaikka eräät näistä ryhmistä ovat pikemminkin kerrostuman tai luokan sektioita (esim. maa- ja metsätöyläiset ovat työväenluokan sektio)." (mt. 54). Uusitalo mainitsee myös "varsinaisen

työväenluokan ytimen", joka on "teollisuus- ja rakennustyöläiset ja palveluelinkeinojen työläiset" (mt. 58).

Luokka- tai kerrostumanäkökulma näyttää risteävän useampaankin otteeseen eliittitutkimuksen kanssa 1970-luvulla eliittien luokkataustan tutkimuksissa (esim. Elovainio 1973).

Sosiologia-lehdestä valikoituneen tutkimusaineiston kronologisesta alusta ainakin vuoteen 1980 asti luokan käsitettä käytetään luokkatutkimusartikkeleissa useimmiten oletusarvon tapaan. Tuona ajanjaksona käsitys yhteiskunnan luokkajaon olemassaolosta on kutakuinkin kyseenalaistamaton diskurssi. Sellaisia luokkajakoja käsitteleviä artikkeleita, joissa vertikaalisen eli hierarkisen (kuten marxilaisen) luokkajaon olemassaolo yksiselitteisesti kyseenalaistetaan, ei juurikaan esiinny 1970-luvulla. Poikkeuksena erottuu Allardt (1970, 325–330), joka esittää poliittisen kannan ja luokka-aseman riippuvuussuhteen heikentyneen uusissa tutkimustuloksissa. Allardt pohtii vaihtoehtoja luokkateorialle poliittisen kannan selittäjiksi ja päätyy Maslow'n tarvehierarkiaan (mt. 328–330). "Jotkut ovat puhuneet nuorisosta ikäänkuin se sinänsä muodostaisi yhteiskuntaluokan", Allardt kirjoittaa myös, mutta pitää tätä selitysmallia puutteellisena (mt. 326). Vaikka Allardtin sosiaaliluokkia koskevista tutkimuksista on paljon keskustelua Sosiologia-lehden aineistossa 1970-luvulla, Allardtin Maslow-keskustelua ei enää arvioida luokkatutkimuksen keskusteluissa. Jo 1970-luvun lopulla aletaan myös esittää, että luokkajaon merkitys yhteiskunnallisten ilmiöiden selittäjänä on vähenemässä. Esimerkiksi Haranne (1979) ennustaa, että jos hänen toteamansa muutokset jatkuvat, "(...) tulee poliittisen kannan luokkasidonnaisuus vähemmän ilmeiseksi." (Mt. 313).

Luokan tai taloudellisen/ammattillisen aseman lisäksi väestöä jaotellaan 1970-luvun luokkatutkimusartikkeleissa muidenkin ominaisuuksien perusteella, kuten sukupuolen, koulutuksen tai sukupolven, eikä luokkajako aina nouse toisia jakoja keskeisemmäksi. Esimerkiksi Julkunen (1975) tutkii suomalaista työnjakoa marxilaisesti työvoiman tavaraluonteen näkökulmasta, mutta katsoo tarpeelliseksi jakaa väestön "toisaalta

työnjakojärjestelmään, toisaalta koulutusjärjestelmään" ja työnjakojärjestelmän perusteella kahteen toimihenkilö- ja kahteen työntekijäkerrokseen (mt. 127), joiden palkan ja elinolojen erilaistumista tutkitaan. Muut jaot kuin luokkajako pyritään toisinaan myös asettamaan kyseenalaisiksi vähemmän selitysvoimaisina. Esimerkiksi Eskola (1970) asettaa vastakkain leninistisestä näkökulmasta koko "länsimaisen" sosiologian ja marxilaisen sosiologian mm. luokkakontekstissa. Saarinen puolestaan kyseenalaistaa sukupuolimuuttujan selitysvoiman luokkamuuuttujaan verrattuna naisen yhteiskunnallisen aseman tutkimisessa Engelsin näkemyksen pohjalta (1977, 64), jolloin keskeisin naista sortava yhteiskuntarakente on Saarisen mukaan luokkarakenne.

Vuoden 1980 tienoilla Sosiologia-lehdestä löytyy kronologisesti ensimmäinen diskurssien taittumispiste luokan vakavasti otettavuudessa. 1980-luvun alussa luokkatutkimuksen sisällä alkaa esiintyä useampia kriittisiä näkökulmia luokan käsitteestä tai luokkayhteiskunnan olemassaolosta. Erik Allardt'n artikkeli Sukupolvet suomalaisen yhteiskunnan kuvauksessa käsittelee "tieteellisen uudelleen suuntautumisen tarvetta" (Allardt 1981, 265). Allardt esittää, että yhteiskuntatieteen pitäisi suuntautua hierarkian tähdentämisestä heterarkkisten rakenteiden, kuten sukupolvijaon, tutkimiseen (mt. 272–273). Luokkamallin kyseenalaistaminen kokonaisuudessaan näyttää lisääntyvän aineistossani toisaalta jatkuvasti 1980- ja 1990-luvuilla. Luokkajaon tilalle ja rinnalle tarjotaan yhä useammin muita yhteiskunnallisia jakoja, sekä hierarkisia että ei-hierarkisia. Luokkajako ja sukupuolijako asetetaan ainakin kerran uudestaan vastakkain, mutta tällä kertaa kyseenalaistetaan pikemminkin luokkakäsitteen relevanssi (muiden ammatillisten luokittelujen ohessa) ja pidetään sitä sukupuolten erojen ylläpitämisen välineenä: Kinnunen (1988) esittää, että yhteiskunnan laatimien "Luokittelujen kieli ylläpitää osaltaan henkisen ja ruumiillisen työn erottamista, miesten ja naisten töiden erilaista arvostusta." (mt. 110). Samasta Kinnunen syyttää mm. luokkatutkimuksen perinnettä (mt. 105). Eniten sukupuolijaosta ja luokkajaosta kuitenkin keskustellaan rinnakkaisina pikemminkin kuin kilpailevina väestöryhmien erojen selittäjinä. Esimerkiksi Julkunen ja Kyhäräinen (1982, 237–247) tarkastelevat perheneuvonnan asiakkuutta paitsi yhteiskunnan ylä-, keski- ja alakerrostumissa, myös siltä kannalta, miten sukupuolijakoon viittaava "patriarkaalisten rakenteiden" säilyminen ja

mureneminen näkyy aineistossa. Luokka- ja kerrostumatarkasteluun liitetään ja vertaillaan sukupuolijaon lisäksi sukupolvijakoa (esim. Pöntinen 1982; Roos 1981)

Vuoden 1990 tienoilla Sosiologiassa näkyy toinen diskurssien taittumispiste. 1990-luvun aineistossa luokkadiskurssin suosio näyttää laskevan selvästi. Myöskään yhteiskunnan jakautumista kerrostumiin tai luokkiin ei enää tarkastella rakennenäkökulmasta ilman perusteluja. Rakenteeseen pohjautuvaa luokkadiskurssia perustellaan mm. sillä, että yhteiskunnallisten ryhmien välisiä eroja löytyy edelleen tutkimusaineistosta (esim. Kivinen ja Rinne 1995; Toivonen 1996). Luvussa 2 mainitsemani aiempi luokkatutkimusta esittelevä kirjallisuus puhuu tästä sosiologian "kulttuurisen käänteen" paradigmanmuutoksena. Luokkatutkimusartikkelien määrä vähenee muutenkin Sosiologia-lehdessä melko tasaisesti koko ajanjaksolla 1970–2010. Kaikkien luokkatutkimuksen osadiskurssien ei kuitenkaan tarvitse perustella näkökulmaansa. Luokkatutkimuksen osadiskursseja vertaan tarkemmin luvuissa 5.2. ja 5.3.

1990- ja 2000-luvulle sijoittuva keskustelu luokan käsitteen vanhentuneisuudesta näyttää alkavan vuonna 1990. Maavertailun kannalta mielenkiintoisesti keskustelun aloittaa brittisosiologin puheenvuoro (Urry 1990). Myöhemmissä artikkeleissa keskustellaan lisää luokasta ja sen vähentyneestä selitysvoimasta tai jopa luokan "kuolemasta". Esimerkiksi Allardt (1994) käsittelee makrososiaalisia muutoksia ja politiikkaa ajan Euroopassa, mm. luokan ja politiikan heikentynyttä yhteyttä.

1990-luvun alussa luokkadiskurssin suosion laskuun liittyy 1970-luvun luokkatutkimukseen kohdistuva kritiikki. Aineiston ulkopuolelle jäävistä artikkeleista erityisesti Alapuro (1990 aineiston ulkopuolelta) asettaa systemaattisesti vastakkain sosiologian lähihistorian tutkimusperinteen ja tuoreen postmodernin. Vaikka artikkeli ei kuulu aineistoon, se ottaa kantaa sosiologian kehitykseen ja on siis tiedonarkeologisesti kiinnostava tutkimusaiheen kannalta. Alapuro esittää Ulrich Beckiin viitaten, että "Sosiaaliluokat katoavat säätyinä muodostumina; yhteiskunnalliset hierarkiat voidaan rakentaa kulttuurisen aineksen sisällä ilman 'luokkasubstraattia'" (mt. 201). Alapuro kritisoi myös sosiologian "tunnottomuutta"

Itä-Euroopan mullistuksille. (mt. 199.) Neuvostoliiton hajoaminen näyttäisi olevan ei-diskursiivinen tekijä luokkadiskurssin suosion laskussa.

2000-luvun aineistossani sosiologista luokkatutkimusta ei Sosiologiassa ollut juuri lainkaan. Vielä silloinkin luokkanäkökulmaa käytetään joissakin puheenvuoroissa tutkimuksen lähtökohtana tai sitä puolustetaan tai testataan. Luokkadiskurssin saamien muotojen erot ilmenevät myös niin, että lähestymistavasta riippuen erillistä perustelua ei välttämättä tarvita. Esimerkiksi Anu-Hanna Anttilan (2009, 93) ei tarvitse kyseenalaistaa valitsemaansa luokkateoreettista näkökulmaa työväenluokan tekemisen historialliseen tarkasteluun – historialliset luokkaan liittyvät faktat ovat pysyneet kiistattomampina – kun taas Ville Siivonen (2005, 224) testaa luokkatutkimuksessa paljon käytettyä sosiaalisen pääoman käsitettä keskittyen teknisiin kysymyksiin (kuten matemaattisen verkostomallin käyttöönottoon) käsitteen sovelluksessa. Keskustelu luokan katoamisesta osoittaa aineiston kronologisessa lopussa merkkejä kääntymisestä luokan paluukeskusteluksi. Esimerkiksi Nina Kahma kirjoittaa:

"Vaikka subjektiivinen luokkapuhe on ollut tutkimuskohteena nousussa ja erityisesti viimeaikaisessa keskustelussa on pyritty tuomaan luokka takaisin yhteiskunnalliseen keskusteluun, on luokan subjektiivista ulottuvuutta ja suomalaisten luokkakokemuksia koskevaa kvantitatiivista tutkimusta ollut niukasti (ks. kuitenkin Blom & Melin 2004; Liikkanen 2009; Torvi & Kiljunen 2005)." (Kahma 2010, 83)

Palaan luokkadiskurssin sisäisten diskurssijatkumoiden eroihin alaluvussa 5.2.1.

5.2. Tekstien suhde ja sijoittuminen luokkatutkimukseen British Journal of Sociologyssa

Havainnoimalla luokkadiskurssin asemaa keskustelussa ja diskurssin vaihtelevia vaiheita eri vuosikymmenillä British Journal of Sociologyssa pyrin vastaamaan kysymykseen, missä määrin luokkadiskurssi hyväksyttiin käyttökelpoiseksi diskurssiksi eri ajankohdissa

BJS:ssa. Lehden jokaisessa numerossa on yksi tai yleensä useampi teema, toisin kuin Sosiologiassa, jossa on harvoin mitään teemaa. Tämä saattaa liittyä siihen, että BJS:ssa julkaistujen artikkelien kokonaismäärä on suurempi kuin Sosiologiassa.

Sekä 1970- että 1980-luvulla luokkadiskurssi näyttää olevan aineistossani hyvin yleinen ja voimissaan oleva diskurssi: luokkalähtöinen tapa hahmottaa yhteiskuntaa näkyy useiden aihepiirien tutkimuksissa. Toisin kuin Sosiologiassa, BJS:ssa 1980-luku näyttää olevan 1970-luvun kaltaista luokkatutkimuksen "kultakautta" sen osalta, kuinka tärkeässä asemassa luokkatutkimus on keskustelussa. Tätä havaintoa tukee myös taulukossa 1. esitetty luokkatutkimuksen osuuden kehitys: BJS:ssa noin joka kolmas artikkeli osallistuu vielä 1980-luvulla tämän tutkimuksen määritelmien mukaiseen luokkatutkimukseen, Sosiologia-lehdessä noin joka viides.

Aineistoni kronologisella alkupuolella luokat katsotaan lähtökohtaisesti ensisijaisiksi kiinnostaviksi jakolinjoiksi, joiden perusteella voidaan mitata muiden ominaisuuksien vaihtelua väestöryhmissä, enemmän kuin aineiston loppupuolella. Esimerkiksi Smith (1983) kirjoittaa: "Its historical context apart, sociology has always been preoccupied with horizontal or class divisions; and these have overshadowed other, ethnic or national, lines of cleavage." (Mt. 26.) Myöhemmin sukupuoli, ikä, etninen tausta ja muut jaot näyttävät kasvattavan vähitellen suosiotaan luokkiin verrattuna. Toisin kuin Sosiologia-lehdessä, BJS:ssa luokka-ajattelu kyseenalaistetaan silloin tällöin jo 1970-luvulla esimerkiksi sukupuolijakoon vertaamalla. Esimerkiksi Betty Scharf (1977, 452) vertaa seksuaalista ja yhteiskunnallista stratifikaatiota ilmiöinä toisiinsa ja kritisoi marxilaista luokkapohjaista stratifikaatioajattelua. Tästä huolimatta luokan käsite ei BJS:ssakaan näytä juuri kyseenalaistuvan 1970-luvulla.

Luokkatutkimuksen suosion laskulla tai muutoksilla on spekuloitu BJS:ssa kuitenkin jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien enemmän kuin Sosiologia-lehdessä. Esimerkiksi BJS:n James Murphy viittaa ohimennen aikansa luokkatutkimuksen asemaan sosiologisessa tutkimuksessa:

"Despite the recent shift towards more phenomenological sociology, [...] despite this general dissatisfaction with traditional sociology, social class is still regarded as the most salient aspect of teacher expectations." (Murphy 1974, 327)

1980-luvulla luokkadiskurssi on edelleen vahvoilla BJS:n artikkeleissa, mutta näyttää yhtenäistyvän teoreettiselta taustaltaan jonkin verran. Keskustelu näyttää liittyvän enemmänkin diskurssin sisäisten teoriasuuntausten kilpailuun kuin luokkatutkimuksen ja (ylempänä mainittujen) sitä syrjäyttävien diskurssien väliseen kilpailuun. 1980-luvulta eteenpäin luokka-artikkelit myös viittaavat toisiinsa enemmän kuin 1970-luvun aineisto.

1980-luvun loppupuolella luokkaa käsittelevissä artikkeleissa myös näkyy aiempaa enemmän viittauksia taloustieteeseen, samoin kuin talouskehitykseen ja talouspolitiikkaan. (Esimerkiksi Edgell ja Duke (1986) tarttuvat tekstissään Britannian 1980-luvun lamaan marxilaisista lähtökohdista ja pitävät konservatiivien politiikkaa yrityksenä toimia kapitalistiluokan eduksi taistelussa luokkien voimasuhteista.) Yhtenä ei-diskursiivisena käytäntönä, joka vaikutti ajan keskusteluun, voisi siis pitää kyseistä lamaa ja mahdollisesti parlamentin voimasuhteiden vaihtumista niin, että konservatiivit pääsivät valtaan. Itse luokan käsitettä vastaan ei suoraan oteta kantaa BJS:n 1980-luvun luokkatutkimuksessa siten, että se kehoitettaisiin hylkäämään.

1990-luvulla luokkadiskurssi näyttää menettävän asemaansa. Samansuuntainen ilmiö näyttää olevan, että luokkatutkimuksen osuus artikkeleista vähenee, joskaan ei yhtä vähäiseksi kuin Sosiologia-lehdessä. Osassa aineistoa arvellaan esimerkiksi luokkatutkimuksen menettäneen ajanmukaisuuttaan ja relevanssiaan (esim. Evans 1993) tai pohditaan Itä-Euroopan luokkatutkimuksen epäonnistumisia (esim. Kolankiewicz 1996; Marshall 1996). Tällä vuosikymmenellä hyvin vaikuttava ei-diskursiivinen elementti BJS-aineistossani näyttää olevan Neuvostoliiton hajoaminen, joka näyttää vaikuttavan luokkatutkimuksen "uskottavuuteen" samalla tavoin kielteisesti kuin Sosiologia-lehdenkin kohdalla. Toisaalta useat kirjoittajat pitävät luokkaa edelleen ajankohtaisena käsitteenä. Perusteena on erityisesti luokkajaon tai luokkajaon kaltaisen stratifikaation näkyminen

aineistossa. Esimerkiksi Marshall ja Swift (1993) katsovat luokkataustan vaikuttavan edelleen:

"Few would deny that the distribution of rewards in Britain displays a marked inequality of outcome. But, while some maintain that unequal outcomes reflect unequal opportunities, others insist that existing inequalities are the hallmark of meritocracy. (...) Our analysis suggests that, even when educational attainment is held constant, class of origin effects are apparent in class destinations." (mt. 187).

Myös uusliberalismi ja yhteiskunnan muutokset puhuttavat kirjoittajia enemmän kuin 1980-luvulla. Esimerkiksi uusliberalismiin viittaa Gottfried (2000), työväenluokan privatisoitumiseen Procter (1990) ja luokkaerojen hiipumiseen Evans (1993). Jotkut tekstit esittävät luokka- ja tuloerojen kasvavan tai pysyvän hallitusten uusliberalistisen politiikan ansiosta (esim. Marshall ja Swift 1993; Kolankiewicz 1996). Suomen ja Britannian välinen ero näkyy erityisesti siinä, että 90-luvulla BJS:ssä verrataan luokkateorioita toisiinsa kriittisesti enemmänkin luokkatutkimuksen kehitystarkoituksessa kuin koko luokan käsitteseen pessimistisesti asennoituen. Palaan tähän suuntauksien tarkempaan vertailuun alaluvussa 6.2.2.

2000-luvulla keskustelu luokkamallin vanhentuneisuudesta korostuu BJS:ssä entisestään. Kysymystä luokkien katoamisesta kokonaan ei kuitenkaan pohdita BJS:n aineistossani yhtä näkyvästi kuin Sosiologiassa, vaikka aiheesta on puhetta. Keskusteluun luokka-ajattelun kriisistä osallistuu mm. Ulrich Beck. Hän kritisoi luokkatutkimusta voimakkaasti ja vaatii vanhan luokkatutkimuksen kansallisvaltiokeskeisten lähtökohtien tilalle "cosmopolitan sociology", mutta näyttää kiertävän kysymyksen siitä, onko hän koko luokka-ajattelun hylkäämisen kannalla vai ei (Beck 2007, 698). BJS:n luokkadiskurssi näyttää joka tapauksessa leviävän edelleen laajalle eri suuntiin heterogeenisenä, ehkä jopa enemmän kuin 1990-luvulla.

6. LUOKKATUTKIMUSDISKURSSIEN SISÄISISTÄ MUUTOKSISTA JA SUUNTAUKSISTA

Tarkastelen tässä luvussa yksityiskohtaisemmin diskursiivisen ryhmittymän taloutta luokkatutkimusdiskurssin sisällä eri suuntauksissa ja teen maiden välisen vertailun.

Alaluvuissa 6.1. ja 6.2. kerron, minkälaisia keskusteluja suuntausten sisällä ja välillä on käyty. Foucault'laisittain tarkastelen siis luokkatutkimuksen osadiskurssien strategioiden, eri teorioiden ja näkökulmien suhteita luokkatutkimukseen kuulumattomiin diskursseihin ja toisiinsa. Löysin aineistosta viisi muita merkittävämpää keskustelua, joita tulkitseen luokkatutkimusdiskurssin pääsuuntauksiksi. Nämä itse nimeämäni suuntaukset ovat ehkä hieman yksinkertaistaen funktionalistinen, marxilainen ja weberiläinen kriittinen, bourdieulainen/muu kulttuurilähtöinen ja historiallinen luokkadiskurssi. Tarkoitan funktionalistisella luokkatutkimuksella sellaista positivistista rakenteellista luokkatutkimusta, joka ei ole kiinnostunut luokkien eturistiriidoista tai rakenteellisista konflikteista, vaan pikemminkin ammattiryhmiin liittyvistä arvoista ja arvostuksesta. Diskurssin tunnistaminen tästä aineistosta on kuitenkin ongelmallista, koska tätä diskurssia näkyy hyvin harvoissa teksteissä ja sen taustateoriat ovat usein hyvin piilossa, ellei diskurssi itse ole kritiikin kohteena. Marxilaisella ja weberiläisellä kriittisellä suuntauksella tarkoitan marxilaisiin ja weberiläisiin teoreetikoihin nojautuvaa kriittistä tutkimusta - Weberin teorioita on käytetty funktionalistisessa tutkimustraditiossa hieman eri näkökulmasta. Bourdieulaisella ja muulla kulttuurilähtöisellä luokkatutkimuksella tarkoitan kulttuurintutkimusnäkökulmaan, pääomaan tai bourdieulaisiin teemoihin painottuvia tekstejä luokista ja historiallisella luokkadiskurssilla tutkimusta, joka käsittelee useamman vuosikymmenen aikana luokkarakenteessa tai luokkien sisällä tapahtunutta kehitystä tai jossa tutkimuskohteena on luokkaan liittyvä historiallinen diskurssi.

Etsin Foucault'n tiedonarkeologiaa soveltaen katkoksia ja epäjatkuvuuksia keskusteluissa. Käsittelem näitä keskusteluperinteitä omina kokonaisuuksinaan. Vaikka ne risteävät toistensa kanssa eivätkä ole rajoiltaan aina yksiselitteisiä, ne ovat kuitenkin erillisiksi käsitettäviä

kokonaisuuksia monissa tärkeissä kysymyksissä, erityisesti luokkajaon teoreettisessa määrittelyssä. Seuraan, miten kukin keskustelukokonaisuus on edennyt ja muuttunut kummassakin lehdessä ja mikä on ollut sen suhde toisiin luokkadiskursseihin. Marxilaiset ja weberiläiset diskurssit sulautuvat kummassakin julkaisussa niin merkittävästi toisiinsa, että käsittelen niitä yhtenä kokonaisuutena.

Alaluvussa 6.3. vertailen Sosiologian ja British Journal of Sociologyn luokkatutkimuskeskusteluista löytyneitä maidenvälisiä eroja, keskustelujen taitekohtia ja keskinäisiä suhteita. Alaluvussa 6.4. arvioin suomalaisten ja brittiläisten luokkatutkimusartikkelien suhdetta niihin ei-diskursiivisiin elementteihin eli instituutioihin ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin, jotka ovat saattaneet ohjata tutkijan valintoja tai joita tutkija käyttää perusteluina valinnoilleen ja argumenteilleen.

6.1. Luokkadiskurssien sisäiset muutokset Sosiologia-lehdessä

Kronologisesti luokkakeskustelut näyttävät alkavan aineistossani kriittisestä, funktionalismia vastustavasta marxilaisuudesta ja päätyvän kulttuurintutkimusvaikutteiseen keskusteluun, joka on aineiston alkupäähän nähden hajanaista ja jossa painottuvat luokkien katoamisväittämät.

Aineistoni alkuvuodesta suurin piirtein vuoteen 1980 enemmistö Sosiologia-lehden artikkeleista pohjautuu marxilaiseen keskusteluperinteeseen. Kuten alaluvussa 5.1. totesin, luokkadiskurssin asema näyttää tuolloin vakiintuneen melkein kyseenalaistamattomaksi. Marxilaisen keskustelun ohella 1970-luvulla esiintyy hyvin vähän mitään muita luokkadiskursseja, lukuunottamatta funktionalistista tutkimusperinnettä. Viittauksia varhaisempaan funktionalistiseen tutkimukseen tehdään usein, mutta yleensä siitä erottautuen. Aiemman ajan funktionalistiseen perinteeseen perustuvia ammattiluokkajakoja käytetään joissakin tutkimuksissa etenkin 1970-luvun alkupuolella. Menetelmistä keskustellaan myös ilman ääneenlausuttua taustateoriaa. Tärkeitä keskustelunaiheita ovat

kriittisyyden ja yhteiskunnallisen muutoksen tarve. Myös historiallista luokkatutkimusta tehdään, kuten kaikkina muinakin vuosikymmeninä.

1970- ja 1980-luvun vaihteeseen näyttää muodostuvan diskurssien taitekohta luokkatutkimuksen sisällä. Weberiläisyys nousee 1980-luvulla Sosiologian luokkatutkimuksen sisällä suosittumaksi keskustelunaiheeksi kuin 1970-luvulla ja siihen liittyviä kysymyksiä pohditaan enemmän, kun taas marxilaisuus vähenee. Muutokset väestön asenteissa ja luokkarajojen lieveneminen puhuttavat paljon sosiologeja 1980-luvulta asti, ja sukupolvista puhutaan. Myös bourdieulaista tai kulttuurintutkimuspainotteista luokkatutkimusta aineistossani on vähintään 1980-luvulta asti.

1990-luvulla keskusteluun nousee erottautuminen 1970-luvun marxilaisuudesta ja luokkien "kuolema". Kulttuurinen luokkatutkimussuuntaus on voimakkaimmillaan 1990- ja 2000-luvun aineistossani. Luokan käsitteen sovelluskelpoisuutta joudutaan perustelemaan erikseen aineiston kronologisessa loppupäässä kaikissa luokkatutkimuksen suuntauksissa yhä enemmän, paitsi historiallisessa luokkatutkimuksessa. 2000-luvulla käyty artikkelimäärällisesti harva luokkatutkimuskeskustelu pysyy enimmäkseen Weberin ja Bourdieun teoriaperinteissä.

6.1.1. Funktionalistinen luokkatutkimus Sosiologiassa

Funktionalistinen luokkadiskurssi näyttää jäävän hyvin vähälle keskustelulle Sosiologian 1970-luvun luokkatutkimusaineistossa, varsinkin jos vertaa BJS:iin. Funktionalistisen ajan tutkimukset näyttävät tuolloin jäävän kahteen rooliin keskustelussa: joko niitä käytetään kyseenalaistamatta, etenkin 1970-luvun alkupuolella, tai niitä vertaillaan kriittisen tutkimusperinteen kanssa (Elovainio 1974) tai kritisoidaan marxilaisesta näkökulmasta. Jotkut artikkelit hyödyntävät aineistonaan aiempaa funktionalistisen ajan tutkimusta ei-marxilaisesta näkökulmasta. Luokkia tarkastellaan myös väestönlaskentatilastojen ammattiluokituksen pohjalta ilman marxilaista tai muuta selkeästi mainittua taustateoriaa, tutkimuskohteena esimerkiksi asenteiden ja luokan yhteydet (Tolkki-Nikkonen 1970) tai

opiskelijoiden luokkatausta (Elovainio 1971). Funktionalistisen ajan tutkimuksia kritisoivat marxilaisittain esim. Blom (1971, 135–136) ja Eskola (1971).

Esimerkkinä funktionalistisen teoriaperinteen teemojen eksplikoimattomuudesta teksteissä on Haranne (1979). Hän viittaa lyhyesti myös brittiläiseen kerrostumatutkimukseen kirjoittaessaan luokkien kehityksestä: "Mennyttä on aika, jolloin oli realistista puhua yhdestä keskiluokasta. Suunta on kohti keskiluokan hajoamista useisiin erilaisiin kerrostumiin (...)" (mt. 313). Haranne tarkastelee suomalaisen yhteiskunnan "poliittisen vakaisuuden" syitä, joten hänen tekstinsä nostaa esiin funktionalistisia teemoja.

"Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen vakaisuus näyttää siis perustuvan siihen, että samalla kun perinteisesti luokkasidonnaiset suuret puolueet ovat kyenneet ylläpitämään kannatustaan pääkannattajaryhmänsä keskuudessa, toimihenkilöiden kannatus on jakautunut tasapainoisesti eri puolueiden välille. Tämä on merkinnyt sitä, että suurten puolueiden äänestäjäkunta on tullut heterogeenisemmäksi." (Mt. 312.)

1970-luvun alussa näyttääkin olevan erilaisten luokkadiskurssien taitekohta, jossa funktionalistinen diskurssi jää vähitellen pois luokkatutkimuksen keskusteluista ja marxilainen diskurssi voimistuu kyseenalaistaen funktionalismia. Erityisen selkeä irtiotto Allardtin, Wariksen ja muiden suomalaisten sosiologien funktionalistiseen tutkimukseen tehdään Eskolan (1971) artikkelissa: "Teoreettiset lähtökohdat näissä töissä olivatkin vahvasti idealistiset ja subjektiiviset. Ristiriitojen syynä ei pidetä aineellisia oloja, vaan arvojärjestelmiä (...)" (mt. 242). Elovainio (1974) puolestaan vertaa vähemmän kanta-aottavasti "teknologis-funktionaalista" ja "konflikti-teoreettista" lähestymistapaa korkeakoululaitoksen muutosten selittämisessä:

"Tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä on esitetty kaksi teoriavaihtoehtoa, joista toisessa korostetaan teknologisten ja taloudellisten tekijöiden ensisijaisuutta korkeakoululaitoksen kehittymisen edellytyksenä ja toisessa yhteiskunnan eri osaryhmien – luokkien ja eliittiryhmien – välisten konfliktien ensisijaisuutta.

Mitään selvää johtopäätöstä toisaalta teknologis-funktionaalisten ja toisaalta konflikti-teoreettisten vaihtoehtojen ensisijaisuudesta

korkeakoululaitoksen rakennemuutoksia selitettäessä ei tämän tutkimuksen perusteella voi tehdä, koska kumpaakin vaihtoehtoa on tutkittu erikseen ja eri aineistolla." (Mt. 260)

Allardt (1970) on ainoa luokkajaottelun taustateoriaa selvästi pohtiva esimerkki funktionalistisen keskusteluperinteen ei-marxilaisista jatkajista Sosiologian 1970-luvun luokkatutkimusaineistossa. Allardt selittää 1960-luvun lopun protestiliikehdintää deprivatiolla. Toisaalta hän pyrkii uudistamaan motivaatioteoriaa ja, kuten luvussa 5.1. todettiin, löytämään uusia selityksiä heikentyneelle poliittisen kannan ja luokka-aseman riippuvuussuhteelle Maslow'n tarvehierarkiasta luokan sijaan. Keskustelu funktionalismiin liittyvistä kysymyksistä on siis enimmäkseen kriittistä.

1970-luvun jälkeisinä vuosikymmeninä funktionalistinen taustateoria ja -keskusteluperinne enimmäkseen häviää Sosiologia-aineistostani. Funktionalismi ei varsinaisesti Sosiologian 1970-luvun alun jälkeen näytä olevan diskurssina kyseenalaistamattomassa käytössä. Toisaalta se haastetaan keskustelussa teoriaperinteenä selkeästi vain 1970-luvulla.

1980-luvulla ja sen jälkeen funktionalistista tutkimusta ei myöskään juuri ole. Alkula (1986, 56–63) pohtii työolosuhteita kolmen erilaisen työnjohtoteorian valossa ja selvittää sosiaalista asemaa kuvaavien muuttujien avulla suomalaisten sijoittumista eri tyyppisiin töihin. Alkulan käytössä "sosiaaliryhmän" käsite jakaa väestön ammattiluokkien tyyppisesti ammattitaitoisiin ja -taidottomiin työntekijöihin, toimihenkilöihin ja johtavassa asemassa oleviin toimihenkilöihin (mt. 59). Alkulan tarkastelemat työnjohtoteoriat ovat tayloristinen, ihmissuhteiden koulukunnan ja humanistinen näkemys, ja Alkula on muodostanut empiirisiä mittareita, "jotka heijastavat mainittujen teorioiden toteutumista" (mt. 58). Alkula päätyy toteamaan tutkimustulosten pohjalta, että "Työntekijöiden kannalta tayloristisesti organisoidun työn väistyminen ja humanistisen työpsykologian korostamien piirteiden yleistymisen on toivottavaa (...)." (mt. 63). Toisaalta

"Eräät tutkijat ovat kirjoittaneet, että tekninen kehitys olisi johtamassa nopeasti automatisoituvaan tuotantojärjestelmään. (...) Ei ole enää olemassa

rutiininomaisia tehtäviä, joiden kunnolliseen hoitamiseen minimaalinen kiinnostus ja välinpitämätön suhtautuminen riittäisivät, nämä kirjoittajat esittävät (esim. Davis 1966; Davis & Taylor 1976, 387–389). / Näin olisi myös työnantajapuolen kannalta tärkeää kehittää työolosuhteita humanistisen työpsykologian oppien mukaiseen suuntaan." (mt. 63)

Yhteys funktionalistiseen taylorilaiseen teoriaperinteeseen siis on olemassa Alkulan tekstissä, mutta lähestymistapa aiheeseen on eri teorioita vertaileva.

Konttisen (1988) teksti on myöhempi esimerkki funktionalistisen ja kriittisen marxilaisweberiläisen luokkatutkimustradition vertailusta. Siinä pohditaan professionaalien asemaa jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Konttinen asettaa Parsonsin ja Bellin funktionalistisen näkemyksen professionaaleista vastakkain Charles Derberin esittämän ajatuksen kanssa palkkatyöläisprofessionaalien ideologisesta proletarisoitumisesta. Konttinen tekee itse eroa uusweberiläiseen professiokritiikkiin, jonka hän esittää toistavan funktionalistien ajatusta "professionaalien ylivallassa" jälkiteollisessa yhteiskunnassa (91). Sen sijaan Konttinen esittää, että marxilais-weberiläisen "Derberin kehittelyt ovat siis huomattavan samansuuntaisia esittämäni Weber-tulkinnan kanssa. 'Ideologisen proletarisoitumisen' teesiä voidaankin pitää Weberin näkökantojen ja huomioiden kehittelynä ja konkretisointina (...)." (mt. 102) Konttinen vertailee tätä myös "palveluluokkakehitelmiin", erityisesti Goldthorpen konseptioihin, missä yhteydessä Konttinen viittaa aikansa keskusteluun (mt. 100–102):

"Kun 'ideologinen proletarisoituminen' koskee toisen palvelukseen mukautumisen ja sopeutumisen psyykkisiä mekanismeja, palveluluokkakonseptiot (esim. Goldthorpe 1982) kohdistavat huomionsa työtilanne-etuoikeuksiin (...), joiden avulla professionaalien (ja managerien) yhdensuuntaisuus organisaation tavoitteisiin pyritään työnantajan taholta takaamaan." (Mt. 102)

6.1.2. Marxilainen ja weberiläinen luokkatutkimus Sosiologiassa

Luvussa 2 esittelemääni tutkimuskirjallisuuteen nähden samansuuntaisesti marxilainen keskustelu näyttää vahvistavan asemiaan Sosiologia-lehden aineistossani voimakkaasti 1970-luvun alkupuolella. Tässä näyttää olevan diskurssin taitekohta, jossa kriittinen marxilaisuus syrjäyttää funktionalistisen keskusteluperinteen. Marxilaisuus näyttää olleen ehkä suosituin taustateoria aineistossa jo vuonna 1970. Enemmistö luokkatutkimusartikkeleista on tuolloin marxilaisia ja luokkadiskurssin sisällä erilaiset marxilaiset näkökulmat hallitsevat keskustelua.

Frank (1970, 14–17) pohtii kehitysapukysymyksiä marxilaisittain ja tarkastelee, miten siirtomaaporvaristo on historiallisesti asettunut eri kehitysmaiden luokkarakenteeseen "metropolimaihin" verrattuna. Suomen omaakin luokkarakennetta tarkastellaan marxilaisesti useammassa artikkelissa (esim. Blom 1971; Rantalaiho 1976; Toivonen 1976), luokkateoriaa tai luokkaan liittyviä käsitteitä tarkastellaan osana marxilaista teoriaa (esim. Asplund 1970; Franssila 1971; Ylöstalo 1978) ja esimerkiksi Länsi-Saksan koulutuspolitiikkaa tutkitaan luokkataistelun kannalta (Järvelä-Hartikainen 1976). Sosiaalipolitiikka ja sen suhde ja erot sosiologiaan herättävät niin ikään 1970-luvulla keskustelua luokkanäkökulmista, ja marxilaiset osallistuvat siihen (Sipilä 1970; Lehtonen 1977a; Lehtonen 1977b).

Keskusteluun valtiomonopolistisesta kapitalismista viitataan toisinaan (esim. Blom 1973; Kyntäjä 1973; Julkunen 1975). Tämä liittyy mm. työväenluokan tietoisuuskysymyksiin. Blom esittää:

"[Erich] Hahnin seuraten voi korostaa sitä, ettei tietoisuuden kehitys riipu mistään yksittäisestä seikasta sinänsä, vaan toisaalta työläisten aseman yleinen epävarmuus ja toisaalta persoonallisuuden kehityksen vaatimien kokonaistarpeiden hoitamatta jääminen ovat kokonaisuudessaan valtiomonopolistisen kapitalismin ristiriitojen aiheuttamia luokkatietoisuutta synnyttäviä tendenssejä." (Blom 1973, 138)

Kyntäjä (1973) puolestaan vertailee neuvostoteorioita valtiomonopolistisesta kapitalismista, mm. Leninin ajatusta valtiomonopolistisesta kapitalismista ja Wirthin esittämää kritiikkiä DDR:n valtiomonopolismin tutkimuksesta. Kyntäjä näyttää päätyvän Leninin kannalle:

"Kysymys onkin vain siitä, että imperialismin asema maailmassa on sosialistisen maailmanjärjestelmän synnyn ja siirtomaajärjestelmän luhistumisen seurauksena muuttunut ja monopolien ja valtion yhteenliittyminen yhdeksi koneistoksi on muuntanut tietyllä tavalla imperialismin yhteiskunnallisen ristiriidan liikemuotoa. Metodologisesti ilmaistuna: kysymys ei siis ole Leninin monopolin käsitteen hylkäämisestä, vaan sen soveltamisesta nykyisiin olosuhteisiin, joissa kapitalismin yleinen kriisi ja valtion tulo kapitalistisen uusintamisen elimelliseksi momentiksi ovat silmiinpistävästi kiistämättömiä tosiasioita." (mt. 54)

Marxilainen ajatus sosiologian yhteydestä poliittiseen toimintaan ilmenee siten, että joissakin artikkeleissa käsitellään muutokseen tähtäävää järjestäytymistä ja aktivismia tai muuta politiikkaa tieteilijän tärkeänä harrasteena (esim. Järvelä-Hartikainen 1976). Näitä tutkimustekstien ei-diskursiivisia elementtejä tarkastelen tarkemmin luvussa 6.4.

Marxilainen luokkatutkimuksen keskustelu on vuolasta ja poleemistakin koko 1970-luvun ajan. Vuodesta 1975 vuoteen 1979 luokkatutkimus näyttää olevan kaikkein marxilaisinta. Noina vuosina 17 luokkatutkimusartikkelia 23:sta osallistuu marxilaisiin diskursseihin.

Marxilaisleniniläisyys on marxilaisen sosiologian sisäinen suuntaus, joka Sosiologia-lehden artikkeleissa rajoittuu täysin 1970-luvulle. Tällä diskurssilla tarkoitan sellaista luokkatutkimusta, joka nojaa enemmän tai vähemmän neuvostoliittolaiseen sosiologiseen tutkimusperinteeseen (esim. Karvonen 1971, Kyntäjä 1973). Marxilaisleniniläisiä keskustelunaiheita on esimerkiksi marxilaisten sosiologien suhde (länsimaiseen) sosiologiaan, jota kritisoidaan mm. siitä, että se on epäyhtenäisempää kuin marxilainen käsitys yhteiskunnista ja luokista (Eskola 1970). Takala (1979) puolestaan lukee Santeri Alkiota marxilaisleniniläisittäin vanhanaikaisena, ei-kriittisen luokkatutkimuksen ajan edustajana, mutta osittain myönteisessäkin valossa: "On tietysti selvää, että Alkion teoreettinen sekavuus ei tee lainkaan tyhjäksi hänen poliittista merkittävyyttään (...)."

"Alkion kaikella teorioinnilla oli välitön yhteys suuren yhteiskuntaluokan todellisiin oloihin." (mt. 207)

Sosiologia-lehden kaikkia tutkimusartikkeleita, ei pelkkää luokkatutkimusaineistoa tarkastellessa on myös kiinnostavaa, että 1970-luvun luokkatutkimuksen vahvasta marxilaisuudesta huolimatta ei-marxilaista tutkimusta julkaistaan jo 1970-luvulla Sosiologian joka vuosikerrassa, mutta luokkakysymyksiin se näyttää liittyvän yleensä hyvin epäsuorasti jos lainkaan. Erityisesti merkillepantavaa on, että luokkatutkimuksen taustateorioita sivuavasta weberiläisestä keskusteluperinteestä näyttää jäävän useita tekstejä luokkatutkimusaineistoni ulkopuolelle. Niissä on tarkasteltu esimerkiksi Weberin statusteoriaa (Gronow 1976, ei luokkatutkimusaineistossa) tai weberiläisen tutkimuksen metodikysymyksiä (Jyrkinen 1975, ei luokkatutkimusaineistossa), mutta ei luokkia tai luokan kaltaisia jakoja.

1980-luvun alussa näyttää tapahtuvan toinen katkos. Marxilaisuus vähenee selvästi ja sekoittuu weberiläisyyteen. Marxilais-leniniläinen keskustelu katoaa luokkatutkimusaineistossani kokonaan jo 1980-luvun taitteessa. Viimeinen suuntausta selkeästi esitelty teksti ilmestyy vuonna 1979 ja nojaa itsekin marxilais-leniniläiseen teoriaan (Takala 1979). Sosiologian numero 1983/1 on erikoisnumero teemalla "100 vuotta Marxin kuolemasta", mutta vuoden 1983 jälkeen 1980-luvulta löytyy enää yksi luokkatutkimusartikkeli (Virtanen 1987), joka pääasiallisesti keskittyy marxilaisiin teorioihin erotuksena marxilais-weberiläistä keskusteluista.

Niissä artikkeleissa, jotka 1980-luvulla keskittyvät marxilaisiin teorioihin, esitetään usein yhteiskunnan muuttuneen sillä tavalla, että luokkajaon merkitys on katoamassa (esim. Kasvio 1983; Mäkelä 1983; Julkunen 1983). Ainoa tästä selkeästi poikkeava näkökulma on Salmella (1982, 12–19), joka marxilaisista lähtökohdista kritisoi naisten kotityön tuomista kapitalistisen tuotannon piiriin, kuten äitien siirtymistä työelämään ja lasten päiväkotijärjestelmää. Salmi (17–18) esittää kotitöiden jakamista naisten kesken korttelikohtaisesti (tekstissä ei ole käsitelty miesten osallistumista kotitöihin).

Kasvio (1983) pohtii, mitä työväenluokalle on tapahtunut ja toteaa yhteiskunnallisen aktiivisuuden muuttaneen työväenjärjestöistä uusiin liikkeisiin kymmenessä vuodessa sekä viittaa Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian tulkintaan tilanteesta (mt. 220). Kasvio päätyy itse kuitenkin esittämään, että hyvinvointikapitalismi on kriisissä, "Talouspolitiikan vanhat reseptit eivät ole enää käyttökelpoisia" nykytilanteessa (mt. 223) ja että työväenliike "reagoi jähmeästi" yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin (mt. 225). Mäkelä (1983, 190–196) kritisoi niin ikään "vanhaa työväenliikettä" mm. yhteiskunnallisen subjektin puuttumisesta ja siitä, että valtion asema on nyt liian vahva. Myös (marxilais-) weberiläiset artikkelit osallistuvat keskusteluun vanhojen luokkakategorioiden ja -merkitysten katoamisesta. Esimerkiksi Ilmonen (1982) tarkastelee E-liikkeen jäsenyyden merkitystä historiallisesti viitaten mm. Sulkusen ja toisaalta Allardtin, Asplundin ja Alestalon teksteihin uudesta keskiluokasta:

"Jäljelle näyttää jäävän vain jäsenyyden ostensiivinen merkitys. Jäseniä ollaan, koska vasemmistopuolueet edellyttävät sitä ja koska se kuuluu työläisrooliin. (...) On kuitenkin nähtävissä, että suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenteen muutos, työväenyhteisöjen katoaminen ja työläistietoisuuden uudet muodot (...) muokkaavat työläisidentiteettiä oleellisesti uudelleenlaiseksi." (Mt. 10)

1980-luvulla ja myöhemmin weberiläisyyttä edustavat Sosiologiassa erityisesti goldthorpelainen diskurssi, joka yhdistää Weberin ajatuksia luokista marxilaisuuteen, ja Erik Olin Wrightin marxilaispainotteinen teoria, johon mukaan tulee weberiläisiä aineksia. Esimerkiksi Pöntinen viittaa Goldthorpen ja kollegoiden tutkimukseen perustellessaan väitettään, että "yhteiskunnallisten asemien välinen eriarvoisuus ja mahdollisuuksien eriarvoisuus rekrytoitaessa ihmisiä näihin asemiin kulkevat jossain määrin käsi kädessä" (Pöntinen 1982, 153–154). Goldthorpe itsekkin kirjoittaa Sosiologia-lehdessä sosiaalisen liikkuvuuden yhteydestä taloudelliseen kasvuun ja asettaa sosiologialle tavoitteita ja tehtäviä: Goldthorpen mukaan pitäisi pyrkiä rakenteellisten muutosten

tekijöiden ymmärtämiseen ja "jonkinlaisen ymmärryksen saavuttaminen" suhteellisen liikkuvuuden "pysyvyydestä ja yhtenäisyydestä" (Goldthorpe 1985, 75–86).

Keskiluokkien sijoittuminen luokkarakenteeseen herättää 1980-luvulla erityistä keskustelua Sosiologiassa (esim. Konttinen 1988, ks. luku 6.1.1.). Joissakin luokkatutkimusaineiston ulkopuolisissa artikkeleissa pohditaan edelleen ainoastaan Weberin teorioita. Tämä pohdinta ei kuitenkaan näy luokkatutkimusartikkeleissa, joissa weberiläisestä teorioista ei puhuta ilman marxilaista. Esimerkiksi Peltonen (1987) luokkatutkimusaineiston ulkopuolelta pohtii kapitalismin eetosta vain Weberin Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki -esseen pohjalta.

Erik Olin Wrightin johtama kansainvälinen tutkimusprojekti (joka 1986 tuotti tulokset Suomalaisten luokkakuvassa -kirjan) vaikuttaa 1980-luvun keskusteluihin. Aiheesta kirjoitteluun Sosiologia-lehden keskusteluosiossa viitataan suoraan yhdessä artikkelissa: "Tutkimuksen perustana ovat Erik Olin Wrightin luokkateoreettiset ajatukset (...). Niitä on esitelty ja niistä on käyty keskustelua myös Sosiologia-lehden palstoilla (Kivinen 1979; Uusitalo 1979 ja Melin 1982)." (Blom 1982, 163.) Wrightin kansainvälisestä marxilais-weberiläisestä tutkimuksesta käyty keskustelu näyttää olevan omalla tavallaan neuvottelua marxilaisen ja weberiläisen diskurssin rajalla. Myös menetelmäkysymyksistä on puhetta, mutta kysymykset luokka-asetusta ja niiden määrittelyperusteista ovat keskiössä. Blom (mt., 166–167) on listannut viisi ongelmaa Wrightin luokkateoriassa. Kysymyksiä heräsi ristiriitaisten luokka-asetusten "keskinäisestä laadullisesta erilaisuudesta", valtion työläisten luokka-analyysistä, maanviljelijäväestön erityisasemasta, työväenluokan eri osien erilaisesta suhteesta pääomaan ja ammatissa toimimattoman väestön luokka-asetusta. Blom kysyy, onko pikkuporvaristo esimerkiksi samanlainen perusluokka kuin työläiset ja porvaristo, ja eivätkö pikkuporvaristo ja pientyönantajat ole kapitalistiselle tuotantotavalle alisteisia ja siitä riippuvaisia, ja pitäisikö näitä riippuvuussuhteita siis pohtia. Monet Blomin kysymyksistä koskevat kuitenkin luokkien ja ryhmien eri osien erilaista asemaa, jota Wright ei hänen mukaansa ole pohtinut riittävästi. (Blom 1982, 166.) Blom kirjoittaa myös, että

"Operationalisoinnissa ja mittaamisessakin on ongelmia, mutta niihin ei puututa tässä." (Mt. 167)

1980-luvun loppupuolella ja 1990-luvulla Sosiologian luokkatutkimusartikkeleissa näyttää tapahtuvan jonkinlainen taite ja siirtymä kulttuurintutkimukseen. 1980-luvun loppupuolella Marxilaisweberiläisiä diskursseja on edelleen, mutta niitä ei näytetä yhdistettävän bourdieulaiseen luokkakäsitykseen, eivätkä ne keskustele kulttuurintutkimusnäkökulman kanssa. Vuodesta 1990 alkaen vertailua ja yhdistelyä kuitenkin tapahtuu (esim. Ilmonen 1990). Tätä esittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa 6.1.3.

Marxilais-weberiläinen tai weberiläinen diskurssi esiintyy silloin tällöin artikkeleissa läpi 1990-luvun ja vielä 2000-luvun luokkatutkimuksessa silloin tällöin, mutta luokkien ristiriidoista ei juurikaan enää löydetä merkkejä kriittisen ajan keskustelun tavoin (poikkeuksena esim. Melin 2003). Sen sijaan marxilaisweberiläistä tutkimusperinnettä (varsinkin marxilaista) kritisoidaan ja asetetaan vastakkain uudempien teemojen kanssa. Vielä vuonna 1995 jatketaan keskustelua "toimihenkilöluokasta" (Kivinen ja Rinne 1995), joka on ollut 1980-luvun näkyvimpiä teemoja Sosiologian luokkatutkimusartikkeleissa. Tässä huomio kohdistetaan kriittisesti "ylikoulutukseen" (mt. 103).

Marxilais-weberiläinen keskusteluperinne muuttuu myös kvantitatiivisesta tutkimuksesta kvalitatiivisempaan suuntaan. Kronologisesti viimeisessä luokkatutkimusartikkelissa Kahma (2010) esimerkiksi tutkii suomalaisten luokkasamastumista sekä haastatteluaineistolla että kvantitatiivisella taustamuuttuja-aineistolla, mutta ryhmittelee haastattelujen puhettavat Weberin luokkateoreettisten käsitteiden avulla. Kahman mukaan tulokset olivat samansuuntaisia "viimeaikaisten" tutkimusten kanssa, "joissa on havaittu, että yhä suurempi osa suomalaisista samastuu keskiluokkaan tai johonkin sen osaryhmään." (mt. 92). Kahma myös toteaa:

"Kysymys luokista on sosiologisesti kompleksinen ja moniulotteinen, mikä näkyy paitsi luokan määrittelyn vaikeutena haastattelutilanteessa, myös siinä, ettei kvantitatiivisissa analyysissa voida tyhjentävästi selittää luokkaan samastumista sosiodemografisilla taustamuuttujilla. Viimeaikaisesta

sukupuolen ja luokan yhteyttä korostavasta tutkimuksesta poiketen sukupuolen vaikutusta ei havaittu myöskään tilastollisissa analyysissä merkitseväksi (...)." (Mt. 93.)

6.1.3. Bourdieulainen ja kulttuurinen luokkatutkimus Sosiologiassa

Jo 1970-luvun lopulta lähtien luokkatutkimus näyttää lähentyvän vähitellen maun, kulttuurin ja kulutuksen sosiologiaa. Luokkarakennetta tärkeämmäksi kiinnostuksen kohteeksi nousee mm. diskurssi luokasta, luokkaa edustavien yksilöiden identiteetti ja resurssit, joita hahmotetaan paljon sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman käsitteiden kautta. Kulttuurinäkökulmaiselle luokkatutkimukselle tärkeään Pierre Bourdieu'öön tosin viitataan aineistossa ensimmäistä kertaa jo vuonna 1971 (Gronow 1971). Yhteys luokkiin jää tuolloin vain yhdeksi useammista näkökulmista, mistä syystä artikkeli oli aineistossani rajatapaus. Gronow yhdistää kulttuurintutkimusta yhteiskuntarakennänäkökulmiin ja kirjoittaa kulttuurisista eroista mm. Bourdieuhun viitaten: "Sosiologiselta kannalta erot voidaan selittää sosiaalistumisprosessin puutteellisuudesta johtuviksi: kaikilla ei ole ollut yhtä paljon tilaisuutta tutustua taiteeseen ja saada opetusta siinä" (mt. 73). Tältä pohjalta on syntynyt "taidesosiologinen ajattelutapa, jota voitaisiin kutsua *yhtenäiskulttuuriteoriaksi*." (mt., kursivointi Gronowin). Luokkien kulttuuria, tapoja ja asenteita tutkitaan muutenkin jo 1970-luvulla, mutta kvantitatiivisesti (esim. Tolkki-Nikkonen 1970; Allardt 1970).

Bourdieulainen diskurssi näyttää nousevan marxilais-weberiläisen tai Goldthorpen ajatusten ohjaaman keskustelun rinnalle 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla se nousee hyvinkin vaikuttavaksi keskusteluksi Sosiologian aineistossani. Bourdieun teorioita mausta luokkien distinktiostrategiana pohditaan Alapuron (1988) artikkelissa laajasti. Tämä liittyy aiempaan kulttuurikeskusteluun: "Luultavasti kaikkein selvimmin ja varauksettomimmin ovat Bourdieuta Suomessa käyttäneet J.P.Roos ja Keijo Rahkonen, jotka ovat tutkineet uutta keskiluokkaa (...)" (Alapuro 1988, 5).

Ainakin vuodesta 1990 alkaen marxilais-weberiläisen tutkimusperinteen ja uusien suuntausten välillä on vuorovaikutusta luokkatutkimusartikkeleissa. Se näyttää painottuvan ensinmainitun tutkimusperinteen kritiikkiin. Esimerkiksi Ilmonen (1990, 82–94) vertailee tai sovittaa yhteen marxilaista ja bourdieulaista diskurssia tarkastelemalla tuotannon ja kulutuksen suhdetta. Ilmonen kritisoi Marxia esittäen, että Marx ei näe kuluttajan kulutusesineen merkityksellistä suhdetta (mt. 88). Sukupuoli- ja luokkajaot uusinnetaan eurooppalaisessa kulttuurissa Ilmonen mukaan määrittelemällä tavaroita "sukupuoli- ja luokkasidonnaisesti" (mt. 90). Keskustelun rajatapauksena Gordon (1993, 165–173) puolestaan asettaa vastakkain luokkajaon ja muut jaottelut. Hän osallistuu keskusteluun luokista kriittisesti, käy läpi teorioita ja esittää, että marxilaisuus ei ymmärrä "toiseudessa" muiden ominaisuuksien voivan olla määräävämpiä kuin luokka. Aro (2003) puolestaan tarkastelee koulutuksen ja sosioekonomisen aseman välistä yhteyttä sekä wrightilaisesta että bourdieulaisesta näkökulmasta. Aron mukaan

"Koulutusinflaatio voidaan nähdä myös statuksen ja luokka-aseman etääntymisenä toisistaan, mikäli statuksen nähdään pohjautuvan weberiläisittäin erilaisiin elämäntyyliin ja -tapoihin (...)" (mt. 313–314).

"(...) Ikärajaus 30–39-vuotiaisiin perustuu pyrkimykseen rajoittaa iän mukana kattuvan inhimillisen pääoman (työkokemus ja itseopiskelu) sekä sosiaalisen pääoman (sosiaaliset kontaktit ja verkostot) vaikutusta koulutukseen ja suhteelliseen tuloasemaan." (mt. 318).

Toisaalta "Ammatillisen aseman mittareina käytetään sosioekonomista asemaa, tarkemmin ylempien toimihenkilöiden osuutta koulutustasoin, ja bruttopalkkatuloja." (Mt. 319.)

1990-luvulla ja 2000-luvulla luokkatutkimuksen (sikäli kun sitä enää on) keskustelu kääntyy vähitellen kysymykseen, katoaako sosiaaliluokka postmodernin tai muun yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Tämä keskustelu näyttää yhdistävän joitakin aiempia diskurssijatkumia, esimerkiksi Räsänen (2000) pohtii kulutussosiologian ajankohtaisuutta postmodernin luokkatutkimuskritiikin näkökulmaa vasten kun taas Melin (2000) esittää

luokan katoamisväitteelle vastaperusteluita wrightilaisesta näkökulmasta käyttämällä tapausesimerkkiä Venäjän Karjalasta.

Kulttuurintutkimusnäkökulmasta on myös tutkittu useammassa artikkelissa työväenluokan kulttuuria. Esimerkiksi Erkko Anttila (2004) tutkii työväenkulttuurin katoamista Helsingin seudun työläisesikaupungeissa Norbert Eliasın yhteisöteorian näkökulmasta. Anu-Hanna Anttila (2004; 2009) puolestaan tutkii työväenkulttuuria historiallisesta näkökulmasta, erityisesti luokan tekemisen ja kokemisen näkökulmasta (ks. luku 6.1.4).

Uusien luokkakeskustelujen käsitteellistystä ja teoreettisen taustan pohdintaa tehdään joissakin artikkeleissa, useimmiten keskeisinä käsitteinä jokin pääoma ja viittauksia eniten Bourdieuhun. (esim. Alasuutari 1997; Johanson & Uusikylä 1998; Siisiäinen 2003; Siivonen 2005). Siisiäinen (2003) tosin vertaa Putnamin ja Bourdieun sosiaalisen pääoman käsitettä ja kirjoittaa tähänastisesta suomalaisesta keskustelusta:

"Suomalaisissa keskusteluissa Putnam on ollut Bourdieuta vahvemmin esillä ja hänen kauniit ajatuksensa sosiaalisen pääoman ruusuisista kehistä ovat saaneet puolestapuhujia yhteiskuntaelämän ja -tieteiden eri alueilta. Bourdieun teoretisointejakaan ei ole toki unohdettu, ja sosiologisissa väitöskirjoissa niiden vaikutus onkin näkynyt voimakkaana. Sen sijaan yhteiskunnallisessa keskustelussa Bourdieu, monien yhteiskuntakriitikoiden tavoin, on ollut vähän esillä 1990-laman ajoista asti." (Mt. 216)

2000-luvulla käyty artikkelimäärällisesti harva luokkatutkimuskeskustelu pysyy enimmäkseen Weberin ja Bourdieun teoriaperinteissä. Tarkastelujakson viimeisimpinä vuosina on viitattu myös mm. brittitutkija Skeggsin ajatuksiin (Anttila 2009; Kahma 2010).

6.1.4. Historiallinen ja teoreettiselta taustaltaan epäselvä luokkatutkimus Sosiologiassa

Historiallista näkökulmaa käyttävää luokkatutkimusta ilmestyy Sosiologiassa joka vuosikymmenellä ja se painottaa usein historiallista empiiristä aineistoa tuomatta juuri esiin tai pohtimatta suuresti luokkajaon teoreettista taustakeskustelua, vaikka osa keskustelusta

onkin liitettävissä erilaisiin teoreettisiin perinteisiin. Myös muuta sellaista tutkimusta on julkaistu, joka välttää paikantamasta itseään mihinkään erityiseen luokkatutkimuksen taustadiskurssiin. Käsittelen näitä kahta artikkelityyppiä yhdessä tässä aluvussa.

Vahvasti marxilaisella 1970-luvullakin historiallinen luokkatutkimus näyttää tarkastelevan taustateorioitaan vähemmän kuin muut luokkatutkimuksen suunnat: Vaikka osa siitä 1970-luvulla perustuu avoimesti marxilaisiin näkökulmiin (kuten Takala 1979), esimerkiksi Laaksovirta (1971) tutkii ammattien tutkimusta ja yhteiskuntatieteilijöiden tutkimuskohteita 1970-lukua edeltäneinä vuosikymmeninä tarkastellen lähinnä empiirisestä aineistosta tehtyjä johtopäätöksiä. Laaksovirran kiinnostuksen kohteena on myös se, ketä tutkimus palvelee, mikä on toisaalta yhdistettävissä ajan keskusteluihin luokkien intresseistä ja ristiriidoista. Sosiaalipolitiikka tutki Laaksovirran mukaan alempia sosiaalisia kerrostumia kuin sosiologia (mt. 23–25).

Marxilaisia historiallisia katsauksia luokkanäkökulmasta on esimerkiksi Koskelaisen (1976) teksti "sukupuolisen voimatalouden säätelystä". Teksti vertailee seksuaalisuutta koskevia poliittisia ohjelmia ja seksuaalisuuden yhteiskunnallista asemaa kapitalistisessa yhteiskunnassa ja Neuvostoliitossa sekä kommunistisessa liikkeessä mm. Herbert Marcusen tulkinnan kautta. Koskelainen esittää esimerkiksi, ettei seksuaalisuuden vapautuminen ole hävittänyt yhteiskuntaluokkia (mt. 144–145). Toivonen (1976; 1977) puolestaan viittaa laajempaan historiakeskusteluun rakennemuutoksesta marxilaisissa teksteissään Suomen maatalousväestön taloudellisesta asemasta sotien välillä. Toivonen kirjoittaa: "Maailmansotien välinen aika pulakausineen ja fasismin nousuineen on varsinkin nykyisin, ehkä jossain määrin vastaavien ilmiöiden uudelleen tunkeutuessa esiin, tullut kiintoisaksi tutkimuskohteeksi." (Toivonen 1977, 3) Toinen Toivosen tutkima tema liittyy toiseen keskusteluun kansalaissodasta: "Luokkasodaksi muodostuneen kansalaissodan taustatekijöitä on kirjallisuudessa analysoitu paljon." (Mt. 89) Toivonen esittää, että "(...) pyrittäessä ymmärtämään luokkasodan sosiaalista taustaa on olennaista selvittää juuri maatalousväestön luokkajakaumaa." (Mt.)

Tutkimukset, joissa historiallisen tarkastelun kohteena on luokkajaon muutos, käyttävät lähteenään väestötilastojen ammattiluokituksiin perustuvia luokkajakoja tai vielä varhaisempia säätyjakoja. Tarkastelen tilastointia ei-diskursiivisena elementtinä luvussa 6.4. Tilastojen pohjalta esimerkiksi Elovainio (1971) tarkastelee opiskelijoiden sosiaalisen taustan muutoksia 1800-luvulta lähtien (tarkasteltavina luokka ja sukupuoli) eikä tuo esiin tai pohdi tilastoinnissa laaditun luokkajaon taustateorioita. Myöskään esimerkiksi Toivonen (1975) ei tee niin Suomen teollisuuden luokka- ja kerrostumajaon muutoksista kertovasta tutkimusartikkelissaan, joka pohjautuu väestönlaskentatilastoihin. Toivonen kuitenkin toteaa, että "Itsenäisen väestön" (etenkin käsityöläiset) osuus on pienentynyt ja toimihenkilöiden osuus kasvanut; "Tiettyjen toimihenkilöryhmien lähentymistä työväenluokkaan on tapahtunut" (mt. 10). Tämä näyttää olevan yhdistettävissä laajempaan keskusteluun keskiluokan proletarisoitumisesta. Haranne (1979) puolestaan tutkii äänestäjien uusjakoa Suomessa toisen maailmansodan jälkeen valmiin tilastoaineiston perusteella, mutta käsittelee äänestäjäkunnassa tapahtuneita muutoksia, ei luokkajaottelun teoreettista perustaa – tosin hän viittaa myös brittiläiseen tutkimukseen ja funktionalistisiin teemoihin (ks. luku 6.1.1.).

1970-luvulla muita luokkateoriaa käsittelemättömiä tutkimusartikkeleita on esimerkiksi Pöntisen (1979) teksti sosiaalisen liikkuvuuden tutkimusmenetelmistä. Hän sivuaa luokkatutkimuksen taustateoreettisia keskusteluja tai jaotteluja lähinnä vain sivulauseessa ja kryptisesti: "Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimus on osa stratifikaatiotutkimusta, jota Suomessa yritetään neutraalisti kutsua luokkien ja kerrostumien tutkimiseksi." (Pöntinen 1979, 217).

1990- ja 2000-luvuilla luokkanäkökulma näyttää olevan ongelmattomampi sovellettuna historiallisessa tarkastelussa kuin yhteiskunnan nykytilanteen kuvaamisessa, koska kukaan tuskin on kiistänyt sitä, että luokkia on ollut olemassa historiallisesti. Esimerkiksi Anu-Hanna Anttila ottaa vielä vuonna 2009 luokan yhdeksi näkökulmistaan työväenhistorian tarkasteluun kyseenalaistamatta tätä viitekehystä:

"Olen lähestynyt artikkelissani etenkin luokan ja sukupuolen kategorisoinnin yhteisvaikutusta suhteessa luokan tekemiseen ja kokemiseen suomalaisen työväenluokan järjestämisessä 1900-luvun alussa. Näiden kahden jäsentämistavan lisäksi ikä ja seksuaalisuus risteytyivät monitasoisia valtasuhteita kuvaavissa teksteissä." (Anttila 2009, 93).

Historialliset luokkaa käsittelevät artikkelit ovat 1990-luvulta alkaen muiden samanaikaisten keskustelujen tavoin aiempaa enemmän painottuneet kulttuuriin ja luokkadiskurssien tutkimiseen. Toisaalta luokan kokemisen historiallinen tutkimus (esim. Anttila 2004; 2009) ei yleensä ota kantaa siihen, onko luokkajako olemassa ei-kulttuurisessa mielessä; esimerkiksi Anttilan (2009) luokka-analyysi hyödyntää "(...) Beverly Skeggsin, Pierre Bourdieun ja E.P.Thompsonin teoksissaan esittelemää luokan tekemisen ja kokemisen näkökulmaa." (Abstr.)

6.2. Luokkadiskurssien sisäiset muutokset British Journal of Sociologyssa

Aineistooni kuuluvien artikkelien taustateoriat ovat etenkin 1970-luvulla heterogeenisiä, etenkin jos vertaa Sosiologia-lehteen. Ne näyttävät olevan keskenään tasavertaisempia eikä yksi suuntaus näytä nousevan voimakkaasti hallitsemaan keskustelua, vaikka marxilaisia ja weberiläisiä diskursseja onkin paljon. Linjanvetoja tehdään artikkeleissa, mutta ne ovat moninaisia. Luokkatutkimus ei siis BJS:ssä näytä olevan missään vaiheessa sisäisesti yhtenäinen, jatkuva diskurssi. Joitakin tendenssejä kuitenkin on. Kaikilla vuosikymmenillä weberiläiset luokkadiskurssit ovat keskustelussa vahvasti esillä, erityisesti 1970-luvulla, sekä funktionalistisissa että kriittisissä artikkeleissa. 1980-luvulta asti luokkatutkimusaineistoni artikkelit myös viittaavat toisiinsa enemmän kuin 1970-luvun aineisto. Keskustelu luokasta yhdistyy BJS:ssäkin joskus keskusteluun oikeudenmukaisuudesta ja siitä, mitä yhteiskunnalta pitäisi vaatia, esimerkiksi sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja thatcherilainen politiikka herättävät keskustelua.

1980-luvulla BJS:n luokkadiskurssi näyttää muuttuvan teoreettiselta pohjaltaan yhtenäisemmäksi, vaikka ei täysin yhtenäiseksi. Goldthorpe kollegoineen näyttää kuitenkin olevan keskustelussa tuolloin erityisen näkyvällä sijalla omine teorioineen: heidän laatimaansa moniportaista luokkamallia sekä käytetään että kritisoidaan. Myös Registrar Generalin eli Britannian väestötilastointijärjestelmän vaikutus tutkimuksiin herättää keskustelua.

1990-luvulla näyttää olevan goldthorpelaisen diskurssin taitekohta. Se ei näytä hallitsevan luokkadiskurssia enää niin näkyvästi kuin 1980-luvulla, ja "Goldthorpe et al." luokkamalleineen ja -teorioineen joutuu yhä enemmän kritiikin kohteeksi. Tähän liittyy myös (luvussa 5 esittelemäni) keskustelu luokkatutkimuksen suosion laskusta. Toisaalta myös luokkateorian vahvaa asemaa tai tärkeyttä sosiologialle korostavia diskursseja esiintyy edelleen.

1990-luvun aikana luokkatutkimuksen keskustelut moniaineeksistuvat taas: goldthorpelaisuuden rinnalle nousee esimerkiksi funktionalismia, marxilaisuutta ja patriarkaattiteoriaa. Bourdieulaisuuteen viitataan selvästi harvemmin kuin Sosiologia-lehdessä, mutta parissa artikkelissa tämä on taustateorianaa. Kaikesta huolimatta diskurssien välillä ei näy minkäänlaista erityisesti erottuvaa konfliktia siten, että jokin teoria joutuisi voimakkaasti puolustuskannalle tai lakkaisi esiintymästä keskustelussa.

Vuosituhtien vaihteen tienoilla BJS-aineistossa alkaa näkyä enemmän kulttuuri- ja rakennediskurssien vastakkainasettelua. 2000-luvulla, kun luokkamallin relevanssista nykyajalle keskustellaan aiempaa enemmän (ks. myös luku 5.2), bourdieulaisuus nousee korostuneemmin esiin. Luokkadiskurssi joka tapauksessa näyttäisi leviävän edelleen moneen suuntaan, ehkä jopa enemmän kuin 1990-luvulla. Kulttuurinen ja rakennenäkökulma ovat mukana, mutta tuoreita näkökulmia luokkiin etsiskellään ja vanhoja teorioita yhdistellään.

6.2.1. Funktionalistinen luokkatutkimus BJS:ssa

Aineistoni kronologisessa alussa on funktionalismin ja muiden suuntausten vuoropuhelua. 1970-luvun jälkeen funktionalistista diskurssia ei juuri puolusteta, ja kritiikkiä sitä kohtaan esitetään jonkin verran joka vuosikymmenellä. Myös funktionalistisiin teemoihin positiivisesti viittaavia puheenvuoroja on kuitenkin joka vuosikymmenellä, joten ainakaan täydellisestä funktionalismin diskurssin häviämisestä ei voitane puhua, vaikka muut suuntaukset nousevatkin keskustelussa vakavamminotettaviksi.

Funktionalistisiin tai positivistisiin diskursseihin keskitytään kuitenkin täysin, kriittisiä teemoja ilmeisesti huomioimatta, muutamissa BJS:n 1970-luvun alkupuolen artikkeleissa (esim. Kemeny 1970; Yuchtman & Fishelson 1972). Esimerkiksi Yuchtman ja Fishelson tarkastelevat teoreettisia ja metodologisia ongelmia ammattiarvostushierarkioiden tutkimuksessa ja esittävät: "Since the distribution of rewards is the essence of any stratificational system, the hierarchy of occupational prestige is regarded by many as one of the basic ingredients of this system." (Yuchtman & Fishelson 1972, 159) Tutkimuskysymykset liittyvät aineiston 1970-luvun positivistisissa luokka-artikkeleissa usein ammattiarvostukseen. Yuchtman ja Fishelson esittävät tutkimuksessaan Israelin väestön käsityksistä, että ammattiarvostustutkimusten taustalla piilee merkittävässä määrin kysymys siitä, kuinka suuri merkitys teollisella rakenteella (tai teollistumisen asteella) on ammattiarvostusasteikon määrittämisessä (mt. 160). Kirjoittajien oma panos keskusteluun on kuitenkin kulttuurisen vertailun tuominen rakennevertailun rinnalle (mt). Tämä ja muutama muu artikkeli (esim. Scase 1972; Form 1974) liittyvät keskusteluun Inkelesin "industrial man" -hypoteesista, jonka mukaan kaikissa teollistuneissa maissa ammattien hierarkia arvostuksen mukaan on samankaltainen.

1970-luvulla BJS:n teoreettinen heterogeenisuus Sosiologia-lehteen verrattuna näkyy siinäkin, että funktionalistisia ja kriittisiä diskursseja myös yritetään yhdistellä selvästi enemmän kuin Sosiologia-lehdessä 1970-luvulla (esim. Rapoport & Rapoport 1974; Form 1974; Stolzman 1974). Form (1974) yhdistää konfliktiteoreettisten ja positivististen keskusteluperinteiden ajatuksia kritisoidakseen niitä Inkelesin "industrial man" -hypoteesin

pohjalta. Hän ottaa tarkasteltavaksi Durkheimin ja Marxin jakaman ajatuksen, että työläiset eivät ole mukana yhteiskunnan yhdistyselämässä, ja ennustuksen työläisten uudesta itseorganisoitumisesta: uusi yhteiskunta järjestäytyisi tämän organisaation ympärille vähitellen teollistumisen myötä. Form kritisoi ajatusta: vaikka anomiset ja vieraannuttavat olosuhteet vallitsevat, työläiset eivät ole organisoineet elämäänsä integroivaa verkostoa. "Some sociologists still cling to these ancient ideas despite disconfirming evidence.", Form esittää. (Mt., 442.) Tämän sijaan Form esittää peruskysymykseksi, onko teollistumisella ollut vaikutusta työläisten elämään. Kritisoimiaan Marxin ja Durkheimin ajatuksia kiinnostavampana hän pitää "the industrial man" -hypoteesia. (Mt.)

Stolzman puolestaan puolustaa funktionalististen argumenttien ja konfliktargumenttien yhteenliittämistä, mistä hän käyttää ilmausta "the rescue of the classical consensual view of society from its current state of disrepute by fusing it with tenets derived from conflict framework" (Stolzman 1974). Hän summaa oman aikansa keskustelua seuraavasti:

"(...)it was not so long ago that mavericks like David Lockwood and others dared to challenge the 'overintegrated' conception of society permeating much of the Western (especially American) society. Prompted in large measure by the tumultuous political events of recent years, the hegemony once enjoyed by the functionalist image of social reality appears to have been at least partially undermined." ... "But, on the other hand, the possibility of substituting a simplistic conflict model for a simplistic consensus model is by no means unthinkable." (Stolzman 1974, 3)

Stolzman hyödyntää myös Durkheimin moraalin käsitettä: "Indeed, one of Durkheim's enduring contributions to social theory was to demonstrate that the division of labour, long regarded as a purely economic fact, is also a moral fact." (Mt.) Bonneyn (1975) teksti gettokulttuurista viittaa laajempaan keskusteluun "alaluokasta". Gettojen asukkaiden arvojen jakautuminen alaluokkakeskustelussa sovinnaisiin ja poikkeaviin (työtävieroiksi) voi saada eri merkityksiä, Bonney huomauttaa: "Discussion of work values and behaviour in black lower class life reveal divergent perspectives corresponding to much broader theoretical conflicts." (Mt., 435)

Mielenkiintoiselle rajapinnalle näyttää sijoittuvan myös Knightsin (1975) teksti. Knightsin päämääränä on "(...) developing a classificatory model of occupations which bears some relationship to the mass of occupational studies while also having theoretical significance." (Mt. 305.) Niinpä Knights kehittää ammattien luokittelumallin, joka yhdistää Marxin, Weberin ja Durkheimin – "sociology's three grand masters" – kontribuutioita ammattiluokkatutkimukseen (mt. 294). "In surveying the literature three sociological concepts (...) emerged as dominant theoretical tools: community, action and social class.", Knights kirjoittaa (mt). Ammattiluokitusmalleista käyty marxilais-weberiläinen keskustelu jatkuu Knightsin artikkelin jälkeisinä vuosina. Sitä tarkastelen lisää alaluvussa 6.2.2.

Kuitenkin aineistossa näkyy merkkejä myös jonkinlaisesta katkoskohdasta funktionalistisissa diskurssissa viimeistään vuoden 1974 paikkeilla, jolloin positivistiset funktionalistiset artikkelit harvenevat. Funktionalismia kohtaan esitetään toisinaan jyrkkää kritiikkiä. Esimerkiksi jo vuonna 1971 Smyth vertaa amerikkalaista ja brittiosologiaa ja kritisoi ensinmainittua. Smyth esittää, että amerikkalaista sosiologiaa voidaan luonnehtia idealistiseksi samaan aikaan kun se erottautuu marxilaisuudesta. Smyth kyseenalaistaa myös, voidaanko ammattien arvostusta ("prestige") ylipäänsä tutkia:

"And if the practice of economists is to be followed—that is, to deny that interpersonal comparison and aggregation of personal valuations is meaningful—then Parsons's and Hatt's theories of social stratification will have to be abandoned by sociologists. The notion of a 'social order' (and hence terms like 'social status' and 'total societal position'), it would appear, is of no more operational significance to sociology than the notion of 'social welfare' is to economics. This is not to deny that the concepts are meaningful, but is merely to assert that they are scientifically useless." (Smyth 1971, 392.)

BJS:ssa useampien artikkeleiden kohdalla kuin Sosiologia-lehdessä oli vaikea määritellä tekstiä yksiselitteisesti johonkin tiettyyn diskurssiin, toisinaan keskustelussa yhdistellään monia keskusteluperinteitä ja käsitteitä luovasti. Funktionalismikin näyttää käsitteenä saavan eri merkityksiä eri teksteissä: Stehr (1974) kommentoi ammattiarvostuskeskustelua

kategorisoimalla Hodgen (et al.) ei-strukturalistisen näkökulman funktionalistiseksi ja yhden maan sisälle rajoittuneeksi. Lisäksi Stehr, Popperin hengessä, syyttää ei-strukturalisteja falsifioimattomuudesta. Stehr itse pyrkii nostamaan aiempaa suuremman huomion kohteeksi "dissensuksen" käsitettä eli ammattiarvostuksen systemaattista vaihtelua haastateltavien joukoissa. (Stehr 1974, 411–412.) Stehrin tutkimus on osa Kölnin yliopiston laajempaa projektia "Social Prerequisites of Technological Change" (mt. 417). 1990-luvulla Goldthorpe taas niputtaa marxilaiset ja liberaalit luokkateoriat osaksi suurempaa yhteiskunnallisen muutoksen teorioiden kokonaisuutta, jota yhdistää funktionalismi ja teleologisuus: kummatkin suuntaukset liittävät yhteiskunnan kehityksen luokkamuodostukseen tai dekompositioon (Goldthorpe 1996, 482–484). Goldthorpe itse ehdottaa tuolloin ratkaisuksi luokkatutkimuksen ongelmiin ja esimerkiksi koulutuksen luokkaerojen selittämiseksi rationaalisen toiminnan teoriaa (mt. 485–486).

1980-luvulla ja myöhemmin funktionalistis-positivistiset keskusteluperinteet jäävät enimmäkseen sivuosaan tai jopa näkymättömiin goldthorpelaisen diskurssin ja marxilaisten teemojen ollessa näkyvämpiä keskusteltavia aiheita, eikä funktionalismista puhuta juuri lainkaan positiivisesti. Kuitenkin vuonna 1986 Forster kirjoittaa vielä:

"The association of functionalism in sociology with consensus models of society and consequently with a conservative outlook has been widely commented upon and does not need elaborate documentation. However, more detailed consideration can fruitfully be given to the similarities between positions adopted by functionalists and those maintained by non-sociologists (...) associated with a conservative model of society." (Forster 1986, 74)

Forsterin mukaan koko funktionalismia ei pitäisi jättää huomiotta konservatiivisen puolueellisuuden takia, koska funktionalismin ympärillä käydyt keskustelut ovat nostaneet esiin tärkeitä puheenaiheita ei-funktionalisteillekin, kuten että ajatus "tarpeista" on problemaattinen. (Mt. 86) Myös vuonna 1996 Lockwood pyrkii yhdistämään funktionalistiset ja konfliktiteoreettiset ajatukset funktionalistiseksi stratifikaatiomalliksi, jossa huomioidaan sekä luokkarakenteen että luokkakonfliktien ja epätasa-arvon vaikutus yhteiskunnan integraatioon (Lockwood 1996, 531–550). Weberiläisen (mahdollisesti

funktionalistisen) ja marxilaisen valtanäkökulman vastakkainasetteluissa ja vertailuissa korostetaan toisinaan luokan ja (weberiläisen) statuksen käsitteen eroja ja näiden keskinäistä suhdetta (esim. Weinberg & Lyons 1972; Barbalet 1980), ja näin tekee myös Lockwood (mt.).

6.2.2. Marxilainen ja weberiläinen luokkatutkimus BJS:ssa

Siinä missä 1970-luku Sosiologia-lehdessä on marxilaisinta aikaa, se näyttää olevan BJS:ssa sekä weberiläistä että marxilaista. Luvussa 6.2.1. mainitsemani taitekohta vuoden 1974 tietämällä näkyy marxilaisisten tekstien ja teemojen lisääntymisenä funktionalististen harvetessa. Weberiläiset ajatukset ovat tärkeitä toisinaan myös joillekin funktionalisteille tai funktionalistisen ja kriittisen ajatusperinteen yhdistäjille, jotka keskustelevat ammattiarvostuksesta mm. weberiläisittäin (esim. Weinberg & Lyons 1972; Knights 1975). Kuten Sosiologia-lehdessäkin, BJS:ssä luokkatutkimusaineiston ulkopuolelle jäi useita luokkatutkimuksen mahdollisiin taustakeskusteluihin (mutta ei luokkaan) liittyviä weberiläisiä artikkeleita (esim. Bocoock 1971 aineiston ulkopuolelta; Rotenberg 1975 aineiston ulkopuolelta). Kaikilla vuosikymmenillä weberiläinen keskusteluperinne näyttää olevan tärkeimpiä BJS:ssä, mutta 1970-luvun puolestavälistä asti sitä yhdistellään marxilaisiin diskursseihin, erityisesti Goldthorpen ja kollegoiden näkökulmasta. Varsinkin funktionalismi ja marxilaiset tai marxilais-weberiläiset diskurssit kohtaavat artikkeleissa monin tavoin (ks. myös luku 6.2.1.) Marxilaisuutta yhdistetään ja suhteutetaan BJS:n artikkeleissa lisäksi muihinkin diskursseihin.

Marxilaisuutta luokkateoreettisena suuntana kritisoidaan muutamassa artikkelissa (esim.), mutta joissakin sitä myös kannatetaan tai puolustetaan itsenäisenä diskurssinaan, varsinkin karkeasti ottaen ajanjaksolla vuodesta 1974 1980-luvun alkupuolelle (esim. Petras 1970; Connerton 1974; Bechhofer, Elliott & Mccrone 1978; Hamilton 1981; Bradley & Gelb 1980). Petras tarkastelee Chilen vaalitulosten 1958 ja 1964 merkitystä marxilaiselle teorialle ja puolustaa marxilaista tulkintaa. Hän kumoaa aiemmin esitettyjä väitteitä Chilen työväenluokan oikeistolaisesta äänestyskäyttäytymisestä ja siitä, että se osoittaisi Marxin

olevan väärässä. Petras toteaa kuitenkin, että liittoutuneista sosialisteista ja kommunisteista ei Chilessä ole vastusta laajapohjaisille kristillisdemokraateille. Chilen sosialisti- ja kommunistipuolueiden oletetaan keskustelussa olevan todistetusti ja selkeästi työväenluokan puolue, minkä vuoksi työväenluokan pitäisi marxilaisittain ajatellen äänestää niitä, mutta Petras esittää aiemman tutkimuksen laskentamenetelmiin parannusehdotuksia joita käyttäen näyttääkin siltä, että todellisuudessa enemmistö työläisistä on äänestänyt sosialistista Allendea presidentiksi. (Mt.) Petras esittää, että chileläisten työläisten luokkatietoisuus on voimakkaampaa teollisuuskaupungeissa:

"It is precisely in the conditions of life in the cities and industrial towns that the workers' class consciousness is more likely to develop, where, as Frederick Engels once put it, 'the last vestiges of the old system of benevolent paternalism between masters and men' are eroded." (Mt. 19)

Connerton (1974) puolestaan yrittää avata Marxin yhteiskuntateorian tietoteoreettista taustaa Lukácsin Historia ja luokkatietoisuus -teoksen kautta. Hän esittää: "(...) it was this work (...) which taught the twentieth century to view Marx through the spectacles of Hegel rather than those of Engels'." (mt., 162). Mayes (1977) esittää trotskilaisin argumentein ja Kiinaa yhtenä esimerkkinä käyttäen, että uskomusjärjestelmät on mukautettu kapitalismin ideologisiin tarpeisiin eikä toisin päin (mm. vasta-argumenttina weberiläiselle ajatukselle protestanttisesta etiikasta). Maravall (1979) vertailee keskenään marxilaisia teorioita. Hän pyrkii osoittamaan, että "funktionalistiseksi marxismiksi" kutsuttu ajattelutapa ei toimi tyypistäessään sosialidemokratian rinnakkaiselon kapitalistisen talouden kanssa virheellisesti vain funktionaaliseksi suhteeksi, ja että parempia marxilaisia valtioteorioita ovat sellaiset, jotka ottavat yksilöiden toiminnan paremmin huomioon (mt. 279).

Korporatismien teorit ovat marxilaisten ja weberiläisten keskustelujen eräs juonne, johon palataan muutaman kerran, toisin kuin Suomen aineistossa, jossa näitä käsitelti vain yksi teksti. Esimerkiksi Panitch (1980) vertailee erimielisiä teorioita aiheesta ja sijoittaa itsensä luokkateoreettiseen lähestymistapaan, mutta varauksin:

"It should be stressed that in calling for a 'class-theoretical' rather than a 'group-theoretical' approach to the definition of corporatism, I am not suggesting that all interest groups can in some sense be reduced to classes or class fractions." (Mt., 176)

Myös esimerkiksi Scott (1990), Hill (1995) ja Bond, Glouharova ja Harrigan (2010) tarkastelevat korporatismia, mutta eri näkökulmista. Scott tarkastelee teesiä managerivallankumouksesta, jota hänen mukaansa on pidetty validina kuvauksena Britannian luokkarakenteen kehitystrendistä (Scott 1990, 371). Scott esittää, että teesin kaksi ongelmaa ovat manageri-käsitteen monimerkityksisyys sekä käsitteiden "corporate rule" ja "corporate control" sekoittaminen keskenään (mt. 358). Hill ja Bond ym. tarkastelevat pikemminkin yritysjohtoa eliittinä. Bond ym. analysoivat eurooppalaisten yritysjohtajien poliittista mobilisaatiota ja johtajien sosioekonomisia taustoja selkeimmin marxilaisesta valtanäkökulmasta:

"In this paper we adopt a perspective on business politics that has closest kin among researchers who have argued that a core of actors, from financial oligarchies (Lenin 1916) through power elites (Mills 1956) to inner circles (Useem 1984), take leading political roles." (Bond, Glouharova & Harrigan 2010, 307.)

Kuten Sosiologia-lehdessä, myös BJS:ssä on hyvinkin teoriapainotteisia marxilaisia/weberiläisiä artikkeleita. Esimerkiksi Turner (1977) käsittelee strukturalismia ja weberiläisyyttä "projekteina", jotka taistelevat keskenään tieteellisestä maaperästä. Hän hahmottelee aikansa keskustelua hyvin teoriapainotteisessa artikkelissa Weberin sosiologian strukturalistisesta kritiikistä:

"Many generations of sociologists have been raised in the belief that Max Weber was a seminal founder of the discipline (...). (...) Of course, Weber's methodology, epistemology, and his empirical research have long been subject to criticism. However, the criticisms of philosophers and sociologists, like Peter Winch, Alfred Schutz and Talcott Parsons, have been at least sympathetic to Weber's general approach to sociology. In recent years far more radical criticisms have been raised against Weber's claims to

scientificity by a group of writers who can be broadly labelled as 'structuralist'." (Mt. 1)

Turner itse argumentoi joidenkin Althusserin strukturalististen näkökulmien puolesta, mutta myös problematisoi asetelmaa: "The general thrust of my argument will be to the effect that the Althusserian distinction between ideological and scientific work is valid, but that Weber cannot easily and unambiguously slotted into the ideological problematic of the subject." (Mt. 2). Turner kuitenkin lisää asetelmaan rajanvedon strukturalismin ja sosiologian välille:

"(...) by showing that Weber's sociology is not wholly and systematically subjectivist or historicist, I have attempted to present the admittedly rather minimal possibility that the relationship between structuralism and sociology is not finally or neatly broken." (Mt. 6).

Yleistä, lähinnä marxilais-weberiläistä ammattiluokkien luokittelumallia pyritään BJS:n aineistossa muotoilemaan, testaamaan ja kehittämään eteenpäin 1970-luvun puolestavälistä asti (esim. Gibson 1974; Knights 1975; Goldthorpe & Llewellyn 1977; Osborn & Morris 1979; Erikson, Goldthorpe & Portocarero 1979, 1982 ja 1983; Smith 1982; Murgatroyd 1984; Breen & Whelan 1985; Hope, Schwartz & Graham 1986; Marshall & Rose 1988; Drudy 1991; Marshall & Swift 1993). Tämä väestönlaskentaluokitteluakin tarkasteleva keskustelu on 1980-luvulla näkyvin marxilaisen ja weberiläisen luokkatutkimuksen teema aineistossa. Keskustelu luokitusjärjestelmistä saa myöhemmin, 1990-luvulla, bourdieulaisia vaikutteita. Macdonald (1984) hahmottaa aikansa stratifikaatiokeskustelun jakautuvan uusmarxilaiseen luokkarajojen tarkasteluun ja weberiläiseen sulkeumakeskusteluun.

1980-luvun luokkatutkimusaineistossa marxilaiset ja weberiläiset luokkadiskurssit ovat edelleen kaikkein yleisimpiä. Goldthorpen ja hänen kollegoidensa laatimaan moniportaiseen luokkamalliin viitataan selkeästi eniten. Sitä sekä käytetään että kritisoidaan. Goldthorpen teoreettiset valinnat ovat niin ikään keskustelun kohteena. Keskustelun kronologisessa alussa Gibson (1974) ja Knights (1975, 305) korostavat Goldthorpen ja Lockwoodin teesiä,

että työväestön ja keskiluokan jaottelussa on huomioitava normeihin ja tilanteisiin liittyvät aspektit taloudellisten seikkojen lisäksi. Goldthorpe kirjoittaa 1970-luvun loppupuolelta lähtien kollegoineen BJS:ssä paljon luokittelumalliensa laadinnasta ja samalla

Ammattiluokituskeskustelujen eräs juonne on debatti luokkien välisestä liikkuvuudesta. Tähän liittyy viittauksia kansainvälisiin liikkuvuustutkimuksiin ja näiden tutkimusraportteja. Erikson, Goldthorpen ja Portocareron (1979) mukaan 1970-luvulla liikkuvuudesta käytyjen keskustelujen taustalla on aiempi keskustelu Lipsetin ja Zetterbergin vuonna 1959 esittämästä teesistä, jonka mukaan sosiaalinen liikkuvuus on samankaltaista monissa teollistuneissa yhteiskunnissa (mt., 415). Goldthorpe ja Llewellyn (1977) kritisoivat myös marxilaisia ja post-marxilaisia liikkuvuusanalyysijä siitä, etteivät ne erottele riittävästi sukupolvien sisäistä ja välistä liikkuvuutta. Goldthorpe, Erikson ja Portocarero (1982) pohtivat myös kansainvälisten liikkuvuuserojen merkitystä ja sitä, liittyvätkö siihen yhteiskunnan rakenteelliset vaikutukset.

Ammattiluokituskeskustelujen toinen juonne liittyy Britannian taloustilanteeseen 1980-luvulla. Tämä keskustelu näyttää sijoittuvat osin taloustieteellisen keskustelun rajapintaan ja on osittain luokkamallikeskustelusta erillinenkin. Taloussosiologi Smith (1982, 302–303) kumoo Goldthorpen väitettä, jonka mukaan brittien voimakas inflaatio olisi strategia aggressiivisen ja voimakkaan työväenluokan hallitsemiseksi. Inflaation ja ansiotulojen suhdetta Britanniassa tarkastelee myös Noble. Hänkin tutkii väitettä intressiryhmien valtatasapainon yhteydestä inflaatioon (1985). Marshall, Rose, Volger ja Newby (1985) puolestaan tutkivat talouslaman vaikutusta luokkaprosesseihin 1980-luvun Britanniassa ja tämän implikaatioita Essexin luokkatutkimusprojektin kannalta. Tutkimus on osa kansainvälistä luokkarakenne- ja luokkatietoisuustutkimusta, jossa mukana on myös Skandinavia. Marxin, Durkheimin ja Weberin teorioihin pohjautuvassa analyysissään kirjoittajat toteavat Thatcherin hallituksen pyrkivän pois kansalaisuus- ja statuspohjaisesta tasa-arvoistavasta politiikasta ja luokkaeroja kasvattavaan politiikkaan:

"(...) whereas previous governments of both parties pursued policies *via* a mixed economy which emphasized citizenship and social status over social

class (interventionism rather than the use of market forces), the Thatcher government is attempting to reverse that process. (...)

(...) So far the government has carried the day, but if our analysis is correct, one of the main reasons it has done so is because for most people the benefits of citizenship and the maintenance of at least basic living standards still outweigh the extent to which market forces, and therefore class based inequalities, have been reimposed." (Mt., 279. Kursivointi Marshallin ym.)

Essexin luokkatutkimusprojektiin viitataan hieman myös myöhemmin, esimerkiksi 1990-luvulla Marshallin ja Swiftin (1993, 196) mukaan Essexin tutkimusraportti totesi Britannian sodanjälkeisen projektin "avoimemman yhteiskunnan" edistämiseksi talouskasvulla, koulutus uudistuksella ja luokkaeroja tasaamalla epäonnistuneen. Marshall ja Swift esittävät Essex-raportin tutkimusaineiston perusteella, että väite Britannian luokkarakenteen meritokraattisuudesta ja mahdollisuuksien tasa-arvoisuuden toteutumisesta siinä kumoutuu. He käsittelevät kantaottavasti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä ja vaativat tasa-arvon edistämistä poliittisella interventiolla (mt., 187–188). He myös puolustavat goldthorpelaisia luokkakategorioita niiden sukupuolisokeudesta huolimatta. (Marshall & Swift 1993.)

Knightsin (1975) lisäksi esimerkiksi Osborn ja Morris (1979) ehdottavat vaihtoehtoisia luokkamalleja. Osbornin ja Morrisin mukaan ammattiaseman samastaminen luokkaan on osasy sosaaliluokan käsitteen "yleiseen köyhtymiseen" (mt., 40). Osborn ja Morris myös viittaavat myönteisesti Goldthorpen ja Hopen ammattistatuksen mittausperiaatteisiin:

"Whatever the method of classification, the ranking of occupational status is inevitably used in a much wider sense to refer to cultural, social and economic differences in the home and community setting and is not restricted just to the occupational context." (Mt., 41.)

Marxilaiset ja weberiläiset luokkadiskurssit esiintyvät muutaman kerran BJS:ssä keskusteluissa sukupuolen merkityksestä luokka-analyysissä: aiempi mittaustapa, jossa kotitalouksista tehdyissä tutkimuksissa huomioidaan vain miehen (perheen oletusarvoisesti ainoan työssäkävijän) vastaukset, joutuu kasvavan kritiikin kohteeksi. Tällä kritiikillä on

yhteys naistutkimuksen alan keskusteluihin. Esimerkiksi Scharf (1977) kritisoi erityisesti marxilaista luokkateoriaa sukupuolijaon merkityksen vähättelystä. Myöhemmin Murgatroyd (1984) esittää, että huolimatta lukuisista stratifikaatiotutkimukseen kohdistuneista seksismikritiikeistä pääosa ammattien luokituksista tutkimuksissa on edelleen kohdistunut ainoastaan miehiin, eikä miesten ja naisten välistä merkittävää luokitusten vertailua ole tehty. Abbott ja Sapsford (1986) tutkivat naimisissa olevien työläisnaisten luokkasamaistumista ja kirjoittavat, että aiemman 20 vuoden aikana on keskusteltu huomattavasti naisten luokka-aseman analysoinnista. He esittävät myös, että *Sociology*-lehden sivuilla on käyty merkittävä keskustelu Goldthorpen pitäytymisestä vanhassa mittauksessa. Heidän oma tutkimuksensa on lisäys tähän keskusteluun. (Mt.) Abbott ja Sapsford toteavat tutkimustuloksissaan, että Britanniassa naisten luokkaidentiteetin muodostumisessa tärkeimmällä sijalla on koulutus. (Mt., 535.)

Jo 1980-luvun puolella, mutta erityisesti 1990-luvulla Goldthorpen ja kollegoiden teoria joutuu yhä enemmän kritiikin kohteeksi, esimerkiksi kun sitä testataan empiirisesti (Davies 1995). Keskustelu ei kuitenkaan ole suuresti juuri rakennenaikokulmaa vastustavaa, vaan vaihtoehtoina ovat usein esimerkiksi sukupuolijaot ja toiset luokkarakennemallit, kuten Savagen ja hänen kollegoidensa esitys fragmentoituneista keskiluokista – Savagen keskiluokkamallista keskustellaan useassa artikkelissa myös 2000-luvun puolella (esim. Savage 1998). 1990-luvulla on laajemminkin hajaantumispiste luokkadiskurssissa moninaisten teorioiden ja lähestymistapojen ilmaantuessa keskusteluun. Goldthorpe (1996) itsekin kehittää radikaalina vaihtoehtona omien tekstiensä hallitsemalle perinteiselle luokkadiskurssille rationaalisen toiminnan teoriaa (ks. myös luku 6.2.1.) Muita esimerkkejä Goldthorpe-luokkamallille etsityistä vaihtoehtoisista näkökulmista ovat funktionalismi (Lockwood 1996; ks. luku 6.2.1.), patriarkaattiteoria (Benenson 1993) ja erilaiset marxilaiset diskurssit (Schoenfeld 1992; Coram 1992; Traxler 1993; Kay & Hagan 1995; Davies 1995; Taraki 1995; Elazar 1996). Marxilaisissa 1990-luvun artikkeleissa on useampi Durkheimin ja Marxin teorioita yhdistelevä teksti, kun taas Coram (1992) yhdistää marxilaisuutta peliteoriaan tarkastellessaan koalitioita, joita yksilöiden voi olettaa muodostavan taistelussa lisäarvon jakautumisesta, ja esimerkiksi Kay ja Hagan (1995)

yhdistelevät sukupuolten tasa-arvon tarkasteluun marxilaista teoriaa työväenluokan järjestäytymisestä ja työvoiman segmentaatioteoriaa.

2000-luvulla vanha keskustelu keskiluokkien kohtalosta jatkuu aiempaa kriittisempänä 1990-luvulta. Vuosituhannen vaihteen tienoilla luokkarakennediskurssissa näyttää olevan oma taitekohtansa sikäli, että se joutuu aiempaa enemmän puolustuskannalle. Kuitenkin esim. Evans ja Mills (2000) ja Wong (2004) ovat päinvastoin sitä mieltä, että heidän tutkimustuloksensa tukevat Goldthorpen vanhaa teoriaa yhtenäisestä keskiluokasta, ja että Goldthorpen luokkamalli on edelleen validi sitä kohtaan esitetyistä kritiikeistä huolimatta. Keskustelua käydään toisinaan myös siitä, onko yhteiskunnallinen epätasa-arvo hyväksyttävää tai hyödyllistä vai ei (esim. Swift 2004).

6.2.3. Bourdieulainen ja kulttuurinen luokkatutkimus BJS:ssa

Näkökulmaltaan kulttuuripainotteista luokkatutkimusta esiintyy BJS:ssä toisinaan jo 1970-luvulla. Työväenluokan kulttuuri on koko BJS-aineistossa useiden tutkimusten kohde ja erityisen näkyvä tutkimusperinne, jossa on havaittavissa jatkuvuutta. 1970- ja 1980-luvuilla kulttuuripainotteisen näkökulman osuus luokkatutkimuksessa on kuitenkin hyvin vähäistä, eikä esimerkiksi sosiaalisesta tai kulttuuripääomasta puhuta melkein lainkaan (poikkeuksena Kwong 1983).

Eräs työväenkulttuurin tutkimussuuntaus jo 1970-luvulta asti on diskurssi luokan mielikuvista ("class imagery"). Esimerkiksi Curran (1981) tarkastelee tähän liittyvää teoriaa tottelevaisesta työläisestä ("deferential worker") ja esittää tutkimuksensa perusteella, että teollisuuden alakulttuuri voi olla lähemmin yhteydessä luokan mielikuviin kuin yrityksen kokoon (mt. 123).

Toisesta näkökulmasta työväenkulttuuri on tutkimuskohde myös alaluokkakeskustelussa ja nuorisokulttuurikeskustelussa, joita muutama artikkeli sivuaa. Dunningin, Murphyn ja Williamsin (1986) artikkeli sekä Bellin (1987) teksti tutkivat "työväenluokan" nuorison

väkivaltaista käyttäytymistä eri konteksteissa. Dunningin, Murphyn ja Williamsin näkökulma jakaa underclass-keskustelulle tyypillisesti työväenluokan nuorison "kunniallisiin" ja häiriköihin ("rough"), vaikka teksti painottaakin, että näin ei ole kaikkien nuorten kohdalla ja lisää: "Nor is it that all adolescent and young adult males from lower working-class communities use football as a context for fighting. Some fight elsewhere and others hardly fight at all." (Dunning, Murphy & Williams 1986, 240). Myös Bonneyn (1975) artikkeli käsittelee alaluokan poikkeavaa häiriökäyttäytymistä tai "työtä vieroksuva kulttuuria", jolle Bonney näkee olevan realistisia perustelujakin joissakin tilanteissa, kun alaluokan mahdollisuudet saada työ tai palkkaa ovat huonot, ja Bonney näkee aiheen eri lähestymistapojen taustalla laajempia teoreettisia konflikteja. Näihin keskusteluihin liittyen "deviance"-käsitteen hämärää sisältöä kritisoidaan hieman muissakin 1970-luvun teksteissä (esim. Gorecki 1974 ja Clarke 1975). Samaan jatkumoon sijoittuu 1990-luvulla esimerkiksi Daviesin teksti, jossa hän esittää tilastoanalyysin perusteella, että vastarintateoriat, jotka näkevät työväenluokan kapinallisuuden luokkien uusintamisena ja alisuoriutumisen sukupuolten traditionalismina, ovat väärässä luokan osalta mutta voivat sopia paremmin sukupuolten koulumenestyksen analysointiin. (Davies 1995, 662)

Työväenkulttuurin tutkimuksen eräs teema on työväenkulttuurin yksityistyminen. Esimerkiksi Procter (1990) esittää eriävän näkemyksen työväenluokan privatisoitumisesta käytyyn keskusteluun. Procterin mukaan keskustelun taustalla on vuonna 1966 Sociological Review -lehdessä ilmestynyt "hyvin vaikutusvaltainen" David Lockwoodin artikkeli, joka hahmotteli uuden, vaurastuvan mutta perhepiirinsä rajoittaman eikä enää niin yhteisöllisen työväenluokan (mt. 157). Procterin mukaan vuoden 1990 aikoihin näyttää olevan kasvava konsensus siitä, että työväenluokkaa leimaa nyt sen privatisoituminen (mt. 159). Procter kuitenkin esittää coventrylaisen lähiön tapausesimerkin perusteella, että ainakaan kaikki yhteisöllisyys ei ole kadonnut, ja että "perinteisen työväenluokan" käsite on "epähistoriallinen".

"As it happens, I consider the whole concept of the traditional working class to be a millstone around our understanding of working-class history. It implies a period of unchanging stability, the heyday of traditionalism,

suddenly ruptured by sudden change, usually the Second World War, followed by something completely different, embourgeoisement, privatisation, mass culture or whatever." (Mt. 174–175)

Luokan kulttuuri tai kulttuurinen uusintaminen on myös historiallinen tutkimuskohde. Tähän palaan tarkemmin luvussa 6.2.4.

Kulttuurinäkökulma luokkiin näyttää nousevan BJS:ssä 1990-luvulla myös rakenninäkökulman rinnalle, mutta aluksi enemmän sen täydentäjänä kuin haastajana. Bourdieulaisuuteen kuitenkin viitataan tuolloin selvästi harvemmin kuin Sosiologia-lehdessä. Muutamassa artikkelissa käytössä tai tarkasteltavana on jokin Bourdieun tai Putnamin pääomakäsite – usein rinnakkain rakenninäkökulman tai "perinteisten käsitteiden" kanssa (esim. Davies 1995; Kolankiewicz 1996; Béteille 1996). Luokkadiskurssien välillä ei näy sellaista voimakasta konfliktia, jossa jokin tietty diskurssi näyttäisi jäävän kokonaan puolustuskannalle tai lakkaisi esiintymästä keskustelussa, vaikka vastakkainasettelua onkin. Esimerkiksi Davies (1995) sivuuttaa Bourdieun teorian sosiaalisesta pääomasta lyhyellä arviolla, että se ei kestä tilastollista tarkastelua:

"(...) the Willis thesis is certainly not alone within the sociology of education in terms of failing to receive statistical support. Other provocative theories, such as Bourdieu's theory of cultural capital (...), and Bowles and Gintis' correspondence theory (...), also have not fared well when put to statistical test (...)." (Mt. 683)

Bourdieu-myönteisempi Béteille puolestaan palaa statuksen ja luokan eroihin ("mismatch"), ja pyrkii Parsonsien statuskäsitteen korjailuun bourdieulaisesta teoriasta omaksumallaan ajatuksella, että asema ("ranking") määrittyy paitsi moraaliin, myös makuun liittyvien arvostusten ja arvostelmien kautta. (Beteille 524–525)

Näyttää siltä, että kulttuuri- ja rakenninäkökulmaa enemmän 1980-luvun lopun ja 1990-luvun BJS-aineistossa vertaillaan keskenään luokka- ja muita jakoja, näistä selvästi eniten sukupuolijakoa, mihin liittyy usein "perinteisen" luokkatutkimuksen menetelmäkritiikki

(esim. Murgatroyd 1984; Hayes 1987; Bonney 1988; Crompton 1989; Ginn & Arber 1991; Svallfors 1991; O'Connor 1993; Arber & Ginn 1995; Kay & Hagan 1995; Davies 1995; Taraki 1995; Van Berkel & De Graaf 1998; Gottfried 2000). Vuosituhannen vaihteen jälkeen kuitenkin bourdieulainen luokkadiskurssi nousee korostuneesti esiin teksteissä puolustettuna taustateorianana (esim. Li, Savage & Pickles 2003; Robbins 2005; Savage 2005; Gunn 2005; Bennett 2005; Cheng ym. 2007; King 2009;) ja sitä saatetaan pitää jopa hallitsevana ajattelutapana (esim. van de Werfhorst & Hofstede 2007). Vuonna 2005 BJS:ssä on myös Bourdieu-teemanumero.

2000-luvulla muutkin kulttuuriset teemat nousevat esiin. Keskustelussa luokan ja luokkatutkimuksen relevanssin katoamisesta, joka nyt nousee enemmän näkyviin, on bourdieulainen tai muu postmoderni (erityisesti Ulrich Beckin kosmopoliittiseen sosiologiaan, ks. luku 5.2.) näkökulma. Esimerkiksi Prior (2005) argumentoi, että havaitsemisen ja stratifikaation välinen suhde on löyhempi kuin Bourdieu esittää:

"Beyond the shift to a less rigid taxonomy of social formations, the immense expansion of the visual arts complex has opened up possibilities for the dissemination of art knowledge beyond the cultivated bourgeois." (Mt., abstrakti).

Keskustelu luokasta joka tapauksessa näyttää leviävän edelleen laajalle eri suuntiin heterogeenisena, niin myös kulttuurinen luokkatutkimus. Esimerkiksi MacInnes (2006, 677–698) esittää Castellsin verkostoyhteiskunta-analyysin heikkoudeksi, että se korostaa Katalonian nationalismia ja kielipolitiikkaa mutta sivuuttaa luokkanäkökulman. Cheng ym. (2007) puolestaan esittävät bourdieulaisesta näkökulmasta, että syömisen käytännöt ovat edelleen yhteiskunnallisen jaon mukaisesti eriytyneitä. Surridge (2007) tutkii luokkaan kuuluvuutta ja viittaa luokka-analyysin kritiikkiin ja tuoreeseen luokkasubjektiviisuuden tutkimukseen:

"It has become almost commonplace to talk of an 'impasse' in class analysis (...). Debates have continued between those who see class as largely outdated (...), those who defend a 'traditional' form of class analysis (...) and those who seek to 'renew' class analysis (...). Class subjectivity is central to these

debates, playing a large part in distinguishing between perspectives. (Mt., 207)

SurrIDGE näkee sosiologisissa keskusteluissa jaon luokkatietoisuuden ja luokkasubjektiviteetin käsitteiden välillä. SurrIDGEN mukaan jälkimmäisen käsitteen suosion kasvu luokkatutkimuksessa viittaa siihen, että taustakonseptiot luokasta ovat muuttuneet identiteettien korostamisen suuntaan (mt. 208). SurrIDGEN oman tutkimuksen tulokset antavat SurrIDGEN mukaan viitteitä paitsi luokkaan kuulumisesta, myös luokkatietoisuudesta (eli managerien näkemisestä oman luokan vastapuolena) (mt. 223–224). Hän siis esittää: "(...) there is perhaps still more to be learned from class as an identity – or even consciousness – informed by work situation." (mt. 224).

6.2.4. Historiallinen ja teoreettiselta taustaltaan epäselvä luokkatutkimus BJS:ssa

Historian ja luokan tutkimuksessa ei BJS:ssä näy juurikaan yhtenäisiä keskusteluja, mutta painotus näyttää olevan vahvasti teorioissa, luokkakonflikteissa ja funktioissa. Vasta 2000-luvulla tekstit siirtyvät selvästi kulttuurin tarkastelun suuntaan. 1970–1990-lukujen historiallisessa luokkatutkimuksessa lähinnä teoriaa joko testataan historiallisella tarkastelulla, historiaa tarkastellaan teorian kautta tai kiinnostuksen kohteena on tieteenalojen kehitys.

Eräiden BJS:n 1970-luvun tekstien tutkimuskohteena on tieteen historia (kuten Sosiologia-lehdessäkin). Esimerkiksi Coats ja Coats (1970) kirjoittavat Britannian taloustieteilijöiden ammattikunnan synnystä kartoittaen Royal Economic Society:n jäsenten luokkataustaa. Swingewood (1970) puolestaan haluaa huomioida 1700-luvun valistusajan skottilaiset yhteiskunta-ajattelijat osana brittisosiologian alkujuuria. Hän esittää, että Adam Smith, Adam Ferguson, John Millar ja William Robertson nostivat esiin samoja kysymyksenasetteluja kuin moderni sosiologia ja ansaitsisivat siksi enemmän huomiota nykysosiologiassa. Hän esittää kritiikkiä tähänastista sosiologian alkuaikojen historiallista tarkastelua kohtaan:

"(...) at different historical moments certain doctrines and theories which will attempt to ascribe significance to empirical work will prevail and supplant others because of the peculiarly problematic character of contemporary social and political experience. British sociology affords an excellent example of precisely this problem. Its early practitioners, Spencer, Booth, Hobhouse, Geddes and Branford tended to ignore certain sociological problems, especially those concerned with social class, power in society, conflict, and the social and human implications of the division of labour. Yet in the previous century a radically secular and remarkably scientific interpretation of the social world had been developed in Britain, one moreover concerned with precisely those problems which the established figures of early British sociology had thought fit to ignore." (Mt., 164–165)

1980-luvulla Vaughan (1986) pohtii sitä, miten stratifikaation olemassaoloa ei poliittisista syistä voinut tunnustaa Neuvostoliitossa, ja tämän merkitystä neuvostososiologian tutkimustuloksille.

Historiallisista tapahtumista tai yhteiskunnista on joskus myös etsitty evidenssiä laajojen teoreettisten argumenttien puolesta tai niitä vastaan (esim. Mayes 1977; Bryant 1986). Teoreettisten alojen, käsitteiden ja ajatusten historiaa tarkastelevat Coatsin ja Coatsin lisäksi mm. Evetts (1970), Jenks (1977) ja Hall (1979), joka tarkastelee marxilaisesta näkökulmasta Englannin älymystön muodostumista 1800-luvulla ja sen suhdetta aatelistoon. Joseph (1992) tutkii työväestön järjestäytymistä 1800-luvulta asti löytääkseen tukea joko "luokkatietoisuus" tai "rationaalinen valinta" -teorialle. Artikkelinä näyttää sijoittuvan marxilaisen ja weberiläisen keskustelun rajalle. Myöhemmässä artikkelissaan Joseph (1994, 225) esittää historiallisen evidenssin perusteella, että luokka-allianssit selittävät eri kapitalistidemokratioiden erilaisen kehityksen.

Thatcherismi herättää 1980- ja 1990-luvulla keskustelua historiallisista muutoksista. Marshall ym. (1985) esittävät, että Thatcherin hallitus pyrkii palaamaan luokan merkitystä lisäävään politiikkaan kontrastina aikaisempaan kehitykseen (ks. luku 6.2.2.) Runciman (1993) pohtii myöhemmin, onko Britannian kapitalismi muuttunut 1. maailmansodan jälkeen, ja miten mm. luokkarakenne on muuttunut samalla. Runciman esittää, ettei Britannian kapitalismi ole luonteeltaan muuttunut vuosien 1915–1922 kehitysprosessin

jälkeen (mt., 65). Runciman viittaa tämän tutkimustuloksen pohjalta keskusteluun thatcherismista ja sen merkityksestä yhteiskunnallisille muutoksille, ja arvelee sosiologien olevan luultavasti väärässä ennusteissaan:

"In studying the structure and culture of twentieth-century Britain, I am struck over and over again how mistaken contemporaries of all political persuasions have been about what was actually happening in their own society and why. (...)

(...) Sociology is not and cannot be a predictive science – which is why sociologists can, and do, make just as big fools of themselves trying to forecast the future as do the politicians, journalists and other non-academic fellow-members of their society whose behaviour and attitudes they study." (Mt. 66)

Runciman myös esittää, että kuvailevat kysymykset tulisi erottaa raportoivista ja selittävästä kysymyksistä (mt.).

Toinen harvoista jatkuvista keskustelujatkumoista BJS:n historiallisessa luokkatutkimuksessa on keskustelu pankkiirien aristokratiasuhteista ja sen merkitys Britannian meritokraattisuudelle. Lisle-Williams (1984) haastaa oletukset Britanniasta meritokratiana tutkimuksessaan lontoolaisten pankkiirien sijoittumisesta luokkarakenteeseen. Aiheeseen tarttuu myös Chapman (1986, 180), joka viittaa mm. *Economic History Review*'ssä käytyyn keskusteluun siitä, sekä Lisle-Williamsin argumentteihin. Hänen kantansa on hieman kriittinen niitä kohtaan:

"Cassis and Lisle-Williams have an important point to make, but fail to identify the most important social and economic feature in the city of London (...). (...) the vitality of any centre cannot be maintained for long by semi-amateurs." (Mt., 191.)

Hill (1995) palaa myöhemmin hieman samaan aiheeseen viitaten aiempaan laajempaan yritysliittitutkimukseen, mutta teksti käyttää myös "korporaation" käsitettä ja instituutionäkökulmaa, kuten eräät toiset samanaikaiset aineiston artikkelit, ja tutkii laajemmin johtokuntien sosiaalista organisaatiota. Hill summaa keskustelua:

"The analysis of the British corporate elite (...) has been concerned mainly with three issues. One is the relationship of ownership and control (...). A second is the cohesion of the upper or capitalist class (...). The third is the linkage between the corporate and political elites." (Mt. 246)

Myös historialliset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat BJS-aineistossani luokkakontekstissa tutkimuskohteina, esimerkiksi Jensen-Butler (1976) analysoi NSDAP:n Saksan keskiluokkaa weberiläisittäin, valtakonfliktin näkökulmasta. NSDAP:tä tutkii myös Taylor, mutta symbolien, rituaalien ja luokkapolitiikan näkökulmasta (1981). Myöhemmin Elazar (1996) tutkii italialaista fasismia marxilaisesta näkökulmasta. Jenks (1977) puolestaan tarkastelee T. H. Greenin kantilaisen velvollisuusfilosofian sosiologisia vaikutuksia, erityisesti sitä, miten aatelisto onnistui ehkäisemään Britanniassa keskiluokan vallankumouksen. Greenin velvollisuusfilosofia, päinvastoin kuin aikansa uuskantilainen liike joka halusi turvata neutraalin tieteellisen tutkimuksen, pyrki Jenksin mukaan "pelastamaan arvot faktoilta". Toisaalta velvollisuusfilosofia nousi suosioon, koska "mielipidejohtajat" Oxfordissa 1860-luvulla pyrkivät kumoamaan Millin ja Comten ajatukset. (Mt. 490.)

Aiemmin mainitun Vaughanin lisäksi myös esim. Jonsson ja Mills (1993) ovat tutkineet luokkarakenteen muutosta historiallisesti. Kaupungistuminen ei nouse BJS:ssä juurikaan esiin historiallisena tutkimuskohteena, mutta Newby (1979) tarkastelee maaseudun luokkakonfliktin kärjistymistä kaupungistumisen yhteydessä.

Yhteisöjen historiaa on niin ikään tarkasteltu luokkakontekstissa (esim. Lummis 1977; Field 1977). Field tutkii metodistien luokkajakoa 1700–1900-luvuilla ja esittää, että proletaarien vaikutusta Englannin metodistiliikkeessä 1700-luvulla on suuresti liioiteltu (mt. 216). Hall (1977) tutkii intellektuaalien roolia työväenliikkeessä ja ottaa kantaa myös moraalien kontekstissa, mm.: "The democratic stance of intellectuals involved with the labour movement is morally commendable in its own right." (mt. 361). Benenson (1993) puolestaan tutkii patriarkaatin asettamien rajoitteiden vaikutusta työläisnaisten mobilisaatioon Lancashiressa 1842–1919.

BJS:ssä on kulttuurintutkimusnäkökulmaista historiallista luokkatutkimusta hyvin vähän, varsinaisesti vasta 2000-luvulla. Poikkeuksena Smith (1983) tutkii työväenluokan pubikulttuuria. Smith huomauttaa aiheestaan, etteivät tilastot kerro siitä paljoakaan, kun tutkittavana on pubien sosiaalinen käyttö ("social usages"): "(...) the techniques of the social scientist must be supplemented by 'the insights of the novelist'." (mt., 370). 2000-luvulla esimerkiksi Thiel (2007) tutkii Lontoon rakennustyöläisten kulttuuria ruumiin ja mielen erottelun näkökulmasta, esimerkiksi ajatusta "likaisesta työstä". Gunn (2005) puolestaan palaa keskiluokkakeskusteluun kulttuuripääoman näkökulmasta, haluaa painottaa perheissä tapahtuvien prosessien sukupolvien välisen tiedonvälityksen merkitystä ja toteaa aiemmasta tutkimusperinteestä:

"There is indeed a long tradition of writing, stretching from Marx and Engels through Matthew Arnold to recent critics, in which the landed and middle classes in Britain (and more especially England) are depicted as singularly cultureless." (mt., 49.)

6.3. Suomalaisen ja brittiläisen sosiologian keskinäissuhde ja diskurssien taitekohtien vertailu

Kuten johdannossa todettiin, brittisosiologia on vaikuttanut suomalaisessa luokkasosiologisessa diskurssissa paljon enemmän kuin suomalaiset sosiologit Britannian luokkasosiologiassa. Tämä näkyy myös artikkeliaineistossani. Brittitutkija John Goldthorpe näyttää pääseen molemmissa lehdissä ehkäpä merkittävimmäksi vaikuttajaksi sosiologisten luokkadiskurssien kentällä 1980-luvulla. Sekä Suomessa että Britanniassa Goldthorpen luokkamallia käytetään tiheästi luokkarakenteeseen ja tutkimusmenetelmiin liittyvässä keskustelussa (tästä tarkemmin luvuissa 6.1.2. ja 6.2.2.).

Toinen merkittävimmistä 1980-luvulla vaikuttaneista luokkarakennetta tutkineista sosiologeista näyttää olevan Erik Olin Wright, johon on viitattu Sosiologiassa ja hieman

British Journal of Sociology:ssakin. Aineistossani ei näy yhtään suomalaista sosiologiaa, jonka teorit olisivat päässeet Goldthorpen ja Wrightin teorioita vastaavaan asemaan Britanniassa sen paremmin kuin Suomessakaan. Suomalaisista Suomen tekstiaineistossa viitataan 1970- ja 1980-luvuilla toisinaan Allardtiin, jonka artikkeleita aineistossa myös on, mutta hänen teksteistään ei näy yhtään puhuvan missään vaiheessa läheskään yhtä yhtenäisesti kuin Goldthorpen ja Wrightin. 1970-luvullakin Allardtin ja muiden suomalaisten sosiologioiden funktionalistiset ajatukset ovat olleet huomattavasti eronteon kohteena (ks. luvut 6.1.1. ja 6.1.2.).

British Journal of Sociology:n luokkadiskurssi näyttää olevan kaikilla vuosikymmenillä weberiläisempi kuin Sosiologia-lehden, varsinkin 1970-luvulla. BJS:n luokkadiskurssi näyttää olleen teoriapohjaltaan heterogeenisempi kuin Sosiologian. Tähänkin voi olla ei-diskursiivisia tekijöitä, joita käsittelemme luvussa 6.4.

Toisaalta, kuten luvussa 1 totesin, on paljon teoriaperinteitä, jotka ovat vaikuttaneet sekä brittiläiseen että suomalaiseen sosiologiaan. Weberiläiset, marxilaiset ja bourdieulaiset diskurssit näyttävät kummankin lehden artikkeleissa olevan selkeässä enemmistössä. Weberiläinen ja marxilainen tutkimusperinne jäävät tosin selvästi paitsioon Sosiologia-lehdessä aineiston loppupuolella, jos vertaa BJS:iin. Funktionalismi on BJS:ssä Sosiologiaa selkeämmin suosiossa (1970-luvulle sielläkin painottuen) ja sen teemoihin palataan toistuvasti koko tutkittavan ajanjakson aikana, kun taas Sosiologia-lehdessä funktionalismi saa osakseen enemmän kriittistä huomiota, joka ajoittuu 1970-luvulle ja on hyvin marxilaista.

Marxilaiset teemat ajoittuvat Sosiologia-lehdessä pääasiassa 1970-luvulle ja aivan 1980-luvun alkuun – ne runsastuvat ja harvenevat, kiinnostavaa kyllä, suunnilleen samanaikaisesti luokkatutkimuksen suosion kanssa – kun taas BJS:ssä marxilaisuus yhdistyy paljon enemmän funktionalistisiin teemoihin ja 1970-luvulla Sosiologiaa enemmän weberiläisyyteen ja sirotaan eri vuosikymmenille tasaisemmin. (Ks. luvut 6.1.1.–6.1.2 ja 6.2.1.–6.2.2.) Hieman keskimääräistä marxilaisempia aikoja BJS:ssä ovat näyttäneet olevan

1970-luvun loppu ja 1980-luvun alku sekä 1990-luvun puoliväli. 1980-luvulla ja 1990-luvulla suomalaista ja brittiläistä luokkatutkimusta näyttää yhdistävän keskustelu keskiluokasta.

Sekä 1990- että 2000-luvulla BJS:n sosiologinen luokkatutkimuskeskustelu on laskevasta trendistä huolimatta vilkkaampaa kuin Sosiologia-lehden. Keskustelua hallitsemaan ei näytä nousevan kummassakaan julkaisussa mikään yksittäinen diskurssi, paitsi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla BJS:ssä on Ulrich Beckin johdolla keskustelua kansainvälisemmästä "kosmopoliittisesta sosiologiasta" ja luokkatutkimuksen periaatteiden hylkäämisestä tai perusteellisesta uudistamisesta. Kummassakin julkaisussa luokkakeskustelu näyttää kuitenkin hajaantuvan yhä laajemmalle. BJS:ssä keskustelu näyttää jopa laajapohjaisemmalta kuin Sosiologiassa. 2000-luvulla luokka-aiheisia artikkeleja ei toisaalta Sosiologiassa juuri enää ole. Esimerkiksi Goldthorpe ja Erikson (2010) jatkavat vielä BJS:n aineiston kronologisessa lopussa 1970-luvulta asti jatkunutta keskustelua sosiaalisesta liikkuvuudesta, kun taas Bond, Glouharova ja Harrigan (2010) tutkivat eurooppalaista yritysjohtoa erilaisista, lähinnä marxilaisista näkökulmista (ks. myös luku 6.2.2.–6.2.3).

Sosiologiassa aineiston kronologisessa lopussa julistetaan "kuolleeksi julistetun" luokan paluuta pääkirjoituksessa (Sarpavaara 2009 aineiston ulkopuolelta), mutta luokkatutkimuksen suosiossa ei ehdi näkyä minkäänlaista räjähdystä aineiston viimeisenä kahtena vuotena, vaan luokasta puhutaan Sosiologiassa vain kolmessa artikkelissa tuona aikana. Ne näyttävät nojautuvan lähinnä bourdieulaisiin ja weberiläisiin diskursseihin ja edeltävän 20 vuoden aikana käytyyn keskusteluun.

Eroja löytyy myös brittiläisen ja suomalaisen luokkatutkimusaineiston kansainvälisyydestä. Merkillepantava osa brittiluokkatutkimuksesta on kansainvälistä. Muita maita tutkitaan tai esitellään hieman myös Sosiologian luokkatutkimusaineistossa, mutta eri tavoin kuin Britanniassa. Sosiologiassa esiin pääsevät ensinnäkin laajat vertailevat tutkimukset, jotka on tehty yhteistyössä kansainvälisten tutkijaryhmien kanssa tutkittavien maiden koko väestöstä

(esim. Blom 1982), ja toiseksi ulkomaalaiset vierailevat kirjoittajat, jolloin näkökulma on vieraan maan sosiologisen tutkimusperinteen oma (esim. Osterland 1981).

Vastaavasti kuitenkin kansainvälisessä BJS:n luokkatutkimuksessa on varsinkin 1970-luvulla usein tutkimuskohteena jokin toisen maan pienempi yhteisö, jota tutkijat ovat haastatelleet (esim. Yuchtman & Fishelson 1972). Myös toisten maiden äänestyskäyttäytymistä on tutkittu (esim. Zeitlin & Petras 1970; McDonald 1971). Näistä tapausesimerkeistä on tehty luokkateoreettisia argumentteja tukevia tai kumoavia johtopäätöksiä.

6.4. Ei-diskursiivisten elementtien vaikutus luokkatutkimuksessa

Kuten luvussa 3.4 totesin, ei-diskursiivisten elementtien tarkastelu jää aineiston laajuuden vuoksi luokkatutkimusaineistoon ja Aiempaa tutkimusta -lukuun perustuvan pohdinnan varaan.

Ehkä näkyvin luokkatutkimukseen Suomessa ja Britanniassa vaikuttanut ei-diskursiivinen tekijä on valmiit tilastot. Nämä voivat olla valmiita julkisesti tuotettuja vuosittaistilastoja tai aiemmissa tutkimuksissa koottuja tilastoja. Toinen ei-diskursiivinen tekijä luokkatutkimusartikkeleissa on yhteiskunnallinen muutos. Lehtien linjaan vaikuttavat varmasti myös lehden toimituskunnan muutokset ei-diskursiivisena tekijänä, mutta tutkimusaineisto ei riitä tämän asian selvittämiseen tarkemmin.

Registrar Generalin tilastojen vaikutus ei-diskursiivisena käytäntönä herättää eri tyyppistä keskustelua Britanniassa kuin tilastojen käyttö Suomessa. Britanniassa valmiit tilastot ovat olleet monien tutkimusten kyseenalaistamattomana lähtökohtana ilmeisesti resurssisyydestä, kuten valmiiden tilastojen käyttö Suomessakin. Britanniassa tilastojen käyttöä problematisoitiin 1980-luvulla tilastointiperusteiden muuttumisen johdosta, kun taas

Suomessa tilastointia kritisoitiin 1970-luvulla siltä pohjalta, ketä tilastojen laatimistapa hyödyttää.

Suomessa luokka- ja kerrostumajakoja on tutkittu ainakin valmiiden teollisuustilastojen ja väestölaskennan tilastojen (esim. Rantalaiho 1976) sekä sosioekonomisen aseman luokitusten (esim. Pöntinen 1982) puitteissa. Tilastoinnista oli keskustelua 70-luvun alussa, jolloin sitä vastustettiin sillä perusteella, että sen katsottiin palvelevan kapitalistien intressejä (Karvonen 1971; Kuusela ja Niemi 1972). Kuuselan ja Niemen mukaan "On varsin naiivia uskoa, että kapitalistisessa Suomessamme voitaisiin luoda tilastojärjestelmä, jossa 'selvitetään luokkajako ja jakelusuhteet'" (mt. 115). Tästä huolimatta osa sosiologeista käytti valmiita tilastoja niin marxilaisessa kuin ei-marxilaisessakin viitekehyksessä (ks. luku 6.1.1.)

Myös BJS:ssa väestötilastointijärjestelmän, tässä tapauksessa Britannian Registrar Generalin vaikutus näkyy ei-diskursiivisena käytäntönä. Luokitusjärjestelmän laajaa käyttöä myös kritisoidaan (esim. Szreter 1984, Murgatroyd 1984). Useampi tutkimus (kuten Gibson 1974; Gupta 1977) käyttää aineistonaan väestönlaskentatilastoja. T. H. C. Stevensonin ammattiin perustuva luokkajaottelu, jota näissä tilastoissa on käytetty jo vuodesta 1913 (Szreter 1984), on näissä tapauksissa tutkimuksen kyseenalaistamattomana lähtökohtana, vaikka jaottelua pidettiin vanhentuneena. Registrar Generalin luokitusjärjestelmän käyttöä myös problematisoidaan esim. luokitteluperusteiden vuosittaisten muutosten vuoksi. Ne ovat tehneet pidemmän aikavälin vertailut vaikeiksi (esim. Szreter 1984, Murgatroyd 1984).

Ei-diskursiivisia elementtejä lienevät joiltakin osin diskursiivisetkin (eli keskustelun kohteenakin olevat) yhteiskunnalliset ilmiöt, kuten Suomen ja Britannian erilaiset yhteiskuntarakenteet.

Luvussa 2 esittelemäni aikaisemman sosiologiaa käsittelevän keskustelun perusteella luvussa 6.1.2 esittelemälläni marxilaisen diskurssin murtumakohdalla Sosiologiassa 1980-luvun alussa lienee yhteyksiä ei-diskursiivisiin käytäntöihin. Sosiologia-lehden

toimituskunnan vaihtumisilla saattaa myös olla vaikutuksensa, samoin kuin rinnakkaisten julkaisujen olemassaololla – esimerkiksi 1976 perustetulla Tiede ja edistys -lehdellä.

BJS:n luokkadiskurssin suurempaan heterogeenisuuteen kuin Sosiologia-lehdessä voi olla useitakin ei-diskursiivisia syitä. Sitä saattaa selittää osittain BJS:n suurempi artikkelimäärä joka esimerkiksi mahdollistaisi laajemman sisäänoton, mutta ei 1970-luvun osalta. On huomioitava, että BJS:n artikkeleiden kirjoittajista merkittävä osa on Britannian ulkopuolisella englantilaisella kielialueella vaikuttavia akateemikkoja, ja jopa englannin kielialueen ulkopuolisia vierasmaalaisia kirjoittajia on suhteellisesti enemmän kuin Sosiologia-lehdessä.

Neuvostoliiton hajoaminen oli vaikuttava ei-diskursiivinen tekijä, joka aiheutti keskustelua 1990-luvulla. Vain muutama tutkimusartikkeli pohtii suoraan sen merkitystä ilmiönä BJS:ssä ja Sosiologiassa (ks. luvut 6.1.3. ja 6.2.3). On muitakin yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat tuottaneet erilaisia tutkimustuloksia. Esimerkiksi 1980–2000-luvulla Sosiologia-lehden luokkatutkimuksessa esitetään enemmän argumentteja tutkimustuloksista luokkaerojen tasaantumisen puolesta kuin BJS:ssä, jossa 1980–1990-luvuilla Thatcherin hallituksen politiikka puhuttaa erityisen paljon ja luokkatutkimuksen tuloksetkin näyttävät viittaavan Sosiologia-lehden tutkimustuloksia enemmän luokkaerojen pysyvyyteen tai syvenemiseen. Eräs kiistakysymys näyttää olevan BJS:ssä, ovatko luokkaerot tarpeellisia vai ei. (Esim. Marshall ym. 1985; vrt. Kasvio 1983).

Kansainvälisten luokkatutkimusprojektien olemassaolo on eräs ei-diskursiivinen tekijä, joka vaikuttaa keskusteluun. Erik Olin Wrightin vaikutukseen suomalaisessa luokkatutkimuksessa on esimerkiksi tekijänä kansainvälinen luokka-analyysiprojekti, jossa Suomi oli mukana ja joka myös herätti keskustelua Suomessa (ks. luku 6.1.2). Se toteutettiin Erik Olin Wrightin johdolla. Aineistooni on valikoitunut kriittistäkin Wrightin luokkateorian käsittelyä, joka liittyy tämän kyseisen projektin tutkimustyöhön (Blom 1982). BJS:ssä useat tutkimusaineistot ovat kansainvälisiä, mutta hyvin harva tutkimus on Suomen kanssa missään tekemisissä – poikkeuksina esim. Hughes (1971) esittää tilastotietoa mm.

Suomen äänestystilastoista kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa ja Murgatroyd (1984) viittaa ohimennen Haavio-Mannilaan.

Puoluepoliittiset asetelmat näkyvät nekin luokkatutkimuskeskustelun taustalla. Esimerkiksi Layder (1979) pyrkii selvittämään, voiko parlamentaarinen vasemmisto Euroopassa hyötyä marxilaisesta sosiologisesta analyysistä. Toisaalta marxilaisuuteen, kuten luvussa 6.1.2. kirjoitin, liittyy toisinaan myönteinen suhde tutkijan poliittiseen aktivismiin. Esimerkiksi Järvelä-Hartikainen (1976) kirjoittaa "koulutussektorin poliittisen taloustieteen" länsisaksalaisesta traditiosta:

"Niille lukijoille, joilla koulutustutkimuksen intressi kaiken kaikkiaan yhdistyy voimakkaasti koulutuspoliittiseen intressiin, on tämän tradition tarjoamasta aineistosta antoisinta juuri kapitalismin koulutussuunnittelun ja koulutusratkaisujen kritiikki." (mt. 101)

7. POHDINTAA

7.1. Yhteenvetoa

Luokkatutkimus ei Sosiologia-lehden ja British Journal of Sociologyn artikkelien perusteella ole mikään yhtenäinen diskurssi, vaan näyttää olevan eriytynyt moniin kapeisiin keskustelun osa-alueisiin jo 1970-luvulla sekä Suomessa että Britanniassa. Tästä syystä katkos- ja taitekohtien etsiminen siitä ei ole yksiselitteistä. Kuitenkin luokkatutkimuksen sisäisissä keskusteluissa on havaittavissa kummassakin maassa katkoksia.

Samansuuntaisesti kuin luvussa 2 esittelemäni aiempi tutkimus on todennut, marxilainen keskustelu näyttää vahvistavan asemiaan Sosiologia-lehden aineistossani voimakkaasti 1970-luvun alkupuolella diskurssin taitekohdassa, jossa se syrjäyttää funktionalistisen

keskusteluperinteen. Jotakin hieman samansuuntaista on havaittavissa BJS-aineistossa 1970-luvun puolivälin tienoilla.

Britannian ja Suomen sosiologia kuitenkin eroavat toisistaan jonkin verran. Merkittävin havainto näyttää olevan, että Suomessa 1970-luvun sosiologinen luokkatutkimuskeskustelu on jättänyt jälkeensä hyvin erilaisen perinnön kuin Britanniassa. Marxilaisen diskurssin hallitseva asema Sosiologia-lehdessä kääntyi ympäri 1980-luvun kuluessa ja marxilaisuus hävisi luokkatutkimusartikkeleista melkein kokonaan. Kulttuurintutkimuksen vahva vaikutus Sosiologian luokkatutkimuksessa 1990-luvulla ja luokkatutkimuksen paljon BJS:ää jyrkempi lasku tukee argumentteja siitä, että kulttuurinen käänne oli täällä poikkeuksellisen voimakas.

On kiinnostava kysymys, mikä BJS:n ja Sosiologian luokkatutkimuksen eroihin on vaikuttanut eniten. Ehkäpä sosiologien vastakkainasettelu rakennepainotteisen marxilaisten ja kulttuurintutkijoiden välillä on ollut Suomessa erityisen suurta Britanniaan tai ainakin BJS:n kirjoittajiin verrattuna – siellä jakolinjoja on vedetty voimakkaammin esimerkiksi naistutkimusnäkökulman ja perinteisen luokkatutkimuksen välille. Tai ehkä laajemmat kansainväliset vaikutteet ovat rikastaneet BJS:n keskusteluja Sosiologiaan verrattuna ja vaikuttaneet näin keskusteluihin. Toisaalta voidaan kysyä, onko esimerkiksi Neuvostoliiton romahtaminen ei-diskursiivisena elementtinä osaltaan vaikuttanut luokkatutkimuksen suosion romahdukseen Suomessa, jolle idänsuhteilla on ollut enemmän merkitystä. Toisaalta taas luokkatutkimuksen laskukausi alkoi Suomessa merkittävästi Britanniaa jyrkempänä jo 1980-luvulla, jolloin toimituskunta oli vaihtunut vähemmän marxilaiseen. Näiden kahden lehden ja kahden maan ulkopuolella tapahtuneiden keskustelujen mahdollisia vaikutuksia luokkatutkimuksen kehitykseen Sosiologiassa ja BJS:ssä ei myöskään voida tällä aineistolla tutkia.

7.2. Tehdyistä valinnoista ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksista

Tutkimustulosten tulkinnassa on huomioitava, että jos aineiston ja tutkimuskysymysten rajauksen olisi tehnyt toisin, tulokset näyttäisivät toisenlaisilta, kuten mainitsen luvuissa 1, 4 ja 5. Tämä tutkimus on joutunut keskittymään vain yhden aikakauslehden tutkimusartikkeleihin kummastakin maasta. Siksi se ei anna kattavaa kuvaa sen paremmin suomalaisesta kuin brittiläisestääkään sosiologiasta. Kummallakin aikakauslehdellä on toimituksellinen linjansa, joka saattaa johtaa siihen, että tietty osa keskustelusta on päätynyt toisiin julkaisuihin. On myös huomioitava, että *British Journal of Sociology* on vain yksi kolmesta merkittävästä brittiläisestä sosiologisesta aikakauslehdestä, joten sen aineisto luultavasti edustaa huomattavasti pienempää osaa kaikesta maan "sisäisestä" sosiologisesta keskustelusta kuin *Sociologia*-lehden aineisto.

Toisaalta voidaan olettaa, että sekä *British Journal of Sociology* että *Sociologia* ovat kuitenkin tärkeitä keskustelukanavia maidensa sosiologeille. Tutkimusartikkelit ovat oletettavasti myös merkittävämpiä puheenvuoroja kuin kirja-arvostelut ja mielipiteet. Näin ollen tutkimus voi hyvinkin tarjota näkymän suomalaisen ja brittiläisen luokkatutkimuksen yhteen osaan, joskaan ei vielä laajempaan keskusteluun sen ympärillä.

Tiedonarkeologinen menetelmä ja viitekehys on toinen tämän tutkimuksen tuloksiin vaikuttava tekijä. Se vaikuttaa tehtyihin aineiston rajauksiin. Tiedonarkeologia tekee tutkimuksesta diskurssien keskinäissuhteisiin keskittyvää ja kantaaottamatonta. Se analysoi, millaista tietoa ja käsityksiä keskusteluun sisältyy eri aikoina ja tutkii näiden kehitystä, kun taas esimerkiksi Foucault'n genealoginen viitekehys olisi siirtänyt tutkimuksen painopistettä valtasuhteisiin ja vallankäyttöön, jolloin rajaus olisi muuttunut ja huomion kohteena tutkimustuloksissakin olisi ollut tiedon ja vallan strategioiden kehitys.

Lisäksi hyvin merkittävä vaikutus tutkimuksen rajauspäätöksiin ja sitä kautta tutkimustuloksiin on sillä, miten määrittelin tutkimukselle kiinnostavan luokkatutkimusartikkelin. Mitä on luokka? Olen palannut kysymykseen usein aiemmissa

luvuissa ja määritellyt termin väljästi. Syynä on ennen muuta se, että luokkatutkimuksen käsitteen merkitys muuttuu, monimuotoistuu ja väljenee tarkasteltavana ajanjaksona.

Jos olisin määritellyt "luokkatutkimuksen" kapeasti luokkarakenteen tutkimukseksi, olisin joutunut jättämään ehkä kaiken bourdieulaisen ja kulttuurisen luokkakeskustelun pois. Vähän samantapainen tilanne olisi ollut, jos olisin rajannut aineiston sanan "luokka" esiintymisen perusteella: mukaan olisi tullut artikkeleita, joissa puhutaan luokista luokkatutkimuksesta kauaksi etäännyvässä tarkoituksessa. Jos taas olisin rajannut luokkatutkimuksen muutamaankin tärkeimpään teoreettiseen viittaamiseen perusteella esimerkiksi weberiläiseen, marxilaiseen ja bourdieulaiseen, mukaan olisi jäänyt vielä paljon ei-luokkatutkimusta joka olisi pitänyt karsia muilla perusteilla, ja lisäksi tämä olisi latistanut kokonaiskuvaa. Näilläkin kriteereillä olisi jäänyt paljon rajatapauksia selvitettäväksi.

Tämä tutkimus on pystynyt kartoittamaan Sosiologia- ja British Journal of Sociology -lehtienkin osalta vasta osan luokkakeskustelusta. Oma, tästä tutkimuksesta puuttuva lukunsa keskustelussa ovat kummankin lehden kirja-arvosteluosastot, joissa kommentoidaan sosiologista kirjallisuutta aiheesta, ja kommenttiosastot, joista saattaisi löytää lisää materiaalia esimerkiksi tieteen sisäisistä kiistakysymyksistä. Näitä ja pääkirjoituksia tutkimalla saattaisi saada lisätietoa paitsi luokkatutkimustiedon tuottamisen muista edellytyksistä, myös tieteellisen tiedon mahdollistavista tieteellisistä valtarakenteista tai -suhteista (jotka ovat tutkimusartikkeleissa oletettavasti enemmän piilossa). Niiden tutkimukseen saattaisikin soveltua tiedonarkeologian ohella tai vaihtoehtona myös esimerkiksi genealoginen viitekehys tai jokin muuntyyppinen diskurssianalyysi.

Toisaalta luokkaa määrittävästä keskustelusta merkittävä osa on käyty paitsi luokka-aiheisissa kirjoissa ja tieteellisissä aikakauslehdissä, myös muissa julkaisuissa, esitelminä ja jopa epävirallisena keskusteluna. Jos foucault'laista tiedonarkeologiametodia haluaisi soveltaa aiheen tutkimuksessa perusteellisemmin, luokkatutkimuksen diskurssien konstellaation talouteen liittyviä asioita kuten tiedepolitiikkaa, julkaisuforumien rahoitusta ja olemassaolon edellytyksiä voisi jatkossa tutkia järjestelmällisemmin. Muitakin ei-

diskursiivisia muutoutumia voisi tutkia foucault'laisittain tarkemmin. Muuna jatkotutkimuksena voisi vertailla yhteiskuntatieteen vaikuttajien poliittista sitoutumista pitkällä aikavälillä Britanniassa ja Suomessa. Se voisi tuoda lisävalaistusta luokkatutkimuksen vaiheisiin kummassakin maassa.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Ahlbeck-Rehn, Jutta. (2006) *Diagnostisering och disciplinering: medicinsk diskurs och kvinnligt vansinne på Sjölä hospital 1889–1944*. Åbo Akademis förlag: Turku.
- Alhanen, Kai. (2007) *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n historiassa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Alapuro, Risto. (1983) Kansalaissota vallankumouksena. *Sosiologia 1/1983*. 13–22.
- Alapuro, Risto. (1990) Suomi, sosiologia, Eurooppa. Teoksessa Touko Perko (toim.): *Tiede muutosten maailmassa*. Gummerus: Jyväskylä. 65–69.
- Alapuro, Risto. (1995) Structure and Culture: Finnish Sociology, 1990–94. *Acta Sociologica* 38. 167–180.
- Alapuro, Risto. (2003) Suomalaisen älymystön ominaislaatu. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) *Yhteiskunnallinen muutos*. Vastapaino: Tampere.
- Allardt, Erik. (1992) Positivismi sosiologiassa ja yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Alapuro, Risto, Alestalo, Matti ja Haavio-Mannila, Elina (toim.): *Suomalaisen sosiologian historia*. WSOY: Juva. 201–240.
- Allardt, Erik, Alapuro, Risto & Alestalo, Matti. (1992) Suomalaisen sosiologian historiasta. Teoksessa Alapuro, Risto, Alestalo, Matti ja Haavio-Mannila, Elina (toim.): *Suomalaisen sosiologian historia*. WSOY: Juva.
- Atkinson, Will. (2009) Rethinking the Work Class Nexus: Theoretical Foundations for Recent Trends. *Sociology* 43, 2009. 896–912.
- Callewaert, Staf. (2006) Bourdieu, Critic of Foucault. The Case of Empirical Social Science against Double-Game-Philosophy. *Theory Culture Society* 2006.
- Connerton, Paul. (1974) The Collective Historical Subject: Reflections on Lukàcs' History and Class Consciousness. *British Journal of Sociology* 1974/2. 162–178.
- Crompton, Rosemary. (1998) *Class and Stratification: An Introduction to Current Debates*. Polity Press: Cambridge.
- Donzelot, Jacques. (1991) The mobilization of society. Teoksessa Burchell, Gordon & Miller (toim.) *The Foucault Effect*. Harvester Wheatsheaf: Lontoo. 169–179.
- Doran, "Nob". (2004) Re-writing the Social, Re-writing Sociology: Donzelot, Genealogy and Working-Class Bodies. *Canadian Journal of Sociology* 29(3) 2004. 333–357
- Duke, Vic & Edgell, Stephen. (1987) The Operationalisation of Class in British Sociology: Theoretical and Empirical Considerations. *British Journal of Sociology* 38, 4/1987. 445–463.

- Erola, Jani (toim.) (2010a) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Erola, Jani (2010b): Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Erola, Jani. (2010c) Johdanto. Teoksessa Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Foucault, Michel. (1970) *The order of Things*. Tavistock Publications: London.
- Foucault, Michel. (1986) *Truth and Power*. Teoksessa Paul Rabinow (toim.): *The Foucault Reader*. Penguin Books: Harmondsworth.
- Foucault, Michel. (2002a) *Society Must Be Defended*. Trans. David Macey. New York: Picador
- Foucault, Michel. (2002b) *The Archaeology of Knowledge*. Routledge: London & New York.
- Foucault, Michel. (2005) *Tiedon arkeologia*. Vastapaino: Tampere.
- Foucault, Michel. (2010) *Sanat ja asiat*. Gaudeamus: Helsinki.
- Fox, Nick J. (1998) Foucault, Foucauldians and Sociology. *The British Journal of Sociology*, Vol. 49, No. 3 (Sep., 1998)
- Given, Lisa M. & Olson, Hope A. (2003) Knowledge organization in research: A conceptual model for organizing data. *Library & Information Science Research* 25 (2003) 157–176.
- Gronow, J., Klemola, P. & Partanen, J. (1977) Demokratian rajat ja rakenteet. Tutkimus suomalaisesta hallitsemistavasta ja sen taloudellisesta perustasta. WSOY: Juva.
- Gronow, Jukka. (1976) Kapitalförhållandet och den formella rationaliteten. *Sociologia* 3–4/1976. 148–153.
- Haapakorpi, Arja. (2009) *Sulkeuman ja neuvottelun ehdoilla – asiantuntija-aseman rakentuminen työelämässä*. Helsingin yliopisto: Helsinki.
- Halsey, A. H. (2004) *A History of Sociology in Britain*. Oxford University Press: Oxford.
- Heiskala, Risto. (1994a) Sosiologia modernin yhteiskunnan itsetietoisuutena ja kansallisina traditioina. Teoksessa Heiskala, Risto. (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Gaudeamus: Tampere.
- Heiskala, Risto. (1994b) Talcott Parsons ja rakennefunkcionalismi. Teoksessa Heiskala, Risto. (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Gaudeamus: Tampere.
- Heiskala, Risto. (2003) Instituutiot, sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan rakenteellinen muutos. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) *Yhteiskunnallinen muutos*. Vastapaino: Tampere.
- Kainulainen, Sakari. (1998) *Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 62. Kuopion yliopisto: Kuopio.

- Kantola, Ismo. (2007) *The role of knowledge in energy politics. A sociological study*. Turun yliopiston julkaisuja sarja B osa 298. Turun yliopisto: Turku.
- Kendall, G. & Wickham, G. (1999) *Using Foucault's methods*. Sage: London.
- Kolbe, Laura. (2010) Esipuhe: Luokat, myytit ja kansallinen suuri kertomus. Teoksessa Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kivinen, Markku. (2002) Luokkateoria ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Timo saari ja Juho Piirainen (toim.): *Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö?* Gaudeamus: Helsinki.
- Laaksonen, Helena. (1999) Suomalaisen yhteiskunnan uusjako. Teoksessa Raimo Blom (toim.): *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Gaudeamus: Tampere.
- Laaksovirta, Tuula: Ammatit tutkimuksen kohteena. *Sociologia* 1972/1. 21–28
- Luokkaprojekti (1984): *Suomalaiset luokkakuvassa*. Osuuskunta Vastapaino. Jyväskylä.
- Melin, Harri. (1999) Katosivatko luokat? Teoksessa Raimo Blom (toim.): *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Gaudeamus: Tampere.
- Melin, Harri ja Blom, Raimo. (2011) Yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Oksanen, Atte ja Salonen, Marko (toim.): *Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa*. Tampere University Press: Tampere.
- Melin, Harri. (2010) Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Myles, John & Turegun, Adnan. (1994) Comparative Studies in Class Structure. *Annual Review of Sociology*, Vol. 20, 1994. 103–124.
- O'Farrell, Clare. (2005) Michel Foucault. SAGE: London.
- Paldán, Leena. (1980) Kulttuuritutkimusta brittiläisittäin. *Sociologia* 4/1980. 303–307.
- Peltonen, Matti. (1987) Matti Peltonen: Protestanttinen etiikka, uskonto ja elämäntähtä. *Sociologia* 2/1987.
- Rattansi, Ali. (1985) End of an orthodoxy? The critique of sociology's view of Marx on class. *The Sociological Review* 4/1985. 641–669.
- Reid, Ivan. (1981) *Social Class Differences in Britain*. Blackwell: London.
- Rojek, Chris & Turner, Bryan. (2000) Decorative sociology: towards a critique of the cultural turn. *The Sociological Review* 4/2000. 629–648.
- Rose, David. Official Social Classifications in the UK. Social Research Update. Issue 9, July 1995.
- Sanaksenaho, Sanna. (2006) Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Sarpavaara, Harri. (2009) Luokka – kuolleeksi julistetun paluu. *Sociologia* 2009/2. 77–78.

- Savage, Mike. (2000) *Class Analysis and Social Transformation*. Open University Press: Buckingham.
- Scott, John. (1996) *Stratification & Power: Structures of Class, Status and Command*. Polity Press: Cambridge.
- Siisiäinen, Martti. (2003) Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 2003/3. 214–218.
- Siisiäinen, Martti. (2003) *Muuttuvat yhdistykset*. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) *Yhteiskunnallinen muutos*. Vastapaino: Tampere.
- Smith, Ken. (2007) Operationalizing Max Weber's probability concept of class situation: the concept of social class. *British Journal of Sociology* 1/2007. 87–104.
- Smyth, John A. (1971) Utility and the Social Order: The Axiological Problem in Sociology. *British Journal of Sociology* 4/1971. 381–394
- Strangleman, Tim. (2008) Sociology, Social Class and New Working Class Studies. *Antipode* 2008. 15–19.
- Sulkunen, Pekka. (2010) TANDEM-trauma. *Sosiologia* 3/2010. 235–237.
- Toivonen, Timo. (2010) Viralliset tilastot suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenteen kuvaajina. Teoksessa Jani Erola (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Valkonen, Tapani ym. (1983) *Suomalaiset – Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. WSOY: Juva.
- Woolgar, Steve & Neyland, Daniel: *Mundane Governance. Ontology and accountability*. Oxford University Press: Oxford 2013.

Internet-lähteet

- BBC 3. 4. 2013 klo 04:00 GMT: "The Great British class calculator: What class are you?" <http://www.bbc.com/news/magazine-22000973>
- Erola, Jani. (2014) Näin yhteiskuntaluokat luotiin. Jani Erolan blogi 3.1. 2014. <http://janierola.net/2014/01/03/miten-yhteiskuntaluokat-luotiin/>
- Helsingin Sanomat 3.1.2014 klo 7:00, päivitetty 3.1.2014 klo 14:45: "HS jakoi Suomen kuuteen uuteen yhteiskuntaluokkaan" <http://www.hs.fi/kuukausiliite/a1305767720718>
- Kirk, John. (2006) Marking the Moral Boundaries of Class. *Sociological Research Online*, 11(1) 2006. <http://www.socresonline.org.uk/11/1/kirk.html>
- Lyytinen, Jaakko. (2013) "Kulttuurieliitti on kuollut." Helsingin Sanomat 26.11.2013 klo 8:47 <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1385363707629>
- Scott, John & Marshall, Gordon. (2005) "Foucault, Michel". *A Dictionary of Sociology*.

Oxford University Press. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 21 November 2008

<<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t88.e861>>

Uusi Suomi 27.8.2011 klo 14:25: "Rähinä Suomeen? – 'Katkeruus kasvaa'." [http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/115193-rahina-suomeen---"katkeruus-kasvaa"](http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/115193-rahina-suomeen---)

Liite 1. Tutkimusaineisto

Sosiologia 1970–2010

- Frank, Andre Gunder (1970): Kolmas maailma ei ole erilainen. *Sosiologia* 1970:1. 9–21.
- Eskola, Antti (1970): Länsimainen ja marxilainen sosiologia. *Sosiologia* 1970:4. 211–216.
- Sipilä, Jorma (1970): Yhteiskunta ja sen sosiaalipolitiikka. *Sosiologia* 1970:5. 259–263.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja (1970): Ammatin ja puolueen vaikutus ihmisestä tehtyihin arviointeihin. *Sosiologia* 1970:5. 275–280.
- Partanen, Juha (1970): Tuloerot Länsi-Euroopan maissa. *Sosiologia* 1970:6. 305–306.
- Eriksson, Lars D. (1970): Staten och samhället. Till den marxistiska demokratikritiken. *Sosiologia* 1970:6. 315–321.
- Allardt, Erik (1970): Nykyprotesteista ja motivaatiosta. *Sosiologia* 1970:6. 325–330.
- Asplund, Johan (1970): Georges Sorels väldsfilosofi. *Sosiologia* 1970:6. 331–339.
- Böök, Mikael (1971): Marxism eller sociologi? *Sosiologia* 1971:2. 56–64.
- Engeström, Yrjö (1971): Koulutus ihmisen seulojana. *Sosiologia* 1971:2. 49–55.
- Franssila, Esko (1971): Sosiaalisen muutoksen selittämisestä. *Sosiologia* 1971:2. 65–69.
- Gronow, Pekka (1971): Taide tutkimuksen kohteena. *Sosiologia* 1971:2. 70–75.
- Markovic, Mihailo (1971): Reifikaatio, ymmärtäminen ja selittäminen. *Sosiologia* 1971:3. 125–133.
- Oinonen, Pauli (1971): Professorit tiedon tuottajina. *Sosiologia* 1971:4. 203–207
- Eskola, Antti (1971): Työläiset, tutkijat ja asenteet. *Sosiologia* 1971:5. 241–246
- Blom, Raimo (1971): Järjestökiinnittymisen luokkaluonteisuus. *Sosiologia* 1971: 5. 247–261
- Elovainio, Päivi (1971): Opiskelijakunnan suuruus ja rakenne Suomen korkeakoululaitoksessa. 1971: 5:262–275
- Karvonen, Elina (1971): Toimihenkilöiden luokka-asetusta ja sen mittaamiseen liittyvistä vaikeuksista. *Sosiologia* 1971:6, 291–299.
- Laaksovirta, Tuula (1972): Ammatit tutkimuksen kohteena. *Sosiologia* 1972:1. 21–28
- Kuusela, Jaakko & Niemi, Erkki. (1972) Tilastot ja yhteiskunta. *Sosiologia* 1972:3. 115–124.
- Willner, Johan (1972): De regionala skillnaderna centrala variabler. *Sosiologia* 1972:4. 167–178.
- Alestalo, Matti & Uusitalo, Hannu (1972): Eliittien sosiaalinen tausta ja yhteiskunnan muutokset Suomessa. *Sosiologia* 1972:5. 193–207.
- Makarczyk, Waslaw (1972): Puolan maaseutu sosiologian keskeisiä ongelmia. *Sosiologia* 1972:6. 261–267.
- Kyntäjä, Timo (1973): Valtiomonopolistisen kapitalismin teoriasta ja tutkimusmetodista – esittelyä ja erittelyä. *Sosiologia* 1973:2. 52–63.
- Uusitalo, Hannu (1973): Taloudelliset resurssit Pohjoismaissa. *Sosiologia* 1973:3. 99–109.
- Elovainio, Päivi (1973): Miksi eri tieteenaloilla opiskelevien sosiaalinen tausta eroaa. *Sosiologia* 1973:3. 120–130.
- Blom, Raimo (1973): Luokkatietoisuuden teoria ja tutkimus. *Sosiologia* 1973:3. 131–139.

- Holmila, Marja (1973): Maanviljelijäväestön luokka-asema Suomessa. *Sosiologia* 1973:4. 163–174.
- Gronow, Jukka (1974): Finanssipääoma ja monopolikapitalismi. *Sosiologia* 1974: 2. 69–76.
- Toivonen, Timo (1974): Tuottava työ ja sen merkitys työväenluokan kriteerinä. *Sosiologia* 1974: 3. 118–126.
- Hilpelä, Jyrki (1974): Metodien valintaan ja teorian muodostukseen vaikuttavista tekijöistä. *Sosiologia* 1974: 4. 178–185
- Kiviaho, Pekka & Matti Simola (1974): Kuka johtaa urheilua Suomessa. *Sosiologia* 1974:5–6. 267–274
- Elovainio, Päivi (1974): Korkeakoululaitoksen rakenne ja yhteiskunnan muutos. *Sosiologia* 1974:5–6. 244–262.
- Toivonen, Timo (1975): Suomen teollisuuden ammatissa toimivan väestön luokista ja kerrostumista vuosina 1950–1970. *Sosiologia* 1975:1. 2–11.
- Julkunen, Raija (1975): Työpalkka ja elinolot. *Sosiologia* 1975:3–4. 121–134.
- Alanen, Ilkka (1975): Kylän ja maaseudun sosiaalis-taloudelliset kehitystendenssit. *Sosiologia* 1975:5–6. 186–197.
- Rantalaiho, Liisa (1976): Tieteellis-tekninen kumous ja kokonaistyöläinen Suomen teollisuudessa. *Sosiologia* 1976:2. 74–88.
- Järvelä-Hartikainen, Marja (1976): Länsisaksalaista koulutuksen poliittista taloustiedettä. *Sosiologia* 1976 :2. 101 – 109.
- Toivonen, Timo (1976): Suomen ammatissatoimivan maatalousväestön luokkarakenteen kehitys vuosina 1901–1920. *Sosiologia* 1976:2. 89–100.
- Koskelainen, Osmo (1976): Sukupuolisen voimatalouden säätelystä Wilhelm Reichin, Herbert Marcusen ja Reimut Reichen tulkitsemana. *Sosiologia* 1976:3–4. 141–147.
- Toivonen, Timo (1977): Maatalousväestön taloudellisesta asemasta maailmansotien välisenä aikana. *Sosiologia* 1977:1. 3–15.
- Saarinen, Aino (1977). Naisen yhteiskunnallisen aseman tutkimisesta. *Sosiologia* 1977: 2. 64–73.
- Uusitalo, Hannu (1977): Tulonjaon kehitys vuosina 1966–1975: Tosiasioita ja tulkintaongelmia. *Sosiologia* 1977:2. 51–63.
- Lehtonen, Heikki (1977a): Sosiaalipolitiikan käsitteen ja sen teoreettisen perustan kehityksestä Suomessa. *Sosiologia* 1977:3–4. 114–122.
- Kivinen, Markku (1977): Oikeusmuoto ja valtio: muutogeneettisen johtamisen rajoista. *Sosiologia* 1977:5. 196–203.
- Lehtonen, Heikki (1977b): Kriittisen sosiaalipolitiikkakonseption kehityksestä Suomessa 1970-luvulla. *Sosiologia* 1977:6. 234–245.
- Alapuro, Risto (1978): Luokkaristiriita maaseudulla ennen kansalaisotaa. *Sosiologia* 1978:1. 3–11.
- Ylöstalo, Pekka (1978): Tavarafetisismi ja ideologia. *Sosiologia* 1978:1. 28–34.
- Kortteinen, Timo (1978): Tuottava työ ja luokkateoria *Sosiologia* 1978:4. 223 –233.
- Ahtiainen, Lasse (1979): Suomalainen elokuva 1936–39 ja kansallisen eheytyksen ajatus. *Sosiologia* 1979:1. 1–11.

- Haavio-Mannila, Elina (1979): Sukupuolten elintasoerot Ruotsin siirtolaisten keskuudessa, 1979:1. 31–41.
- Viitanen, Jorma (1979): Omistus ja taloudellinen valta. *Sosiologia* 1979: 2. 89–104.
- Ottomeyer, Klaus (1979): Identiteetin muotoutuminen ja kriisi kapitalismissa. *Sosiologia* 1979: 2. 117–129.
- Takala, Jukka-Pekka (1979): Santeri Alkion yhteiskunnallinen ajattelu – kapitalismikritiikkiä talonpojan näkökulmasta. *Sosiologia* 1979: 3. 199–207.
- Pöntinen, Seppo (1979): Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksesta. *Sosiologia* 1979: 3. 217–224.
- Haranne, Markku (1979): Äänestäjien uusjako Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. 1979: 4. 306–313.
- Toivonen, Timo (1980): Toimihenkilöiden taloudellisen aseman muutoksesta 1900-luvulla. *Sosiologia* 1980: 3. 205–215.
- Osterland, Martin (1981): Työntekijöiden työhönsä kohdistamien vaatimusten muutos Saksan Liittotasavallassa. *Sosiologia* 1981:1. 38–45.
- Elovainio, Päivi (1981): Oppikoululaitoksen laajeneminen ja yhteiskunnalliset ristiriidat 1800-luvun lopulla Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. *Sosiologia* 1981: 3. 194–204.
- Allardt, Erik (1981): Sukupolvet suomalaisen yhteiskunnan kuvauksessa. *Sosiologia* 1981: 4. 265–274.
- Roos, J.P. (1981): Elämäntapojen tyypeistä elämäkertojen valossa. *Sosiologia* 1981: 4. 297–306.
- Ilmonen, Kaj (1982): E-liikkeen jäsenyyden sosiaalinen merkitys. *Sosiologia* 1982:1. 1–11.
- Salmi, Minna (1982): Eeroon kotityöstä? Piirteitä kotityökeskustelusta. *Sosiologia* 1982: 1. 12–19
- Blom, Raimo (1982): Vertaileva yleiskuva Suomen luokkarakenteesta. *Sosiologia* 1982:3. 163–174.
- Pöntinen, Seppo (1982): Sotasukupolvi, sotanuoret, sotalapset ja suuret ikäluokat: koulutus ja sosiaalinen nousu. *Sosiologia* 1982: 3. 153–162.
- Siisiäinen, Martti (1982): Uuskorporatismien teorioista. *Sosiologia* 1982:4. 259–268.
- Alapuro, Risto (1983): Kansalaissota vallankumouksena. *Sosiologia* 1983:1. 13–22.
- Paakkanen, Pirjo (1983): Suomalaisen viinapään jäljillä – alkoholi suomalaisessa kaunokirjallisuudessa vuosina 1911–1912 ja 1972. *Sosiologia* 1983:2. 89–101.
- Stenius, Henrik (1983): Massorganisation och nationell sammanhällning. *Sosiologia* 1983:2. 112–124.
- Kasvio, Antti (1983): Vanhat ja uudet liikkeet yhteiskunnallisten pyrkimysten jäsentäjinä. *Sosiologia* 1983: 3. 220–226.
- Mäkelä, Klaus (1983): Yhteiskunnallinen työ ja sen jakaminen. *Sosiologia* 1983: 3. 190–196.
- Julkunen, Raija (1983): Yhteiskunnallinen aika ja uudet tarpeet. *Sosiologia* 1983: 3. 178–189.
- Haapala, Pertti (1983): Maaseudun liikaväestöongelman syntyminen 1800-luvulla. Empiiristä aineistoa Hämeestä. *Sosiologia* 1983: 4. 296–302.
- Pöntinen, Seppo (1984): Sosiaalinen liikkuvuus ja luokkien strukturoituminen, *Sosiologia* 1984:1. 26–33.

- Kortteinen, Timo (1984): Valtio ja palkkatyö – virkamiesten luokka-asema Suomessa ennen II maailmansotaa. *Sosiologia* 1984: 4. 281–297.
- Klinge, Matti (1985): Kieli vai luokka. *Sosiologia* 1985: 1. 35–44.
- Goldthorpe, John. H. (1985): Taloudellinen kehitys ja sosiaalinen liikkuvuus. *Sosiologia* 1985: 2. 75–86.
- Uusitalo, Hannu (1985): Luokkarakenne ja intressien organisoituminen. *Sosiologia* 1985: 3. 165–176.
- Jokinen, Kimmo (1985): Pitkän linjan paperimies ja automaatio. *Sosiologia* 1985: 4. 273–283.
- Alkula, Tapani (1986): Työolosuhteet eräiden työnjohtoteorioiden valossa. *Sosiologia* 1986:1. 56–63.
- Virtanen, Matti (1987): Tehtaasta studioon. *Sosiologia* 1987:3. 167–175.
- Alapuro, Risto (1988): Suomalainen Bourdieu ja Musta leski. *Sosiologia* 1988:1. 3–7.
- Konttinen, Esa (1988): Formaali rationaalistuminen ja professiot – kriisinäkökulma ammatillisiin intellektuelleihin. *Sosiologia* 1988:2. 91–104.
- Kinnunen, Merja (1988): Ammattiasemien kulttuurinen luokittelu. *Sosiologia* 1988:2. 105–111.
- Ruonavaara, Hannu (1988): Sosioekonomiset ryhmät ja omistusasuntovaltaistuminen 1971–1985. *Sosiologia* 1988:4. 288–298.
- Nikula, Jouko (1989): Havaintoja suomalaisen viljelijäväestön asemasta ja asenteista. *Sosiologia* 1989:1. 35–46.
- Silvennoinen, Heikki, Osmo Kivinen ja Risto Rinne (1989): Käykö koko väestö koulutukseen? *Sosiologia* 1989:1. 47–56.
- Ilmonen, Kaj (1989): Työväen liikkeet ja yhteiskunnallinen identiteetti *Sosiologia* 1989:2. 104–114.
- Gronow, Jukka (1990): Mitä on hyvä maku? *Sosiologia* 1990:2. 95–107.
- Ilmonen, Kaj (1990): Tuotanto ja kulutus – toistensa peilikuvia? *Sosiologia* 1990:2. 82–94.
- Irja Kandolin, Erkki Rannik & Elina Haavio-Mannila (1991): Työ ja hyvinvointi eräissä toimihenkilö- ja työntekijäammateissa Eestissä ja Suomessa. *Sosiologia* 1991:1. 15–24.
- Sulkunen, Pekka (1992): Uudet keskiluokat länsieurooppalaisessa yhteiskunnassa. *Sosiologia* 1992: 3. 203–218.
- Silvennoinen, Heikki & Irma Laiho (1992): Akateeminen koulutushierarkia, sukupuoli ja sosiaalinen tausta. *Sosiologia* 1992: 4. 294–309.
- Gordon, Tuula (1993): Toiseuden "esiinmarssi". *Sosiologia* 1993: 3. 165–173.
- Allardt, Erik (1994): Makrosociala förändringar och politik i dagens Europa. *Sosiologia* 1994:1. 1–10.
- Linko, Maaria (1994): Nykytaiteen katsomiskokemus taidenäyttelyssä. *Sosiologia* 1994:3. 177–191.
- Saari, Juho (1994): Rationaalisuus ja tarpeet. *Sosiologia* 1994:4. 261–273.
- Ervasti, Heikki (1994): Yhteiskuntaluokat ja hyvinvointipalvelut. *Sosiologia* 1994:4. 274–287.
- Noro, Arto (1995): Uudemman kulutussosiologian mallit ja figuurit. *Sosiologia* 1995:1. 1–11.

- Rahkonen, Keijo (1995): Maku taisteluna: Bourdieu ja Nietzsche. *Sosiologia* 1995:1. 12–25.
- Kivinen, Osmo & Risto Rinne (1995): Koulutuserojen pysyvyys. *Sosiologia* 1995:2. 90–105.
- Virtanen, Petri (1995): Bourdieulainen maksiimi sosiologian refleksiivisyydestä. *Sosiologia* 1995: 3, 200–212.
- Toivonen, Timo (1996): Luokat ja kulutus: episodi massakulutuksen läpimurrosta 1955–1971. *Sosiologia* 1996:1. 35–48.
- Alasuutari, Pertti (1997): Kulttuuripääoma summamuuttujan valossa. *Sosiologia* 1997:1. 3–14.
- Liljander, Juha-Pekka (1997): Keskeyttäminen ja koulutuksenvaihto korkeakoulukentän statuskerrostumissa. *Sosiologia* 1997:2. 125–138.
- Sihvo, Tuire (1997): Hyvinvointivaltiota koskevien asenteiden taloudelliset ja kulttuuriset selittäjät. *Sosiologia* 1997:2. 139–149.
- Johanson, Jan-Erik & Petri Uusikylä (1998): Sosiaalinen pääoma verkostoissa. *Sosiologia* 1998:1. 17–27.
- Virtanen, Matti (1999): Sukupolven tasot, fraktiot ja elämänkaari. *Sosiologia* 1999:2. 81–94.
- Räsänen, Pekka (2000): Kulutusvalintojen postmodernit piirteet ja rakenteelliset reunaehdot. *Sosiologia* 2000:3. 228–242.
- Erola, Jani (2001): Maksuhäiriöisyys ja luottamusrakenteiden kriisi sosiaalisessa toiminnassa. *Sosiologia* 2001:3. 174–191.
- Melin, Harri (2003): Luokkatilanteen muutos Venäjän Karjalassa – tapauksena Kontupohja. *Sosiologia* 2003:3. 177–190.
- Siisiäinen, Martti (2003): Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 2003:3. 214–218.
- Aro, Mikko (2003): Pitääkö koulutus lupauksensa? *Sosiologia* 2003:4. 313–328.
- Anttila, Erkki (2004): Paikallisyhteisöllisyys ja sen katoaminen Helsingin seudun työläisesikaupungeissa. *Sosiologia* 2004:3. 181–194.
- Anttila, Anu-Hanna (2004): "Vapauteen, luontoon, aurinkoon on päästävä!" Lomapropagandaa työväestölle 1940-luvun lyhytelokuvissa. *Sosiologia* 2004:4. 280–296.
- Räsänen, Pekka (2005): Tieto- ja viihdekulutuksen muotoutuminen eri väestöryhmissä. *Sosiologia* 2005:1. 19–34.
- Siivonen, Ville (2005): Rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomalli. *Sosiologia* 2005:3. 222–233.
- Katainen, Anu (2009): Keskiluokan valinta ja työväenluokan riippuvuus? Tupakoinnin perustelutavat toimihenkilöillä ja työntekijöillä. *Sosiologia* 2009:2. 96–110.
- Anttila, Anu-Hanna (2009): Vapauden taimia? Työväenluokan tekeminen ja kokeminen 1900-luvun alun Suomessa. *Sosiologia* 2009:2. 79–95.
- Kahma, Nina (2010): Keskiluokan valossa – Suomalaisten luokkasamastuminen empiirisessä tarkastelussa. *Sosiologia* 2010:2. 81–96.

British Journal of Sociology 1970–2010

Zeitlin, Maurice & Petras, James (1970): The working-class vote in Chile: Christian democracy versus Marxism. *British Journal of Sociology* 1970:1. 16–29.

Kemeny, P. J. (1970): Dualism in secondary technical education. *British Journal of Sociology* 1970:1. 86–94.

Coats, A. W. & Coats, S. E. (1970): The social composition of the Royal Economic Society and the beginnings of the British economics 'profession', 1890–1915. *British Journal of Sociology* 1970: 1. 75–85.

Noble, Trevor (1970): Family breakdown and social networks. *British Journal of Sociology* 1970:2. 135–150.

Swingewood, Alan (1970): Origins of Sociology: The Case of the Scottish Enlightenment. *British Journal of Sociology* 1970:2. 164–180.

Evetts, Julia (1970): Equality of educational opportunity: the recent history of the concept. *British Journal of Sociology* 1970:4. 425–430.

Dowse, Robert E. & Hughes, John A. (1971): Girls, boys and politics. *British Journal of Sociology* 1971:1. 53–67.

Smyth, John A. (1971): Utility and the social order: the axiological problem on sociology. *British Journal of Sociology* 1971:4. 381–394.

McDonald, Lynn (1971): Social class and voting: a study of the 1968 Canadian Federal election in Ontario. *British Journal of Sociology* 1971:4. 410–412.

Weinberg, Aubrey & Lyons, Frank (1972): Class theory and practice. *British Journal of Sociology* 1972:1. 51–65.

Yuchtman, Ephraim & Fishelson, Gideon (1972): Some Problems in the Study of Occupational Prestige with an Illustration from Israel. *British Journal of Sociology* 1972:2. 159–171.

Scase, Richard (1972): 'Industrial Man': A Reassessment with English and Swedish Data. *British Journal of Sociology* 1972:2. 204–220.

Krausz, Ernest (1972): Factors of Social Mobility in British Minority Groups. *British Journal of Sociology* 1972:3. 275–286.

Noble, Trevor (1972): Social Mobility and Class Relations in Britain. *British Journal of Sociology* 1972:4. 422–436.

Brown, Richard H. (1973): Social Mobility and Economic Growth: A Renaissance Example. *British Journal of Sociology* 1973:1. 58–66.

Bibby, John (1973): The Social Base of Ghanaian Education: Is It Still Broadening? *British Journal of Sociology* 1973:3. 365–374.

Stolzman, James D. (1974): Edward Shils on Consensus: An Appreciation and Critique. *British Journal of Sociology* 1974:1. 3–14.

Gibson, Colin (1974): The Association between Divorce and Social Class in England and Wales. *British Journal of Sociology* 1974:1. 79–93.

Zureik, Elia T. (1974): Party images and partisanship among young Englishmen. *British Journal of Sociology* 1974:2. 179–200.

- Connerton, Paul (1974): The Collective Historical Subject: Reflections on Lukàcs' History and Class Consciousness. *British Journal of Sociology* 1974:2. 162–178.
- Turner, Bryan S. (1974): Islam, Capitalism and the Weber Theses. *British Journal of Sociology* 1974:2. 230–243.
- Rapoport, Rhona & Rapoport, Robert N. (1974): Four Themes in the Sociology of Leisure. *British Journal of Sociology* 1974:2. 215–229.
- Murphy, James (1974): Teacher Expectations and Working-Class Under-Achievement. *British Journal of Sociology* 1974:3. 326–344.
- Harper, Dean, Mills, Bobby & Parris, Ronald (1974): Exploitation in Migrant Labour Camps. *British Journal of Sociology* 1974:3. 283–295.
- Form, William H. (1974): Automobile Workers in Four Countries: The Relevance of System Participation for Working-Class Movements. *British Journal of Sociology* 1974:4. 442–460.
- Stehr, Nico (1974): Consensus and Dissensus in Occupational Prestige. *British Journal of Sociology* 1974:4. 410–427.
- Gorecki, Jan (1974): Crime Causation Theories: Failures and Perspectives. *British Journal of Sociology* 1974:4. p461–477.
- Grusky, Oscar (1975): Career patterns and characteristics of British naval officers. *British Journal of Sociology* 1975:1. 35–51.
- Knights, David (1975): A Classificatory Scheme for Occupations. *British Journal of Sociology* 1975:3. 294–308.
- O'Connell, James & Beckett, Paul A (1975): Social Characteristics of an Élite-in-Formation: The Case of Nigerian University Students. *British Journal of Sociology* 1975:3. 309–329.
- Clarke, Michael (1975): Social Problem Ideologies. *British Journal of Sociology* 1975:4. 406–416.
- Bonney, Norman (1975): Work and Ghetto Culture. *British Journal of Sociology* 1975:4. 435–447.
- Hendry, L. B. (1975): Survival in a Marginal Role: The Professional Identity of the Physical Education Teacher. *British Journal of Sociology* 1975:4. 465–476.
- Maravall, J. M. (1976): Subjective Conditions and Revolutionary Conflict: Some Remarks. *British Journal of Sociology* 1976:1. 21–34.
- Jensen-Butler, Birgit (1976): An Outline of a Weberian Analysis of Class with Particular Reference to the Middle Class and the NSDAP in Weimar Germany. *British Journal of Sociology* 1976:1. 50–60.
- Eckstein, Susan E (1976): The Irony of Organization: Resource and Regulatory. *British Journal of Sociology* 1976:2. 150–164.
- Turner, Bryan S. (1977): The Structuralist Critique of Weber's Sociology. *British Journal of Sociology* 1977:1. 1–16.
- Lummis, Trevor (1977): The Occupational Community of East Anglian Fishermen: An Historical Dimension Through Oral Evidence. *British Journal of Sociology* 1977:1. 51–74.
- Mayes, Sharon S (1977): The Material Requisites for Capitalism: A Cross Cultural Study. *British Journal of Sociology* 1977:2. 155–167.

- Gupta, Y.P. (1977): The Educational and Vocational Aspirations of Asian Immigrant and English School-Leavers—A Comparative Study. *British Journal of Sociology* 1977:2. 185–198.
- Field, Clive D. (1977): The Social Structure of English Methodism: Eighteenth-Twentieth Centuries. *British Journal of Sociology* 1977:2. 199–225.
- Richardson, C. James (1977): The Problem of Downward Mobility. *British Journal of Sociology* 1977:3. 303–320.
- Goldthorpe, John H & Llewellyn, Catriona (1977): Class Mobility: Intergenerational and Worklife Patterns. *British Journal of Sociology* 1977:3. 269–302.
- Hall, John A: The Roles and Influence of Political Intellectuals (1977): Tawney vs Sidney Webb. *British Journal of Sociology* 1977:3. 351–362.
- Allan, Graham (1977): Class Variation in Friendship Patterns. *British Journal of Sociology* 1977:3. 389–393.
- Psacharopoulos, George (1977): Family Background, Education and Achievement: A Path Model of Earnings Determinants in the UK and Some Alternatives. *British Journal of Sociology* 1977:3. 321–335.
- Scharf, Betty R. (1977): Sexual Stratification and Social Stratification. *British Journal of Sociology* 1977:4. 450–466.
- Jenks, Craig (1977): T H Green, The Oxford Philosophy of Duty and the English Middle Class. *British Journal of Sociology* 1977:4. 481–497.
- Clark, Samuel: The Importance of Agrarian Classes (1978): Agrarian Class Structure and Collective Action in Nineteenth-Century Ireland. *British Journal of Sociology* 1978:1. 22–40.
- Kelley, Jonathan (1978): Wealth and Family Background in the Occupational Career: Theory and Cross-Cultural Data. *British Journal of Sociology* 1978:1. 94–109.
- Headey, Bruce & Tim O'Loughlin (1978): Transgenerational, 'Structured' Inequality: Social Fact or Fiction? *British Journal of Sociology* 1978:1. 94–109.
- Abercrombie, Nicholas & Turner, Bryan S. (1978): The Dominant Ideology thesis. *British Journal of Sociology* 1978:2. 149–170.
- Dandeker, Christopher (1978): Patronage and Bureaucratic Control—The Case of the Naval Officer in English Society 1780–1850. *British Journal of Sociology* 1978:3. 300–320.
- Miliband, Ralph (1978): A State of De-Subordination. *British Journal of Sociology* 1978:4. 399–409.
- Bechhofer, Frank, Elliott, Brian & McCrone, David (1978): Structure, Consciousness and Action: A Sociological Profile of the British Middle Class. *British Journal of Sociology* 1978:4. 410–436.
- Osborn, Albert F. & Morris, Tony C. (1979): The Rationale for a Composite Index of Social Class and Its Evaluation. *British Journal of Sociology* 1979:1. 39–60.
- Burton, Frank (1979): Ideological Social Relations in Northern Ireland. *British Journal of Sociology* 1979:1. 61–80.
- Layder, Derek (1979) : Problems in Accounting for the Individual in Marxist-Rationalist Theoretical Discourse. *British Journal of Sociology* 1979:2. 149–163.
- Korpi, Walter & Shalev, Michael (1979): Strikes, Industrial Relations and Class Conflict in Capitalist Societies. *British Journal of Sociology* 1979:2. 164–187.
- Maravall, José M. (1979): The limits of Reformism: Parliamentary socialism and the Marxist Theory of the State. *British Journal of Sociology* 1979:3. 267–290.

- Hall, John A. (1979): The Curious Case of the English Intelligentsia. *British Journal of Sociology* 1979:3. 291–306.
- Morris, Lydia (1979): Women without Men: Domestic Organization and the Welfare State as Seen in a Coastal Community of Puerto Rico. *British Journal of Sociology* 1979:3. 322–340.
- Stephens, John D. (1979): Class Formation and Class Consciousness: A Theoretical and Empirical Analysis with Reference to Britain and Sweden. *British Journal of Sociology* 1979:4. 389–414.
- Erikson, Robert, Goldthorpe, John H. & Portocacero, Lucienne (1979): Intergenerational Class Mobility in Three Western European Societies: England, France and Sweden. *British Journal of Sociology* 1979:4. 415–441.
- Prandy, Kenneth (1979): Alienation and Interests in the Analysis of Social Cognitions. *British Journal of Sociology* 1979:4. 442–474.
- Newby, Howard (1979): Urbanization and the Rural Class Structure: Reflections on a Case Study. *British Journal of Sociology* 1979:4. 475–499.
- Gallie, Duncan (1979): Social Radicalism in the French and British Working Classes: Some Points of Comparison. *British Journal of Sociology* 1979:4. 500–534.
- MacKinnon, Malcolm H. (1980): Work Instrumentalism Reconsidered: A Replication of Goldthorpe's Luton Project. *British Journal of Sociology* 1980:1. 1–27.
- Noble, Trevor & Pymn, Bridget: Recruitment to Teaching in the Years of Expansion (1980). *British Journal of Sociology* 1980:1. 95–109.
- Bradley, Keith & Gelb, Alan (1980): The Radical Potential of Cash Nexus Breaks. *British Journal of Sociology* 1980:2. 188–203.
- Panitch, Leo (1980): Recent Theorizations of Corporatism: Reflections on a Growth Industry. *British Journal of Sociology* 1980:2. 159–187.
- Barbalet, Jack M. (1980): Principles of Stratification in Max Weber: An Interpretation and Critique. *British Journal of Sociology* 1980:3. 401–418.
- Maraffi, Marco (1980): State/Economy Relationships: The Case of Italian Public Enterprise. *British Journal of Sociology* 1980:4. 507–524.
- Griffin, Larry J & Kalleberg, Arne L (1981): Stratification and Meritocracy in the United States: Class and Occupational Recruitment Patterns. *British Journal of Sociology* 1981:1. 1–38.
- G. A. Bryant, Christopher (1981): Depillarisation in the Netherlands. *British Journal of Sociology* 1981:1. 56–74.
- Curran, James (1981): Class Imagery, Work Environment and Community (1981): Some Further Findings and a Brief Comment. *British Journal of Sociology* 1981:1. 111–126.
- Murphy, James (1981): Class Inequality in Education (1981): Two Justifications, One Evaluation but No Hard Evidence. *British Journal of Sociology* 1981:2. 182–201.
- Britten, Nicky (1981): Models of Intergenerational Class Mobility (1981): Findings from the National Survey of Health and Development. *British Journal of Sociology* 1981:2. 224–238.
- Ineichen, Bernard (1981): The Housing Decisions of Young People. *British Journal of Sociology* 1981:2. 252–258.

- Hamilton, Nora (1981): State Autonomy and Dependent Capitalism in Latin America. *British Journal of Sociology* 1981:3. 305–329.
- Carroll, John (1981): The role of guilt in the formation of modern society: England 1350–1800. *British Journal of Sociology* 1981:4. 459–503.
- Taylor, Simon (1981): Symbol and Ritual under National Socialism. *British Journal of Sociology* 1981:4. 504–520.
- Ditton, Jason & Brown, Richard (1981): Why Don't They Revolt? 'Invisible Income' as a Neglected Dimension of Runciman's Relative Deprivation Thesis. *British Journal of Sociology* 1981:4. 521–530.
- Wadsworth, M E J (1981): Social Class and Generation Differences in Pre-School Education. *British Journal of Sociology* 1981:4. 560–582.
- Erikson, Robert, Goldthorpe, John H & Portocarero, Lucienne (1982): Social Fluidity in Industrial Nations: England, France and Sweden. *British Journal of Sociology* 1982:1. 1–34.
- Giner, Salvador (1982): Political economy, legitimation and the State in Southern Europe. *British Journal of Sociology* 1982:2. 172–199.
- Smith, Michael R (1982): Accounting for Inflation in Britain. *British Journal of Sociology* 1982:3. 301–329.
- Hickox, M S H (1982): Marxist sociology of education: a Critique. *British Journal of Sociology* 1982:4. 563–578.
- Silver, Harry R (1983): Scientific Achievement and the Concept of Risk. *British Journal of Sociology* 1983:1. 39–43.
- Payne, Geoff & Payne, Judy (1983): Occupational and Industrial Transition in Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1983:1. 72–92.
- Kwong, Julia (1983): Is Everyone Equal before the System of Grades: Social Background and Opportunities in China. *British Journal of Sociology* 1983:1. 93–108.
- Runciman, W G (1983): Capitalism without Classes: The Case of Classical Rome. *British Journal of Sociology* 1983:2. 157–181.
- Bunker, S G (1983): Dependency, Inequality, and Development Policy: A Case from Bugisu, Uganda. *British Journal of Sociology* 1983:2. 182–207.
- Erikson, Robert, Goldthorpe, John H & Portocarero, Lucienne (1983): Intergenerational Class Mobility and the Convergence Thesis: England, France and Sweden. *British Journal of Sociology* 1983:3. 303–343.
- Robinson, Robert V (1983): Explaining Perceptions of Class and Racial Inequality in England and the United States of America. *British Journal of Sociology* 1983:3. 344–366.
- Smith, Michael A (1983): Social Usages of the Public Drinking House: Changing Aspects of Class and Leisure. *British Journal of Sociology* 1983:3. 367–385.
- Coxon, Tony (1983): The Misconstruction of Occupational Judgment. *British Journal of Sociology* 1983:4. 483–490.
- Benenson, Harold (1984): Women's Occupational and Family Achievement in the US Class System: A Critique of the Dual-Career Family Analysis. *British Journal of Sociology* 1984:1. 19–41.
- Allen, P T (1984): The Class Imagery of 'Traditional Proletarians'. *British Journal of Sociology* 1984:1. 93–111.

- Macdonald, Keith M: Professional Formation (1984): The Case of Scottish Accountants. *British Journal of Sociology* 1984:2. 174–190.
- Britten, Nicky (1984): Class Imagery in a National Sample of Women and Men. *British Journal of Sociology* 1984:3. 406–434.
- Lisle-Williams, Michael (1984): Merchant Banking Dynasties in the English Class Structure: Ownership, Solidarity and Kinship in the City of London, 1850–1960. *British Journal of Sociology* 1984:3. 333–362.
- Breen, Richard (1984): Status Attainment or Job Attainment? The Effects of Sex and Class on Youth Unemployment. *British Journal of Sociology* 1984:3. 363–386.
- Kelley, Jonathan & McAllister, Ian (1984): Immigrants, Socio-Economic Attainment, and Politics in Australia. *British Journal of Sociology* 1984:3. 387–205.
- Murgatroyd, Linda (1984): Women, Men and the Social Grading of Occupations. *British Journal of Sociology* 1984:4. 473–497.
- Lovatt, David & Ham, Brian (1984): The Distributional Implications of De-Industrialization. *British Journal of Sociology* 1984:4. 498–521.
- Szreter, Simon R S (1984): The Genesis of the Registrar-General's Social Classification of Occupations. *British Journal of Sociology* 1984:4. 522–546.
- Murphy, Raymond (1984): The Structure of Closure: A Critique and Development of the Theories of Weber, Collins, and Parkin. *British Journal of Sociology* 1984:4. 547–567.
- Form, William & Putnam, George (1985): Economic Cleavages in the American Working Class. *British Journal of Sociology* 1985:1. 1–33.
- Murphy, M J (1985): Marital Breakdown and Socio-Economic Status: A Reappraisal of the Evidence from Recent British Sources. *British Journal of Sociology* 1985:1. 81–93.
- Breen, Richard & Whelan, Christopher T (1985): Vertical Mobility and Class Inheritance in the British Isles. *British Journal of Sociology* 1985:2. 175–192.
- Noble, Trevor (1985): Inflation and Earnings Relativities in Britain after 1970. *British Journal of Sociology* 1985:2. 238–258.
- Marshall, Gordon, Rose, David, Vogler, Carolyn & Newby, Howard (1985): Class, Citizenship, and Distributional Conflict in Modern Britain. *British Journal of Sociology* 1985:2. 259–284.
- Snipp, C Matthew (1985): Working-Class Differentiation and Men's Career Mobility. *British Journal of Sociology* 1985:3. 354–382.
- Kelley, Jonathan & McAllister, Ian (1985): Class and Party in Australia: Comparison with Britain and the USA. *British Journal of Sociology* 1985:3. 383–420.
- Barbalet, J M (1985): Power and Resistance. *British Journal of Sociology* 1985:4. 531–548.
- Goldthorpe, John H (1985): On Economic Development and Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1985:4. 549–573.
- Forster, Peter G (1986): Functionalism and the Devlin-Hart Controversy. *British Journal of Sociology* 1986:1. 74–87.
- Murphy, Raymond (1986): Weberian closure theory: a contribution to the ongoing assessment. *British Journal of Sociology* 1986:1. 21–41.
- Vaughan, Michalina (1986): Socialist Stratification and Sociological Survival. *British Journal of Sociology* 1986:2. 157–179.

Chapman, S D (1986): Aristocracy and Meritocracy in Merchant Banking. *British Journal of Sociology* 1986:2. 180–193.

Bryant, Joseph M (1986): Intellectuals and Religion in Ancient Greece: Notes on a Weberian Theme. *British Journal of Sociology* 1986:2. 269–296.

Dunning, Eric, Murphy, Patrick and Williams, John (1986): Spectator violence at football matches: towards a sociological explanation. *British Journal of Sociology* 1986:2. 221–244.

Ng, Sek-Hong (1986): Perception of Sex Discrimination in Employment and the 'Class' Context: The Case of Hong Kong Female Workers. *British Journal of Sociology* 1986:3. 307–334.

Shur, Shimon & Peres, Yochanan (1986): Equality and functional imperatives: another examination of distributive justice in the Israeli Kibbutz. *British Journal of Sociology* 1986:3. 335–347.

Gilbert, G Nigel (1986): Occupational Classes and Inter-Class Mobility. *British Journal of Sociology* 1986:3. 370–391.

Hope, Keith, Schwartz, Joseph & Graham, Sara (1986): Uncovering the Pattern of Social Stratification: A Two-Year Test-Retest Inquiry. *British Journal of Sociology* 1986:3. 397–430.

Singelmann, Joachim & Singelmann, Peter (1986): Lorenz von Stein and the Paradigmatic Bifurcation of Social Theory in the Nineteenth Century. *British Journal of Sociology* 1986:3. 431–452.

Brewer, John D (1986): Adam Ferguson and the Theme of Exploitation. *British Journal of Sociology* 1986:4. 461–478.

Edgell, Stephen & Duke, Vic (1986): Radicalism, Radicalization and Recession: Britain in the 1980s. *British Journal of Sociology* 1986:4. 479–512.

Abbott, Pamela & Sapsford, Roger (1986): Class Identification of Married Working Women: A Critical Replication of Ritter and Hargens. *British Journal of Sociology* 1986:4. 535–549.

Nyland, Chris (1986): Capitalism and the history of worktime thought. *British Journal of Sociology* 1986:4. 513–534.

Ayalon, Hannah, Ben-Rafael, Eliezer and Sharot, Stephen (1986): The costs and benefits of ethnic identification. *British Journal of Sociology* 1986:4. 550–568.

Hayes, Bernadette C (1987): Female Intergenerational Occupational Mobility within Northern Ireland and the Republic of Ireland: The Importance of Maternal Occupational Status. *British Journal of Sociology* 1987:1. 66–76.

Turner, Bryan S (1987): State, Science and Economy in Traditional Societies: Some Problems in Weberian Sociology of Science. *British Journal of Sociology* 1987:1. 1–23.

Bell, Desmond (1987): Acts of Union: Youth Sub-Culture and Ethnic Identity amongst Protestants in Northern Ireland. *British Journal of Sociology* 1987:2. 158–183.

Payne, Geoff (1987): De-Industrialization and Occupational Mobility. *British Journal of Sociology* 1987:2. 254–265.

Duke, Vic & Edgell, Stephen (1987): The Operationalisation of Class in British Sociology: Theoretical and Empirical Considerations. *British Journal of Sociology* 1987:4. 445–463.

Hutchinson, John (1987): Cultural Nationalism, Elite Mobility and Nation-Building: Communitarian Politics in Modern Ireland. *British Journal of Sociology* 1987:4. 482–501.

- Bonney, Norman (1988): Gender, Household and Social Class. *British Journal of Sociology* 1988:1. 28–46.
- Cassis, Y (1988): Merchant Bankers and City Aristocracy. *British Journal of Sociology* 1988:1. 114–120.
- Graetz, Brian (1988): The Reproduction of Privilege in Australian Education. *British Journal of Sociology* 1988:3. 358–376.
- Marshall, Gordon & Rose, David (1988): Proletarianization in the British Class Structure? *British Journal of Sociology* 1988:4. 498–518.
- Savage, Mike (1988): The Missing Link? The Relationship between Spatial Mobility and Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1988:4. 554–577.
- Abraham, John (1989): Testing Hargreaves' and Lacey's Differentiation-Polarisation Theory in a Setted Comprehensive. *British Journal of Sociology* 1989:1. 46–81.
- Brewer, John D (1989): Max Weber and the Royal Irish Constabulary: A Note on Class and Status. *British Journal of Sociology* 1989:1. 82–96.
- Cole, Mike (1989): 'Race' and Class or 'Race', Class, Gender and Community?: A Critical Appraisal of the Radicalised Fraction of the Working-Class Thesis. *British Journal of Sociology* 1989:1. 118–129.
- Payne, G (1989): Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1989:3. 471–492.
- Crompton, Rosemary (1989): Class Theory and Gender. *British Journal of Sociology* 1989:4. 565–587.
- Turner, Bryan S (1989): Ageing, Status Politics and Sociological Theory. *British Journal of Sociology* 1989:4. 588–606.
- Procter, Ian (1990): The Privatisation of Working-Class Life: A Dissenting View. *British Journal of Sociology* 1990:2. 157–180.
- Scott, John (1990): Corporate Control and Corporate Rule: Britain in an International Perspective. *British Journal of Sociology* 1990:3. 351–373.
- Drudy, Sheelagh (1991): The Classification of Social Class in Sociological Research. *British Journal of Sociology* 1991:1. 21–41.
- Ginn, Jay & Arber, Sara (1991): Gender, Class and Income Inequalities in Later Life. *British Journal of Sociology* 1991:3. 369–396.
- Blackburn, Robert M & Marsh, Catherine (1991): Education and Social Class: Revisiting the 1944 Education Act with Fixed Marginals. *British Journal of Sociology* 1991:4. 507–536.
- Kuh, Diana & Wadsworth, Michael (1991): Childhood Influences on Adult Male Earnings in a Longitudinal Study. *British Journal of Sociology* 1991:4. 537–555.
- Jenkins, Richard (1991): Disability and Social Stratification. *British Journal of Sociology* 1991:4. 557–580.
- Svallfors, Stefan (1991): The Politics of Welfare Policy in Sweden: Structural Determinants and Attitudinal Cleavages. *British Journal of Sociology* 1991:4. 609–634.
- Schoenfeld, Eugen (1992): Militant and Submissive Religions: Class, Religion and Ideology. *British Journal of Sociology* 1992:1. 111–140.
- Ben-Porat, A (1992): Class Structure in Israel: From Statehood to the 1980s. *British Journal of Sociology* 1992:2. 225–237.
- Joseph, Antoine (1992): Modes of Class Formation. *British Journal of Sociology* 1992:3. 345–367.

Coram, Bruce Talbot (1992): Spoiling the Class Divide: Struggles within the Working Class over Distribution. *British Journal of Sociology* 1992:3. 393–420.

Hayes, Bernadette C & Jones, F L (1992): Class Identification among Australian Couples: Are Wives' Characteristics Irrelevant? *British Journal of Sociology* 1992:3. 463–483.

Hagan, John & McCarthy, Bill (1992): Streetlife and Delinquency. *British Journal of Sociology* 1992:4. 533–561.

Runciman, W G (1993): Has British Capitalism Changed Since the First World War?. *British Journal of Sociology* 1993:2. 53–67.

Marshall, Gordon & Swift, Adam (1993): Social Class and Social Justice. *British Journal of Sociology* 1993:2. 187–211.

Jonsson, Jan O & Mills, Colin (1993): Social Class and Educational Attainment in Historical Perspective: A Swedish-English Comparison Part I. *British Journal of Sociology* 1993:2. 213–247.

Papadakis, Elim (1993): Class Interests, Class Politics and Welfare State Regime. *British Journal of Sociology* 1993:2. 249–270.

Sullivan, Lucy (1993): In the Path of Daedalus: Middle-Class Australians' Attitudes to Embryo Research. *British Journal of Sociology* 1993:2. 271–302.

Jonsson, Jan O & Mills, Colin (1993): Social Class and Educational Attainment in Historical Perspective: A Swedish-English Comparison Part II. *British Journal of Sociology* 1993:3. 213–247.

Evans, Geoffrey (1993): The Decline of Class Divisions in Britain? Class and Ideological Preferences in the 1960s and the 1980s. *British Journal of Sociology* 1993:3. 449–471.

O'Connor, Julia S (1993): Gender, Class and Citizenship in the Comparative Analysis of Welfare State Regimes: Theoretical and Methodological Issues. *British Journal of Sociology* 1993:3. 501–518.

Benenson, Harold (1993): Patriarchal Constraints on Women Workers' Mobilization: The Lancashire Female Cotton Operatives 1842–1919. *British Journal of Sociology* 1993:4. 613–633.

Hayes, Bernadette C & Miller, Robert L (1993): The Silenced Voice: Female Social Mobility Patterns with Particular Reference to the British Isles. *British Journal of Sociology* 1993:4. 653–672.

Traxler, Franz (1993): Business Associations and Labor Unions in Comparison: Theoretical Perspectives and Empirical Findings on Social Class, Collective Action and Associational Organizability. *British Journal of Sociology* 1993:4. 673–691.

Huspek, Michael (1994): Oppositional Codes and Social Class Relations. *British Journal of Sociology* 1994:1. 79–102.

Kolarska-Bobinska, Lena (1994): Social Interests and Their Political Representation: Poland in Transition. *British Journal of Sociology* 1994:1. 109–126.

Joseph, Antoine (1994): Pathways to Capitalist Democracy: What Prevents Social Democracy? *British Journal of Sociology* 1994:2. 211–234.

Arber, Sara & Ginn, Jay (1995): The Mirage of Gender Equality: Occupational Success in the Labour Market and within Marriage. *British Journal of Sociology* 1995:1. 21–43.

- Headey, Bruce, Krause, Peter & Habich, Roland (1995): East Germany: Rising incomes, unchanged inequality and the impact of redistributive government 1990-92. *British Journal of Sociology* 1995:2. 225–243.
- Hill, Stephen (1995): The Social Organization of Boards of Directors. *British Journal of Sociology* 1995:2. 245–278.
- Kay, Fiona M & Hagan, John (1995): The Persistent Glass Ceiling: Gendered Inequalities in the Earnings of Lawyers. *British Journal of Sociology* 1995:2. 279–310.
- Glenday, Daniel (1995): What Has Work Done to the Working Class? A Comparison of Workers and Production Technologies. *British Journal of Sociology* 1995:3. 475–498.
- Davies, Scott (1995): Reproduction and Resistance in Canadian High Schools: An Empirical Examination of the Willis Thesis. *British Journal of Sociology* 1995:4. 662–687.
- Taraki, Lisa (1995): Islam is the solution: Jordanian Islamists and the dilemma of the 'modern woman'. *British Journal of Sociology* 1995:4. 643–661.
- Marshall, Gordon, Roberts, Stephen and Burgoyne, Carole (1996): Social class and underclass in Britain and the USA. *British Journal of Sociology* 1996:1. 22–44.
- Elazar, Dahlia Sabina (1996): Agrarian Relations and Class Hegemony: A Comparative Analysis of Landlord, Social and Political Power – Italy 1861-1920. *British Journal of Sociology* 1996:2. 232–254.
- Marshall, Gordon (1996): Was Communism Good for Social Justice?: A Comparative Analysis of the Two Germanies. *British Journal of Sociology* 1996:3. 397–420.
- Kolankiewicz, George (1996): Social Capital and Social Change. *British Journal of Sociology* 1996:3. 427–441.
- Gallie, Duncan (1996): New Technology and the Class Structure: The Blue-Collar/White-Collar Divide Revisited. *British Journal of Sociology* 1996:3. 447–473.
- Goldthorpe, John H (1996): Class Analysis and the Reorientation of Class Theory: The Case of Persisting Differentials in Educational Attainment. *British Journal of Sociology* 1996:3. 481–505.
- Béteille, André (1996): The Mismatch between Class and Status. *British Journal of Sociology* 1996:3. 513–525.
- Lockwood, David (1996): Civic Integration and Class Formation. *British Journal of Sociology* 1996:3. 531–550.
- Breen, Richard (1997): Inequality, Economic Growth and Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1997:3. 429–449.
- McRae, Susan (1997): Household and Labour Market Change: Implications for the Growth of Inequality in Britain. Inequality, Economic Growth and Social Mobility. *British Journal of Sociology* 1997:3. 384–405.
- Evans, Geoffrey (1997): Political Ideology and Popular Beliefs about Class and Opportunity: Evidence from a Survey Experiment. *British Journal of Sociology* 1997:3. 450–470.
- Steinberg, Marc W (1997): 'A Way of Struggle': Reformations and Affirmations of E P Thompson's Class Analysis in the Light of Postmodern Theories of Language. *British Journal of Sociology* 1997:3. 471–492.
- Van Berkel, Michel and De Graaf, Nan Dirk (1998): Married women's economic dependence in the Netherlands, 1970-1991. *British Journal of Sociology* 1998:1. 97–117.

- Breen, Richard (1998): The Persistence of Class Origin Inequalities among School Leavers in the Republic of Ireland, 1984-1993. *British Journal of Sociology* 1998:2. 275–298.
- Gerteis, Joseph & Savage, Mike (1998): The Saliency of Class in Britain and America: A Comparative Analysis. *British Journal of Sociology* 1998:2. 252–274.
- Wong, Siu-lun & Salaff, Janet W (1998): Network Capital: Emigration from Hong Kong. *British Journal of Sociology* 1998:3. 358–374.
- Breen, Richard and Goldthorpe, John H (1999): Class inequality and meritocracy: a critique of Saunders and an alternative analysis. *British Journal of Sociology* 1999:1. 1–27.
- Marshall, Gordon and Firth, David (1999): Social mobility and personal satisfaction: evidence from ten countries. *British Journal of Sociology* 1999:1. 28–48.
- Buckingham, Alan (1999): Is there an underclass in Britain? *British Journal of Sociology* 1999:1. 49–75.
- Tanner, Julia, Cockerill, Rhonda, Barnsley, Jan and Williams, A. Paul (1999): Gender and income in pharmacy: human capital and gender stratification theories revisited. *British Journal of Sociology* 1999:1. 97–117.
- Bond, Rod and Saunders, Peter (1999): Routes of success: influences on the occupational attainment of young British males. *British Journal of Sociology* 1999:2. 217–249.
- Mazwi, Andre Elias and Yogev, Abraham (1999): Elite formation under occupation -the internal stratification of Palestinian elites in the West Bank and Gaza Strip. *British Journal of Sociology* 1999:3. 397–418.
- Weakliarn, David L and Western, Mark (1999): Class voting, social change, and the Left in Australia. *British Journal of Sociology* 1999:4. 609–630.
- Gottfried, Heidi (2000): Compromising positions: emergent neo-Fordisms and embedded gender contracts. *British Journal of Sociology* 2000:2. 235–259.
- Kraus, Vered & Yuval Yonay (2000): The power and limits of ethnonationalism: Palestinians and Eastern Jews in Israel, 1974-1991. *British Journal of Sociology* 2000:3. 525–551.
- Evans, Geoffrey and Mills, Colin (2000): In search of the wage-labour/service contract: new evidence on the validity of the Goldthorpe class schema. *British Journal of Sociology* 2000:4. 641–661.
- Swift, Adam (2000): Class analysis from a normative perspective. *British Journal of Sociology* 2000:4. 663–679.
- Barkhatova, Nonna, Peter McMylor & Rosemary Mellor (2001): Family business in Russia: the path to middle class. *British Journal of Sociology* 2001:2. 249–269.
- Anthias, Floya (2001): The material and the symbolic in theorizing social stratification: issues of gender, ethnicity and class. *British Journal of Sociology* 2001:3. 367–390.
- Shirahase, Sawako (2001): Women and class structure in contemporary Japan. *British Journal of Sociology* 2001:3. 391–408.
- Sieben, Inge & Paul M. de Graaf (2001): Testing the modernization hypothesis and the socialist ideology hypothesis: a comparative sibling analysis of educational attainment and occupational status. *British Journal of Sociology* 2001:3. 441–467.
- Yaish, Meir (2001): Class structure in a deeply divided society: class and ethnic inequality in Israel, 1974-1991. *British Journal of Sociology* 2001:3. 409–439.

- Ishida, Hiroshi (2001): Industrialization, class structure, and social mobility in postwar Japan. *British Journal of Sociology* 2001:4. 579–604.
- Breen, Richard (2001): Social mobility and constitutional and political preferences in Northern Ireland. *British Journal of Sociology* 2001:4. 621–645.
- Hasse, Raimund & Leiufrud, Håkon (2002): From disorganized capitalism to transnational fine tuning?: recent trends in wage development, industrial relations, and 'work' as a sociological category. *British Journal of Sociology* 2002:1. 107–126.
- Prandy, Kenneth (2002): Ideal types, stereotypes and classes. *British Journal of Sociology* 2002:4. 583–601.
- Bottero, Wendy and Prandy, Kenneth (2003): Social interaction distance and stratification. *British Journal of Sociology* 2003:2. 177–197.
- Marks, Gary N. and McMillan, Julie (2003): Declining inequality? The changing impact of socio-economic background and ability on education in Australia. *British Journal of Sociology* 2003:4. 453–471.
- Li, Yaojun, Savage, Mike and Pickles, Andrew (2003): Social capital and social exclusion in England and Wales (1972-1999). *British Journal of Sociology* 2003:4. 497–526.
- Nichols, Theo, Sugur, Nadir and Tasiran, Ali C (2003): Signs of change in Turkey's working class: workers' age-related perceptions in the modern manufacturing sector. *British Journal of Sociology* 2003:4. 527–545.
- Wong, Yi-Lee (2004): A unified middle class or two middle classes? A comparison of career strategies and intergenerational mobility strategies between teachers and managers in contemporary Hong Kong. *British Journal of Sociology* 2004:2. 167–186.
- Van de Werfhorst, Herman G. and de Graaf, Nan Dirk (2004): The sources of political orientations in post-industrial society: social class and education revisited. *British Journal of Sociology* 2004:2. 211–235.
- Connolly, Paul and Healy, Julie (2004): Symbolic violence and the neighbourhood: the educational aspirations of 7-8 year old working-class girls. *British Journal of Sociology* 2004:4. 511–529.
- Robbins, Derek (2005): The origins, early development and status of Bourdieu's concept of 'cultural capital'. *British Journal of Sociology* 2005:1. 13–30.
- Bennett, Tony (2005): The historical universal: the role of cultural value in the historical sociology of Pierre Bourdieu. *British Journal of Sociology* 2005:1. 141–164.
- Savage, Mike, Warde, Alan and Devine, Fiona (2005): Capitals, assets, and resources: some critical issues. *British Journal of Sociology* 2005:1. 31–47.
- Prior, Nick (2005): A question of perception: Bourdieu, art and the postmodern. *British Journal of Sociology* 2005:1. 123–139.
- Gunn, Simon (2005): Translating Bourdieu: cultural capital and the English middle class in historical perspective. *British Journal of Sociology* 2005:1. 49–64.
- Silva, Elizabeth B (2005): Gender, home and family in cultural capital theory. *British Journal of Sociology* 2005:1. 83–103.
- Wright, David (2005): Mediating production and consumption: cultural capital and 'cultural workers'. *British Journal of Sociology* 2005:1. 105–121.
- Delanty, Gerard (2006): The cosmopolitan imagination: critical cosmopolitanism and social theory. *British Journal of Sociology* 2006:1. 25–47.

- Turner, Bryan S (2006): Classical sociology and cosmopolitanism: a critical defence of the social. *British Journal of Sociology* 2006:1. 133–151.
- Paterson, Lindsay (2006): Religion, social mobility and education in Scotland. *British Journal of Sociology* 2006:3. 353–377.
- MacInnes, John (2006): Castells' Catalan routes: nationalism and the sociology of identity. *British Journal of Sociology* 2006:4. 677–698.
- Smith, Ken (2007): Operationalizing Max Weber's probability concept of class situation: the concept of social class. *British Journal of Sociology* 2007:1. 87–104.
- Cheng, Shu-Li, Olsen, Wendy, Southerton, Dale and Warde, Alan (2007): The changing practice of eating: evidence from UK time diaries, 1975 and 2000. *British Journal of Sociology* 2007:1. 39–61.
- SurrIDGE, Paula (2007): Class belonging: a quantitative exploration of identity and consciousness. *British Journal of Sociology* 2007:2. 207–226.
- Thiel, Darren (2007): Class in construction: London building workers, dirty work and physical cultures. *British Journal of Sociology* 2007:2. 227–251.
- Atkinson, Will (2007): Beck, individualization and the death of class: a critique. *British Journal of Sociology* 2007:3. 349–366.
- Jackson, Michelle (2007): How far merit selection? Social stratification and the labour market. *British Journal of Sociology* 2007:3. 367–390.
- Van de Werfhorst, Herman G. and Hofstede, Saskia (2007): Cultural capital or relative risk aversion? Two mechanisms for educational inequality compared. *British Journal of Sociology* 2007:3. 391–415.
- Goldthorpe, John H. and Jackson, Michelle (2007): Intergenerational Class Mobility in Contemporary Britain: Political Concerns and Empirical Findings. *British Journal of Sociology* 2007:4. 525–546.
- Kalmijn, Matthijs and Kraaykamp, Gerbert (2007): Social stratification and attitudes: a comparative analysis of the effects of class and education in Europe. *British Journal of Sociology* 2007:4. 547–576.
- Matheson, Craig (2007): Are clerical workers proletarian? A case study of the Australian Public Service. *British Journal of Sociology* 2007:4. 577–602.
- Beck, Ulrich (2007): Beyond class and nation: reframing social inequalities in a globalizing world. *British Journal of Sociology* 2007:4. 679–705.
- Tanner, Julian, Asbridge, Mark and Wortley, Scot (2008): Our favourite melodies: musical consumption and teenage lifestyles. *British Journal of Sociology* 2008:1. 117–144.
- Li, Yaojun, Savage, Mike and Warde, Alan (2008): Social mobility and social capital in contemporary Britain. *British Journal of Sociology* 2008:1. 391–411.
- Paterson, Lindsay (2008): Political attitudes, social participation and social mobility: a longitudinal analysis. *British Journal of Sociology* 2008:1. 413–434.
- Crossley, Nick (2008): (Net)Working out: social capital in a private health club. *British Journal of Sociology* 2008:1. 475–500.
- Whelan, Christopher T. and Maître, Bertrand (2008): Social class variation in risk: a comparative analysis of the dynamics of economic vulnerability. *British Journal of Sociology* 2008:4. 637–659.

- Sampson, Robert J (2009): Disparity and diversity in the contemporary city: social (dis)order revisited. *British Journal of Sociology* 2009:1. 1–31.
- Aisenbrey, Silke (2009): Economic Penalties and Rewards of Family Formation, Gender and Education in the Low-income Sector in Germany. *British Journal of Sociology* 2009:1. 95–121.
- King, Anthony (2009): Unity is strength: staff college and the British officer corps. *British Journal of Sociology* 2009:1. 123–144..
- Tolsma, Jochem; de Graaf, Nan Dirk & Quillian, Lincoln (2009): Does intergenerational social mobility affect antagonistic attitudes towards ethnic minorities? *British Journal of Sociology* 2009:2. 257–277.
- Bottero, Wendy (2009): Relationality and social interaction. *British Journal of Sociology* 2009:2. 399–420.
- Inglis, David (2009): Cosmopolitan sociology and the classical canon: Ferdinand Tönnies and the emergence of global Gesellschaft. *British Journal of Sociology* 2009:4. 813–832.
- Jackson, Michelle (2009): Disadvantaged through discrimination? The role of employers in social stratification. *British Journal of Sociology* 2009:4. 669–692.
- Dolan, Paddy (2009): Figurational dynamics and parliamentary discourses of living standards in Ireland. *British Journal of Sociology* 2009:4. 721–739.
- Bond, Matthew, Siana Glouharova and Nicholas Harrigan (2010): The political mobilization of corporate directors: socio-economic correlates of affiliation to European pressure groups. *British Journal of Sociology* 2010:2. 306–335.
- Erikson, Robert and Goldthorpe, John H. (2010): Has social mobility in Britain decreased? Reconciling divergent findings on income and class mobility. *British Journal of Sociology* 2010:2. 211–230.

Liite 2. Luokkatutkimuksen artikkelimäärä ja osuus kaikista artikkeleista

Luokkatutkimusartikkelien osuus Sosiologia-lehden artikkeleista.			
Vuosi	Luokkatutkimusartikkeleita	Artikkeleita kaikkiaan	Luokkatutkimuksen prosenttiosuus
1970	8	31	26 %
1971	10	26	38 %
1972	5	18	28 %
1973	5	17	29 %
1974	5	15	33 %
1975	3	12	25 %
1976	4	16	25 %
1977	6	13	46 %
1978	3	15	20 %
1979	7	15	47 %
1970-1979	56	178	31 %
1980	1	13	8 %
1981	4	15	27 %
1982	5	17	29 %
1983	7	22	32 %
1984	2	24	8 %
1985	4	16	25 %
1986	1	19	5 %
1987	1	17	6 %
1988	4	17	24 %
1989	3	16	19 %
1980-1989	32	176	18 %
1990	2	17	12 %
1991	1	16	6 %
1992	2	13	15 %
1993	1	15	7 %
1994	4	15	27 %
1995	4	15	27 %
1996	1	17	6 %
1997	3	16	19 %
1998	1	18	6 %
1999	1	19	5 %
1990-1999	21	161	13 %
2000	1	15	7 %
2001	1	13	8 %
2002	0	13	0 %
2003	3	13	23 %
2004	2	14	14 %
2005	2	11	18 %
2006	0	11	0 %
2007	0	12	0 %
2008	0	12	0 %
2009	2	12	17 %
2010	1	12	9 %
2000-2010	12	138	9 %
1970-2010	121	653	19 %

Luokkatutkimusartikkelien osuus British Journal of Sociologyn artikkeleista.			
Vuosi	Luokkatutkimusartikkeleita	Artikkeleita kaikkiaan	Luokkatutkimuksen prosenttiosuus
1970	6	28	21 %
1971	3	25	12 %
1972	5	28	18 %
1973	2	28	7 %
1974	11	28	39 %
1975	6	29	21 %
1976	3	29	10 %
1977	12	25	48 %
1978	7	24	29 %
1979	12	23	52 %
1970-1979	67	239	28 %
1980	6	24	25 %
1981	11	24	46 %
1982	4	26	15 %
1983	9	22	41 %
1984	11	23	48 %
1985	9	28	32 %
1986	16	30	53 %
1987	6	29	21 %
1988	5	24	21 %
1989	6	28	21 %
1980-1989	83	258	32 %
1990	2	26	8 %
1991	6	26	23 %
1992	6	26	23 %
1993	11	25	44 %
1994	3	29	10 %
1995	7	31	23 %
1996	8	30	27 %
1997	4	33	12 %
1998	4	30	13 %
1999	7	29	24 %
1990-1999	58	285	20 %
2000	4	33	12 %
2001	7	31	23 %
2002	2	29	7 %
2003	4	25	16 %
2004	3	20	15 %
2005	7	21	33 %
2006	4	28	14 %
2007	11	26	42 %
2008	5	30	17 %
2009	8	27	30 %
2010	2	27	7 %
2000-2010	57	297	19 %
1970-2010	267	1079	25 %

Liite 3. Luokkatutkimusartikkeleiden prosenttiosuudet kaikista artikkeleista vuosikymmenittäin Sosiologiassa ja British Journal of Sociologyssä.

